Türk Tarihinde MESELELER

lümüzde saklayalım.

Selçuk (daha doğrusu S[illegible] çük) hanedanının idare[illegible] ki enerjik ve gözüpek [illegible] lar'la bunlara katılm[illegible] nan birtakım doğu T[illegible] Hazar, Karahanlı ve [illegible] devletleri arasında b[illegible] tan, hattâ büyük kırgın[illegible] geçirdikten sonra niha[illegible] «Horasan'ı elde etmek» fikr[illegible] etrafında hamle yapmaya başladılar.

Gazneliler İmparatorluğunun büyük ve zengin bir vilâyeti olan Horasan, Selçuklular [illegible] dı. [illegible] sığı[illegible] otla[illegible] ken[illegible] ne[illegible] zengin[illegible] ler[illegible] Horasan'ın ya[illegible] değiş[illegible] bir sa[illegible] bir [illegible] hal[illegible] im[illegible] bu[illegible] Sultan Mah[illegible] mud'un oğlu ve [illegible] Sultan Mesud, yü[illegible] mandan, eşsiz bir kahraman, fakat kararsız, zalim ve sarhoş bir devlet başkanıydı. Ana dâvalarda sık sık ve lüzumsuz karar değiştirmesi yüzünden kumandanlarının güvenini kaybetmiş, bu kumandanlardan bazıları, sarhoşluk sırasında hakaretine

etmişti[illegible] 100.000 ki [illegible] tane de [illegible] olaş[illegible] ecek sı kıntısı doğuruyordu.

17 Mart 1040 ta Gazneli ordusu Nisa[illegible] Serh[illegible] [illegible] kaldıkl[illegible] Gazne[illegible] [illegible] ğı yerlerde [illegible] ecek [illegible] madad[illegible] kuyular[illegible] ve başlad[illegible]

13 Mayısta Ga[illegible] has'a girdi. Fakat [illegible] yapılan [illegible] kuvv[illegible] [illegible] kalmış ölmeyen [illegible] bitkin bir hale gelmiş, daha kötüsü açlık yüzünden ordu silâh kullanamayacak kadar kötüle - mişti.

Serhas[illegible]. Ahali de Selçuklu[illegible]kte kaçmış, Selçuklu[illegible]arar ne var sa, götürmüş, götüremediğini yaknuştı.

Gazneli kumandanları vive

21 Mayısta, Börü T[illegible] buyruğundaki 1500 Selç[illegible] ile ilk çarpışma oldu. Bu [illegible] ağmur gibi ok yağdıra[illegible] rım gibi bir hücum [illegible] Gazne[illegible]lerin ağır s[illegible] kendilerine taarruz e[illegible] çekildilerse de ağırlı[illegible] an bir kısmını alıp g[illegible] meye muvaffak oldular.

Bu ilk çarpışma, Gazne[illegible] ordusundaki mâneviyat k[illegible] lığını ve disiplinsizliği a[illegible] yurmuş[illegible] [illegible] o[illegible] [illegible] [illegible] [

TÜRK TARİHİNDE MESELELER

Atsız

YAYIN NU: 843
KÜLTÜR SERİSİ: 437

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI: 16267

ISBN: 978-975-437-805-4

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

1. Basım: 1966, Afşın Yayınevi
17. BASIM

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12

Kapak Tasarımı: Zafer Yılmaz

Dizgi-Tertip: Ötüken

Kapak Baskısı: Karakış Basım

Baskı: ALTIN KİTAPLAR YAYINEVİ
Göztepe mah. Kazım Karabekir cad. No: 32
Mahmutbey-Bağcılar/İSTANBUL
Tel: (0212) 446 38 88 Pbx • Faks: (0212) 446 38 90
Sertifika Numarası: 44011

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir. Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

İstanbul- 2019

İÇİNDEKİLER

Önünç 7
Türk Tarihine Bakışımız Nasıl Olmalıdır? 9
Türk Tarihinin Meseleleri 17
a) Türk Tarihinin Başlangıcı Meselesi: 18
b) Türk Tarihinin Kadrosu Meselesi: 19
c) Türk Tarihinin Çağları Meselesi: 20
ç) Adların İmlâsı Meselesi: 21
Türkiye Tarihinin Meseleleri 23
a) Türkiye Tarihinin Başlangıcı Meselesi: 23
b) Türkiye Tarihinde Hegemonyalar Meselesi: 26
c) Osmanlı Padişahlarının Sayısı Meselesi: 27
ç) Osmanlı Tarihindeki Terimlerle Özel Adların İmlâsı Meselesi: ... 29
Devletimizin Kuruluşu 30
Devletimizin Kuruluşunu Sağlayan Savaş 41
Turancılık 49
Çağrı Beğ 54
16 Devlet Masalı ve Uydurma Bayraklar 62
Malazgirt Savaşı 69
Malazgirt Zaferinin 900'üncü Yıldönümü 74
Malazgird'in 900'üncü Yıl Dönümü ve Millî Kültür 78
Millî Bayram 86
Büyük Günler 90
Cengiz Han ve Aksak Temir Bek Hakkında 93
Varna Meydan Savaşı 100

Abdülhamid Han (= Gök Sultan) 108
Osmanlı Padişahları 115
Türk Kara Ordusu Ne Zaman Kuruldu? 138
30 Ağustos ve Türk Ordusu 141
Türk Destanı Üzerinde İncelemeler: I 146
Türk Destanı 146
Türk Destanı Üzerinde İncelemeler: 2 151
Türk Destanı Üzerinde Çalışanlar 151
Türk Destanı Üzerinde İncelemeler: 3 156
Türk Destanını Sınıflandırmak Tecrübesi 156
Türk Destanı Üzerinde İncelemeler: 4 162
Türk Destanını Nazma Çekme Teşebbüsü 162
a) Oğuz Kağan Destanı 162
Türk Destanı Üzerinde İncelemeler: 5 168
Türk Destanını Nazma Çekme Teşebbüsü 168
b) Kopuzlama ve Oğuzlama 168
Kim Millî Kahramandır? 174
Namık Kemal 177
Türkiye ve Kıbrıs 184

Önünç

TÜRK TARİHİNDE MESELELER adını taşıyan bu kitabın bazı yazıları «Türk Ülküsü»nün ilk basımında yayınlanmıştı. Yapılan düzeltmelerle ve başka yazıların da eklenmesiyle bu eser meydana geldi.

Türk Tarihinde Meseleler tarih ve kültürümüze ait bazı konuların Türkçü görüşüyle yeni bir açıdan ele alınmasıdır.

Fizik, kimya, matematik gibi kesin hükümlü bilimlerin dışında kalan ve sosyal bilimler çerçevesine giren bütün bilimlerin daima belirli bir açıdan mütalâa olunduğu herkesçe bilinen bir gerçektir. Milletler sosyal alanda, kendi çıkarlarına elverişli olan bakımdan hareket ederler ve kendilerine yarayacak olan teoriyi kabul ederler. Millî çıkarı arkaya atıp da tarafsız davranmaya kalkmak, gerçekte tarafsız olmak değil, karşı tarafların yanında yer almak demektir. Aydınların bu türlü gafletlerini milletler çok acı şekilde çeker.

Bu sebeple bu kitaptaki tezler millî çıkar yönünden ele alınıp tartışılmalı ve ders kitaplarına geçirilmelidir.

Meselâ tarihçiler arasında bile yaygın bir düşünce olan «Türkiye'nin 1071 Malazgirt Savaşı ile kurulmuş olması» tezinin ne kadar yanlış, çürük ve millî ülkü bakımından zararlı

olduğu bu kitapta delilleriyle belirtilmiş, fakat gerçekleri kabul ettirmenin güçlüğü dolayısıyla «yanlışlık» devam etmiştir.

Daha çok yarın için kaleme alınmış olan bu yazılardaki tezlerin, yarının Türkçü tarih bilginlerince tartışılıp kabul olunacağını umuyorum.

Ümit en sonra terkolunan şeydir.

Maltepe (İstanbul), 4 Ekim 1966
Atsız

Türk Tarihine Bakışımız Nasıl Olmalıdır?

XV. YÜZYILDA, bizde, belirli bir tarih görüşü vardı: Türk tarihinin en eski çağları olarak Oğuz Han destanından bahsolunur, sonra pek kısa bir Selçuk tarihi anlatılarak Osmanlılara geçilirdi. Böylece eski tarihçiler Osmanlıları daha mühim ve üstün tutmakla beraber, Türk tarihini bir bütün halinde gözden geçirirlerdi.

Fakat bu tarih görüşü köklenmeden baltalandı. Hele, **Hoca Sadeddin** gibi bir müverrihin, eserine doğrudan doğruya Osmanlılarla başlamasından sonra, bizim için Türk tarihi sadece «Osmanlı tarihi» olarak kaldı. Ve daha önceki Türklerden, az veya çok, yabancı milletler gibi bahsedilmeye başlandı.

XIX. Yüzyılda **Müşir Süleyman Paşa** ile başlayan tepki, bu yanlış görüşü sarsmaya başladı. Varlık ve başlangıcımızın Osmanlılardan daha ilerde olduğu anlaşıldı. Eski Türklerden bahseden bölümler okul kitaplarına kadar girmekle beraber, Türk tarihi, sıralanmış bir bütün haline konulmadı. Çünkü çeşitli hükümdar sülâlelerinin zamanları ayrı ayrı devletlermiş gibi ele alınıyor ve Türkler birçok yerlerde birçok devletler kurup bunlardan hiç

birisini uzun müddet yaşatamamış bir millet gibi gösteriliyordu.

Halbuki gerçek hiç de böyle değildir. Çünkü Türk tarihi aralıksız bir bütündür. Mesele, onu sistemleştirmekten ibarettir.

Türk tarihine bakışımız nasıl olmalıdır? Bu, pek mühim bir meseledir. Çünkü Türk tarihi; İngiliz, Alman veya Fransız milletlerinin tarihi gibi ele alınamaz. Bunun sebebi, Türk tarihinin, o milletlerin tarihi kadar basit olmayışıdır.

Bugün, dünyadaki belli başlı milletlerin nasıl meydana geldiğini biliyoruz. Çünkü bu, tarihin gözleri önünde olmuştur. Halbuki Türk milleti tarih başladığı zaman teşekkül etmiş bulunuyordu.

Bundan başka bu milletlerin tarihi, hemen hemen, hep aynı dar bir alanda geçtiği için, onların tarihlerini sıraya koymak kolaydır. Fakat, Türk tarihi için bu, mümkün müdür? Bazan Çin'de, bazan Mısır'da, bazan Avrupa'da gördüğümüz Türklerin tarihini bir çerçeveye sığdırmak güç bir iş gibi gözükür. Bundan dolayıdır ki şimdiye kadar Türkler, kırk yerde kırk devlet kuran bir millet sayılmış ve Türk tarihini kronolojik bir düzene sokmak teşebbüsü görülmemiştir.

Eskiden, tarihin destanlarla karışık olduğu zamanlarda, Türklerin kafasında daha sistemli bir tarih görüşü vardı. Bugün, birçok bilinmeyen gerçekler meydana çıktığı için, artık, o eski görüş ile yetinmek mümkün değildir. Bunun için bir yeni tarih sistemi bulmak zorundayız. Milliyetçi olduğumuz ve büyük Türk birliğine inandığımız için de, tarihimize vereceğimiz sistem, dileklerimize

uygun olmalı ve bu sistem, bize yalnız geçmişimizi en parlak şekilde göstermekle kalmamalı, aynı zamanda ilerisi için de yol çizmelidir.

Birçok milletler için tarih, bir vatan tarihidir. Meselâ Fransızlar için vatan tarihinden başka bir tarih usulü gütmek mümkün değildir. Bundan dolayı da Fransızlar için millet, o vatan içinde oturan ve birbirine karışan insanların topluluğundan doğan varlık demektir. Çünkü Fransızlar ne Gol, ne Lâtin, ne de German olduklarını iddia edebilirler. Bu unsurların hepsinin aynı vatanda karışmasından doğan bir millet oldukları için, vatan tarihini esas olarak almaya mecburdurlar.

Araplar için tarih, bir millet tarihidir. Çünkü, vatanlarının sınırları değişik kalmakla beraber, bu millet, uzun asırlar devletini kaybetmiş, fakat millî varlığını saklamıştır.

İngilizler içinse tarih, bir devlet tarihidir. Çünkü, vatan dışına çıkınca kültür bakımından İngiliz kalmakla beraber İngiliz'den başka bir isim taşıyan İngilizler esas varlıklarını ana devletlerinde korumuşlardır.

Bununla beraber bu hükümler kesin sayılamaz. Fransızlar için vatan-devlet, İngilizler için devlet-vatan esasının varlığı da söylenebilir. Kesin olan şudur ki, tarihî kuruluşları başka olan milletler için, tarih sistemi de başka başkadır.

Bize gelince: Bizim şimdiye kadar sahip olduğumuz «tarihî görüş»ümüz yanlıştır. Çünkü bizim için millet-devlet esasını kabul etmek millî menfaatlarımız için daha uygun olduğu halde, biz, millet tarihi şöyle dursun, devlet ve vatan tarihini bile bir yana bırakarak, yalnız sülâle

ve rejim tarihini esas olarak kabul ettik. Her sülâleyi bir devlet sayarak, şimdiye kadar, sülâleler sayısınca devlet kurduğumuzu ileri sürdük. Fakat düşünmedik ki okadar devlet kurduksa, bunların hiç birisini de yaşatamamış olduk!

Halbuki elimizde, her zaman bir Türk devleti vardı. Çünkü gerçekte bu kadar devlet kurmuş değil, bu kadar sülâle değiştirmiş bulunuyorduk. Tarihî hayatları uzun olan bütün milletlerde olduğu gibi, bizde de bir takım hükümdar sülâleleri gelmişti. Başka milletler onları hükümdar sülâleleri diye saydıkları halde, biz, ayrı devletler diye kabul ettik. Bu çeşit hükümdar sülâlelerinin zamanlarını ayrı devletler olarak kabul etmek elbette ki yanlıştır. İngiltere'de, Fransa'da sülâleler nasıl birbirlerinin ardından gelmişse ve Fransa'da Kapet Burbon, Orlean, Napoleon; Almanya'da Saksonya, Frankonya, Baviyera, Hasburg; İngiltere'de Anju, Tudor, Stuard devletleri yoksa ve bunlar sadece hanedanlar ise; bunun gibi, Türkelinde de Kun, Gök Türk, Uygur, Selçuk, Osmanlı devletleri yok, sülâleleri vardır. Bazan iki veya daha çok sülâle idaresinde iki veya daha çok siyasî Türk zümresinin bulunması ve bunların birbirleriyle çarpışmaları bu kuralı bozamaz. Nasıl ki Almanya'da düne kadar aynı zamanda hâkim olan bir çok sülâleler bazan birbirleriyle çarpıştıkları, hattâ bunlardan bazıları Fransızlar ile birleşerek öteki Almanlara karşı yürüdükleri halde Alman devleti bir devlet sayılıyor idiyse, bizde de aynı şekilde bir devlet olmak gerekir.

Eğer bütün milletler tarihlerini bizdeki gibi değerlendirselerdi, o zaman, meselâ İngiltere'de İki Gül savaşında iki devlet bulunduğunu kabul etmek lâzım gelirdi. Yine Fransa'da, kontlukların kuvvetlenip kıral nüfuzunun gücünü kaybettiği zamanlarda, birkaç devlet bulunduğunu kabul etmek gerekirdi. Hele XVIII. ve XIX. yüz-

yıllar Almanyası, içinden çıkılmaz bir hal alır, belki de Almanya denilen varlığın inkâr edilmesi lüzumu başgösterirdi.

Bizim tarihlerimizin, böyle aykırı bir şekilde yazılmasında **hanedancılık** zihniyeti büyük rol oynamıştır. Hanedanın kutsal bir varlık sayılması, onun düşmesiyle devletin yok olduğu düşüncesini doğurmuştur. Halbuki, bu gibi hallerde değişen şey, zamanımızın kabine değişmeleri ile kıyaslanacak kadar basittir. Meselâ Doğu Türkelinde Gök Türk hanedanının düşüp Dokuz Oğuz hanedanının kurulması yeni bir devlet doğması gibi sayılır. Gerçekte ise aynı devlette hanedan değişmiştir. Halkı, sınırları, toprağı, teşkilâtı, dili, geleneği aynı olan bu iki devre arasındaki ayrılık, yalnız başlarındaki hanedanın ayrı oluşundadır. Onun için Gök Türkler ile Dokuz Oğuzlara, nasıl ayrı iki devlet diye bakabiliriz? Düşünmeli ki, Dokuz Oğuz devresi Gök Türk devresinin tekâmülünden başka bir şey değildir. Ve nihayet, eğer, bizdeki hanedan değişmeleri başka milletlerdeki hanedan değişmeleriyle aynı şartlar içinde olmuyorsa, bunun sebeplerini milletlerin ruhî farklarında aramalıdır.

Şu halde, hanedanları ayrı devlet saymak, hanedancılık zihniyeti ile hareket etmek değil midir?

Bir de günümüzün tarihinden örnek alalım: Bizde hâkim olan yanlış tarih telâkkisine göre, Osmanlı devleti yıkılmış, onun yerine Türkiye Cumhuriyeti gelmiştir. Bu düşünüş de yanlıştır. Çünkü, bir Osmanlı devleti yoktu ki yıkılmış olsun. Sadece Osmanlı hanedanı vardı. Yıkılan odur. Yâni **devlette rejim değişmiştir**. İşte okadar...

Sonra şunu da unutmamak gerek ki, eğer biz, yıkılan sülâleleri devletler gibi gösterirsek, bundan, Türklerin siyasî hayatta istikrara sahip olmadıkları, devletlerini uzun zaman yaşatamadıkları sonucu da çıkar. Milletlerin ruhiyatı yüzyıllar içinde değişmediğine veya pek az değiştiği-

ne göre bu, Türkiye Cumhuriyetini de uzun müddet yaşatamayacağımız gibi bir düşünceye yol açabilir. Bundan kazanacak olan da elbette biz olamayız.

Milletlerin hayatında iç savaşlar ve karışıklıklar görülür. Fakat bundan, hiçbir zaman o devletin ikiye ayrıldığı mânâsı çıkmaz. Eğer, böyle olursa, merkeziyetçi olmayan eski Türk idare şekline göre, milletimizin, pek dağınık bir hayat yaşadığı, birleşip devlet kuramadığı gibi bir mânâ da çıkabilir.

Yine, bazı iç karışıklık ve ayrılıkların uzun sürdüğü de olur. Anadolu'daki beğlikler devri gibi. Bu beğliklerin hepsini birer devlet sayabilir miyiz? Bu, büyük bir yanlış olur. Çünkü gerçekte olan şey, batı Türklerinin başsız kalmalarından ibarettir. Nitekim 1806-1871 arasında Almanya da başsız kalmış, fakat kimse Prusya, Baviyera, Saksonya, Vurtemberg vesaireyi ayrı birer devlet saymamıştır. Tarih yine Almanya tarihi olarak sayılmış ve okunmuştur. Halbuki biz hâlâ, her sülâleyi ayrı devlet sayıyor ve Türkiye tarihi deyince, tek tek, Osmanlı hanedanı ve cumhuriyet devrini anlıyoruz.

O halde, bu yanlış görüşü nasıl doğrultmalıyız?

Türk tarihini, ancak, kendi şartlarımıza göre gereken değişiklikleri göz önünde tutarak, başka milletlerin kendi tarihlerini ele aldıkları usul gibi bir usulle değerlendirmek suretiyle bir düzene sokabiliriz.

Bu yolda yürüyünce, Türk tarihini ilk önce ikiye ayıracağız:

1 — Anayurttaki Türk tarihi,

2 — Yabancı illerdeki Türk tarihi.

Anayurttaki Türk tarihi, en eski çağlardan XI. Yüzyıla kadar yalnız Doğu Türkeli'nde geçer. Bu Doğu Türkeli deyimine, bugünkü Moğolistan ile Moskof Avrupa'sının doğu bölümleri de girer.

XI. Yüzyılda batıda ikinci bir anayurt daha kurulmuştur: Türkiye... Bu da Anadolu, Erran, Azerbaycan, Irak ve Kuzey Suriye'den meydana gelen yurttur.

Doğu Türkeli ve Türkiye tarihleri, aralıksız bir bütün halinde Türklerin tarihidir. Hem de bu iki vatanın bazan birleşmeleri haliyle...

Yabancı illerdeki Türk tarihi ise, hâkim Türk sülâlelerinin yabancı milletlere dayanarak kurdukları devletlerin tarihidir. Bunlar sürekli olmamış, bir Türk sülâlesiyle o sülâlenin buyruğundaki bir Türk ordusunun başka milletlere hükmetmesiyle başlayarak, sonunda bu Türklerin yabancı çoğunluklar arasında dillerini ve milliyetlerini kaybetmeleri şeklinde devam etmiştir. Bu devletleri, bütün hayatları boyunca Türk devleti saymaya imkân yoktur. Meselâ bugünkü Mısır devleti, Türk askerlerine dayanan bir Türk hanedanı tarafından kurulduğu halde, bugün Mısır tamamiyle bir Arap devleti olmuştur. Bunun için Çin, Hindistan, İran, Doğu Avrupa ve Mısır'da kurulan Türk devletlerini, hanedan ve ordu Türk karakterini taşıdığı müddetçe Türk tarihi kadrosuna sokabiliriz. Hanedan ve ordu Türklüğünü kaybettikten sonra, onları Türk tarihi içinde görmeye imkân yoktur.

Buna göre, Doğu Türkeli ve Türkiye tarihlerinin şemalarını şöyle çizebiliriz:

Doğu Türkelinde:

Sakalar çağı ..... M. Ö VII - M. Ö III. Yy.
Kunlar çağı ..... M. Ö. II. - M. S. 216
Siyenpiler çağı 216-394
Aparlar çağı 394-552
Gök Türkler çağı ... . 552 - 745
Dokuzlar Oğuzlar-On Uygurlar çağı 745 - 840
Uygurlar çağı 840-940
Karahanlılar çağı ..... 940 -1123
Karahıtaylar çağı 1123-1207
Sekizler çağı 1207-1218
Çengizliler çağı ..... 1281 -1370
Aksak Temirliler çağı 1370-1501
Özbekler çağı ..... 1501 - 1920

Türkiyede:

Selçuklular çağı 1040-1249
İlhanlılar çağı 1249-1336
Büyük beğlikler çağı 1336-1515
Osmanlılar çağı 1515-1922
Cumhuriyet çağı ..... 1923 ten sonra

Ciddî ilim adamlarından meydana gelecek küçük bir tarihçiler grubu, bu şemayı tartışıp, eksik ve yanlış taraflarını bulup düzelttikten sonra, Türk tarihi bu esaslar üzerinde yeniden ele alınmalıdır. Bu yapılmadıkça, okullarda tarihimizi Türk çocuklarına hazmettirmek imkânsız olmaya devam edeceği gibi, milletçe geçmişimize saygısızlık göstermiş olmaktan da kurtulamayız.

(*Çınaraltı*, 1. sayı, 9 Ağustos 1941)

Türk Tarihinin Meseleleri

BÜTÜN medenî milletler kendi tarihleri hakkında son ve kesin kararı vermişlerdir. Yani, tarihlerinin nereden başladığını, hangi çağlara bölündüğünü, kimlerin kendi tarihlerine mal edilmiş olduğunu bilirler ve tarihlerini dolduran insanların adlarının hangi imlâ ile yazılacağı hususunda değişmez kanaatlara maliktirler. Bize gelince, her hususta olduğu gibi, tarihimizi anlayış konusunda da acıklı bir kargaşalık içinde bulunuyoruz. Tarihimizin nereden başladığı hakkında ortak bir fikrimiz yoktur. Tarihimizin bölündüğü devirler, herkesin keyfine göre değişmektedir. Bazılarının millî kahraman saydığı şahsiyetler, diğerleri tarafından millî düşman sayılıyor: **Çengiz Han** gibi... Tarihe mal olmuş kahramanların ve şahsiyetlerin adlarını yazmak hususunda da aramızda birlik bulunmuyor. Meşrutiyetten sonra karışmaya başlayan tarih sistemi, cumhuriyetten sonra tamamen bozuldu ve Tarih Kurumu'nun ilk çalışmaları ile de bugünkü acıklı halini aldı.

Halbuki, eskiden tarih anlayışımız oldukça düzgün ve istikrarlı idi: Eski tarihimiz, efsanevî **Oğuz Han** ile başlatılır, **Selçuklular** ve **Çengiz** ile bitirilirdi. Çengiz, Müslüman olmadığı için bazan lanetlense bile çok defa kendisinden ve hele çocuklarından saygı ile bahsolunurdu.

Türkiye tarihi ise Anadolu Selçukluları hakkındaki kısa bir başlangıçtan sonra hemen Osmanlılara geçmekle devam ettirilir, Anadolu'nun öteki beğliklerinden ve özellikle bunların büyük olanlarından Türkiye'nin bir bölümünün meşru hükümetleri olarak bahsedilir, beğleri saygı ile anılırdı. Anadolu beğliklerinin gayrımeşru sayılması hakkındaki telâkki Fatih'ten sonra başlamıştır.

Hiç şüphesiz, bu tarih telâkkisi ilmî değildi. Fakat umum tarafından kabul olunmuştu. Yani tarihi anlayışımızda bir kanun vardı. Kanun, ne de olsa, kanunsuzluktan iyi olduğu için, o zamanki kıt bilgilerle kabul edilen tarih sistemi, bugünkü gelişmiş bilgilerimiz arasındaki şuursuz kargaşalıktan daha doğru idi.

Türk tarihinin, bugünkü, halli hemen gerekli ve pek de güç olmayan meselelerinden bir kısmı şunlardır:

a) Türk Tarihinin Başlangıcı Meselesi:

Bugünkü tarih kitaplarında Türk tarihi umumiyetle Hunlardan, yani Orta Asya Hunlarından başlatılmaktadır. Fakat, bu başlangıcı tanımayan tarihçiler de vardır. Bazıları, Türk tarihinin VI. Yüzyılda Gök Türklerden başlaması gerektiğini söyledikleri gibi, diğer bazıları da Hunlardan daha önceki zamanlardan, Sakalar çağından başlaması fikrini gütmektedir. Hattâ son zamanlarda değerli tarih bilgini **Prof. Zeki Velidi Togan**, Türkistan'da Sakalardan önce yaşayan ve Milâttan önce 1200-800 aralarındaki varlıkları tesbit olunan Şu veya Cu adındaki kavmin ilk Türkler olduğunu ididia etmektedir. Şu veya Çu'lardan daha önceki Sümerlerin de Türk olduğu, veya aralarında Türkler bulunduğu hakkında bazı ciddî ilim adamlarının fikir, nazariye ve iddiaları vardır. Bütün bu karşı fikirlerin bir sonuca bağlanması, ancak ilmî bir tarih kurultayının ciddî ve uzun tartışmalar sonundaki

kararı ile mümkün olabilir. Belki bazı meselelerin çözülmesi için bugünkü tarih bilgisi yetmez. Fakat ne de olsa işler bir prensibe bağlanır ve önüne gelenin Türk tarihine ayrı bir başlangıç çizmesi gibi korkunç bir olayın önüne geçilir. Bu yapılmazsa, Türk dünyasında birbirine aykırı nazariyeler ve fikirler doğacak ve aralarında gittikçe büyüyen ve soysuzlaşan tartışmalarla belki de milletin aydınları birbirine düşman iki veya üç takıma bölünecektir. Millet, birçok unsurlarla birlikte, ortak tarihin de mahsulü ve sonucu olduğuna göre, ortak tarih telâkkisi olmayan insanların bir millet halinde toplu yaşamaları manevî bir rahatsızlık doğuracak ve uzak gelecek için fesat tohumları atılmış olacaktır.

b) Türk Tarihinin Kadrosu Meselesi:

Türk tarihinin başlangıcındaki anlaşmazlık, Türk tarihinin kadrosu hakkında da anlaşmazlık demek olmakla beraber, daha sonraki çağlarda kimlerin Türk tarihine sokulacağı meselesi bütün çapraşıklığı ile karşımızda durmaktadır. Meselâ, Karahıtaylar'ın Türkistan'da hâkimiyeti zamanını Türk tarihinin bir devri gibi kabul etmek doğru mudur? Yoksa Karahıtaylar Moğol oldukları için bu devir bir yabancı hâkimiyeti devri midir? Yahut Gazneliler devleti Türk tarihi kadrosuna girer mi, yoksa yabancı halkın oturduğu yerlerde hâkim oldukları için bunların millî kadrodan çıkarılması mı gerekir? Hangilerininki sömürge veya sadece hanedan tarihi olarak göz önüne alınmalıdır? Bunlar Türk tarihinin ciddî meselelerdir ve henüz hallolunup kesin bir sonuca varılmış değildir.

Türk tarihinin kadrosu konuşulurken akla gelecek en mühim meselelerden bir Çengiz ve Temir'in millî tarihin kahramanları mı, yoksa ırkımızın düşmanları mı olduğu-

nun tesbitidir. Çünkü bu iki mühim şahsiyet hakkında bizim tarihçilerimiz ortak kanaat sahibi değildir. Bir kısım tarihçiler bu iki şahsı Türk sayıyorlar ve onların yarattığı vakalar ve kurdukları devletleri Türk tarihi kadrosuna sokuyorlar. Bazı tarihçiler ise tamamiyle aksini savunuyorlar. Onlara göre Çengiz ve Temir Türk değildir; Moğol veya Tatar'dır. İkisi de ırkî düşmanlarımızdır. Tarihçilerimizden birisi ise Çengiz'i yabancı, Temir'i Türk sayıyor. Aynı milletin tarihçileri arasındaki bu büyük fikir ayrılığı ve görüş farkı, hiçbir millette eşi gösterilemeyecek bir millî anarşidir. Çünkü mesele belirli şahısların iyi mi, kötü mü; büyük mü, küçük mü olduğu meselesi değil, doğrudan doğruya millî tarihe mal edilip edilemeyeceği meselesidir. Bu anlaşmazlıklar Türk tarihinin başlangıcına, mitoloji ile karışık çağlarına ait olsaydı, bir dereceye kadar hoş karşılanabilirdi. Fakat XIII. ve XIV. yüzyıllarda yaşamış olan şahıslar üzerindeki bu fikir kargaşalığı, millî şuurun henüz gereğince uyanmamış olduğunu gösterir. Bu zıt kanaatlardan, hiç şüphesiz, bir tanesi doğru, diğerleri yanlıştır. Yakın geçmişteki en büyük ana meseleler üzerinde doğruyu bulup çıkaramamak ise tarih belgelerinin eksikliğini değil, tarihî ve millî şuurun azlığını veya yokluğunu gösterir.

c) Türk Tarihinin Çağları Meselesi:

Tarihin ilkçağ, ortaçağ gibi devirlere ayrılmasının pek indî olduğu artık anlaşılmıştır. Çünkü bu ayrılışlar bütün insanlığa göre değil, bir kıta veya bir kısım milletlere göre yapılmıştır. Taş devri, maden devri nasıl bütün kavimlerde aynı zamanlarda başlamıyorsa; ortaçağ, yeniçağ gibi zamanlar da (eğer fikir hayatındaki tekâmül merhalelerini göstermek için kullanılıyorsa) bütün milletlerde aynı devri gösteremez. Eski Türk tarihini, ilkçağda Türk

tarihi, ortaçağda Türk tarihi diye bölümlere ayırmak ilmî değildir. Batı Avrupa'nın kendisine göre yaptığı bir sınıflandırmaya körükörüne uymak elbette doğru olmaz.

Tarihimizi millî görüşe göre sınıflandırma teşebbüsü şimdiye kadar yalnız **Dr. Rıza Nur** ile **Prof. Zeki Velidi Togan** tarafından yapılmıştır. Rıza Nur, Türk tarihini «Eski Türk Tarihi» (=Türe ve Yasa Devri=Millî Devir), «Yeni Türk Tarihi» (=Müslümanlık Devri=Dinî Devir) ve «Taze Türk Tarihi» (=Yeniden Doğuş ve Uyanma=İkinci Millî Devir) olarak başlıca üç çağa ayırdığı gibi Zeki Velidi Togan da XVI. Yüzyıl ortasına kadar ilerleme ve yükselme çağı, Birinci Cihan Savaşı sonuna kadar gerileme ve çökme çağı ve Birinci Cihan Savaşından sonra da üçüncü bir çağ olmak üzere üç anaçağa bölmektedir. Fakat bu iki sınıflandırma kimse tarafından dikkate alınmamıştır.

ç) Adların İmlâsı Meselesi:

Türk tarihindeki birtakım özel adların belli bir imlâya malik olmayışı da millî ayıplarımızdan biridir. XIII. Yüzyıl kahramanının adı **Çengiz** mi, **Çingiz** mi, **Cengiz** mi, sonra **Temir** mi, **Temür** mü, **Timur** mu? Tıpkı bunlar gibi prens unvanı olan kelime **«tigin»** mi **«tegin»** mi? Karahanlı kahramanının adı **Buğra** mı, **Boğra** mı yazılmak gerek? Bu fikrî kararsızlıklar birçok yanlışlara yol açıyor. Bir yanlışın nasıl kökleştiğine en güzel örnek, Gök Türklerin ilk kağanı **Bumun** veya **Bumın**'ın adında görülmektedir. Eski haflerle yazıldığı zaman «ı» ve «i» farkı belli olmadığı için yeni harflerden sonra bu kağanın adı **Bumin** şeklinde yazılmış ve tarih kitaplarına, piyeslere, soyadlarına kadar bu yanlış şekliyle girip yerleşmiştir.

Görülüyor ki, tarihimizi anlayış ve ele alış tarzımız karışıklık içindedir. Bu karışıklığın içinden ne şahıslar, ne de özel teşekküller çıkamaz. Bu karışıklığı önlemek için resmî bir teşekkül lâzımdır. Böyle resmî bir teşekkül, Türk tarihinin meselelerini karara bağlamak için bir kurultay toplamalı ve kurultayda meseleler ilmî açıdan ele alınarak değerlendirilmeli ve tartışılmalı, karşılıklı iddialar basılarak umumî efkâra sunulmalıdır. Ancak, millî ve ilmî fikrin hâkim olacağı böyle bir kurultaydır ki, Türk tarihinin meselelerine bir çözüm yolu bulabilir.

(*Yeni Sabah*, 29 Kasım 1948)

Türkiye Tarihinin Meseleleri

UMUMÎ Türk tarihinin olduğu gibi Türkiye tarihinin de çözülmemiş meseleleri vardır ki, bunlar bir sonuca bağlanmadan ne okullarda millî menfaat hesabına tarih öğretilebilir, ne de Türkiye Türklerinde millî tarih şuuru yaratılabilir.

Bugün, umumî Türk tarihinin olduğu gibi, Türkiye tarihinin başlangıcı da belli değildir. Hattâ daha acıklı olarak, tarihî bir çağda kurulmuş olan Türkiye'nin başlangıcı hususunda, bugün, aramızda ikilik vardır. Bir millet kendi tarihinin başlangıcını, tarihî bilgilerin azlığı yüzünden bilmezse, bu okadar mühim bir eksiklik sayılamaz. Fakat tarihin çok iyi bilinen çağları içinde gelişmiş bir devletin kurulduğu zaman üzerinde fikir ayrılığı varsa, bu, ancak bir fikir kargaşalığının ifadesidir. Devletlerinin kuruluş yılında anlaşmazlığa düşmek dedelerinin kim olduğu hakkında anlaşmazlığa düşen torunlara benzemek demektir.

Türkiye tarihinin önemli meseleleri şunlardır:

a) Türkiye Tarihinin Başlangıcı Meselesi:

Türkiye tarihi Fransa, İngiltere ve Almanya'ya nisbetle yenidir. Eski veya yeni olmak büyük bir mânâ ifade et-

mez. Böyle olduğu halde, nedense, insanlarda ve milletlerde, devletlerinin eski olması ruhî isteği vardır. Ancak, bu ruhî hal, tarihi değiştirmeye kadar varmamalıdır. Bir zamanlar, Anadolu'daki varlığımızı Milâttan 2.000 yıl önceye götürmek düşüncesiyle Hititlerin Türk olduğu iddia edilmiştir. Halbuki, bir memleketin tapusuna malik olmak için mutlaka ilk ahalisi olmak lâzımdır diye düşünmek de boştur. Böyle olunca, bugün var olan milletlerin hemen hepsinin, yaşadıkları topraklarda yabancı sayılmaları gerekir, hele Amerikalıların durumu büsbütün güçleşirdi.

Sonra Hititler Türk bile olsa, onlar ortadan kalktıktan iki bin yıl sonra aynı topraklarda kurulan yeni Türk devleti eskisinin devamı sayılamaz.

Türkiye tarihinin Selçuklularla başladığı, bugün, bütün ciddî tarihçiler tarafından kabul edilmiştir. Bunu ilk defa ortaya atan merhum **Dr. Rıza Nur**'dur. İlmî ve tarihî gerçek de bundan ibarettir. Ancak, kesin bir tarih söylemek gerekince, bunda birliğe raslanamıyor.

Birçoklarının fikrine göre, tarihimiz, 1071 Malazgirt Savaşı ile başlamaktadır. Fakat bu fikirde kesin bir isabet olduğu söylenemez. Çünkü Malazgirt Savaşı, kurulmuş bir devletin, yani Selçukluların, komşuları Bizans ile yaptıkları bir savaştır ve bu çarpışmadan sonra yeni bir devlet kurulmuş değil, zaten var olan bir devlete Küçük Asya'nın kapıları açılmıştır.

1940 yılında *Dokuz Yüzüncü Yıl Dönümü* adı ile yayınladığım bir broşürde, devletimizin kuruluş yılı olarak, Horasan'da Tuğrul Beğ'in istiklâl ilân ettiği 1040 yılını almış ve 1940'ta bu devletin 900. yılını tamamladığını, fakat resmî teşekküller tarafından bir anma töreni yapılmadığı için o küçük broşürün bu görevi yerine getirmek üzere yazıldığını bildirmiştim.

O zaman savunduğum fikir şuydu:

Bu devlet 1040'ta Horasan'da Selçuklu Tuğrul Beğ'in padişahlığı ile kurulmuş, sonra büyüyerek diğer birçok topraklarla birlikte Anadolu'yu da kendisine eklemiştir. Fakat, tarihin garip bir cilvesi olarak bu devlet, üzerinde kurulmuş olduğu toprakları kaybetmiş, kuruluşundan sonra fethettiği yerlerde tutunmuştur.

Bu garip tarihî gidiş, başka devletlerin tarihinde yoktur. Almanya, Fransa, İngiltere ilk kuruldukları toprakları sonra elden çıkarmamışlardır. Tarihçilerimizi şaşırtanın bu olduğunu sanıyorum.

Türkiye tarihini Malazgirt'ten başlatmak isteyen tarihçilerimiz, bu tarihten sonra Anadolu'da ayrı sultanlar bulunduğunu, bundan dolayı da bunun yeni ve ayrı bir devlet demek olduğunu ileri sürüyorlar. Anadolu'da ayrı sultanlar bulunması bu ülkenin tamamen ayrı ve bağımsız bir devlet olduğunu göstermez. Eski Türk devlet sisteminin merkeziyetçi olmadığını hatırlamak, Anadolu sultanlığının ayrı bir devlet sayılamayacağını belirtmeye yeter. Gök Türklerde de iki, hattâ bazan dört kağan bulunuyordu. Kağanlar, iç işlerinde bağımsızdılar. Fakat bu ayrı ayrı iki veya dört devlet demek değildi. Bunun gibi, Selçuk devletinde de dört sultan bulunuyor, fakat bunların üçü Horasan'daki büyük sultana tâbi olarak yaşıyordu.

O halde, Türkiye'nin başlangıcı olarak hangi tarihi kabul edeceğiz? 1040 yılını mı, yoksa 1071'i mi?

Bana göre doğru olan birincisidir. Fakat benim bu fikirde bulunmam, hattâ çoğunluğun bana taraftar olması hiçbiri mânâ taşımaz. Aramızda tek fikir hâkim olmadıkça, evvelce de söylediğim gibi, uzak gelecek için fesat tohumları atılmış olur. Bu anlaşmazlığı ve fikir kargaşalığını da ancak bir tarih kurultayı önleyebilir. Kesin bir sonuca varıldıktan sonra, bütün tarih kitapları artık o başlangıç yılına göre kaleme alınır. Bir devletin hangi tarihte

başladığını tesbit etmek pek mühimdir. Başlangıç yılı belli olmayan devlet, medenî bir teşekkül sayılamaz.

b) Türkiye Tarihinde Hegemonyalar Meselesi:

Bu mesele, Türkiye tarihinin anaçağlara bölünmesi meselesidir. Türkiye tarihinin yalnız Osmanlılardan ibaret olmayıp Selçuklulardan başladığını Osmanlı Meb'ûsan Meclisi'nde bir nutukla söyleyen ve bu fikri ilk defa ortaya atan merhum **Rıza Nur Beğ**; Kurtuluş Savaşı'ndan sonra yayınladığı 12 ciltlik *Türk Tarihi*'nde, Türkiye tarihini Selçuklular, Beğlikler, Osmanlılar diye üç ana bölüme ayırmaktadır ki, onun bu sınıflandırması birçokları tarafından kabul olunmuştur.

Başka bir tarihçi ise, Türkiye'de sırasıyle Danişmendli, Selçuklu, Karamanlı, Osmanlı hegemonyalarının bulunduğunu söylemektedir. Bu fikre göre Anadolu'daki Türklerin Horasan'daki büyük Selçuk devletine bağlantısı yoktur.

Ben ise, bu hususta ancak Selçuklu, İlhanlı, Beğlikler ve Osmanlı hâkimiyetlerinin bahis konusu olabileceğini ileri sürüyorum. İlhanlıları yabancı ve hattâ düşman sayan Anadolucu zihniyete göre bu sınıflandırmanın büyük itirazlara uğrayacağı muhakkaktır. Fakat bu çeşitli fikirlerden hangisinin doğru ve ilmî olduğu ise, ancak bir tarih kurultayında anlaşılabilir.

Burada konuşacak bilginler fikirlerini savunmak için büyük çalışmalara koyulacaklarından, belki yeni tarihî belgeler ve gerçekler de ortaya çıkar.

Medenî milletler kendi tarihlerindeki hükümdar sülâlelerini kesin şekilde bilirler. Bilmedikleri şey, çok defa, ilk hanedanın ilk hükümdarlarına ait tahta çıkış ve ölüm tarihleridir. Biz ise, Türkiye'de hangi hanedanların yüksek hâkimiyeti elinde tutmuş olduğunu bile bilmiyoruz.

c) Osmanlı Padişahlarının Sayısı Meselesi:

Şimdiye kadar kaç Osmanlı padişahı geldiği hakkında dahi ortak kanaatimiz yoktur. Klâsik telâkkiye göre Osman Gazi ile başlayan ve VI. Mehmed ile biten Osmanlı padişahları 6 Mehmed, 5 Murad, 4 Mustafa, 3 Osman, 3 Ahmed, 3 Selim, 2 Bayazıd, 2 Süleyman, 2 Mahmud, 2 Abdülhamid, 1 Orhan, 1 İbrahim, 1 Abdülmecid, 1 Abdülâziz olmak üzere 36 kişidir. Fakat acaba bu telâkki doğru mudur? Yıldırım Bayazıd'ın oğulları olan Süleyman, Mûsâ ve Mustafa çelebiler ile Fatih'in oğlu Sultan Cem de Osmanlı padişahları arasında değil midir? Şimdiye kadarki Osmanlı tarihi, saltanatı ele geçiren padişahların meşru olduğunu belirtmek düşüncesiyle yazıldığından, bazı tarihî gerçekler kasden örtbas edilmiş olamaz mı? Bizce Osmanlı padişahları klâsik 36 kişiden ibaret değildir.

Nitekim XIV. Yüzyılda yaşayıp bugünkü bilgimize göre ilk Osmanlı tarihini yazan meşhur şâir **Ahmedî**, Yıldırım Bayezid'den sonraki Osmanlı padişahı olarak **Süleyman Çelebi**'yi tanıdığı gibi, II. Murad ve Fatih devirlerinde yaşayıp *Behçetü't-Tevârih* adlı umumî tarihi yazan **Şükrullah** da Yıldırım'dan sonra Süleyman Çelebi'nin hükümdarlık ettiğini kabul etmektedir. Şükrullah, Süleyman Çelebi'den sonra Anadolu'da **Çelebi Sultan Mehmed**, Rumeli'de de **Mûsâ Çelebi** olmak üzere iki padişahın birden tahta çıktığını yazmaktadır.

Şükrullah'tan biraz daha sonraki müverrih **Âşıkpaşaoğlu**'nda da Süleyman Çelebi'nin Osmanlı padişahı sayıldığına dair bazı imâlar vardır.

Daha sonraki Osmanlı müverrihleri tarafından **Süleyman Çelebi** ile **Mûsâ Çelebi**'nin padişah sayılmayışının sebebi, iç kavgalardan sonra diğerlerinin öldürülerek **Çelebi Sultan Mehmed** neslinin hâkimiyete geçmiş olması ve ih-

timal ki o zaman meşru sayılmayan bir saltanatın meşru gösterilmek istenmesidir. Son devir tarihçilerinin çoğu ve bu arada *Osmanlı Tarihi Kronolojisi* adı ile bir eser yayınlayan **İsmail Hami Danişmend**, Süleyman ve Mûsâ çelebileri Osmanlı padişahları arasında saymamakta, sebep olarak da bunların bütün Osmanlı ülkesine sahip olamadıklarını ileri sürmektedir. Halbuki eski Tarih Encümeni üyelerinden merhum **Ali Seydi Beğ**, 1329'da yayınladığı Osmanlı tarihinde Yıldırım Bayazıd'dan sonra **Çelebi Süleyman**'ı beşinci padişah olarak, ondan sonra da **Mûsâ Çelebi**'yi altıncı padişah olarak kabul etmektedir. O zaman devletin başkenti Edirne olduğundan, başkente hâkim olan şehzadenin meşru hükümdar sayılması da bir dereceye kadar doğrudur. Yine Yıldırım Beyazıd'ın oğullarından **Mustafa Çelebi**'nin Rumeli'de, Fatih'in oğlu **Sultan Cem**'in de Anadolu'da padişahlıklarını tanıttırmış olmaları ve aylarca, hattâ yıllarca hükümdarlık etmiş bulunmaları dolayısiyle, bunların da bir kalemde hükümdarlar silsilesinden atılmaları doğru değildir. Birçok beğlere ve vezirlere hükümdarlıklarını kabul ettiren, para bastıran, ordusu olan ve memleketin büyük bir kısmında uzun zaman padişahlık eden bir prensin padişah sayılıp sayılmayacağı, ancak, ilmî bir kurultayda karar altına alınabilir.

Fakat mesele bu kadar da değildir. Son yıllarda Osman Gazi ile Orhan Gazi arasında başka bir padişahın da hükümdarlık ettiği iddia olunmuştur. *Amasya Tarihi* müverrihi merhum **Hüseyin Hüsameddin Efendi**, *Tarih Encümeni Mecmuası*'ndaki bir etüdü ile Osman Gazi'den sonra Osmanlı tahtına oğlu **Ali Erden Beğ**'in geçtiğini, dört yıl padişahlıktan sonra diğer Anadolu beğlerinden yardım gören kardeşi Orhan Gazi tarafından tahttan indirildiğini iddia etmiştir. Bizans kaynaklarında da buna benzer bir vakıa kayıtlı olduğu için Hüseyin Hüsameddin Efendi'nin iddiası ciddiyetle tartışılmaya değer mahiyettedir.

ç) Osmanlı Tarihindeki Terimlerle Özel Adların İmlâsı Meselesi:

Umumî Türk tarihinde de bulunan bu mesele, Osmanlı tarihinde belki daha şiddetle kendini göstermektedir. Okul kitaplarında olsun, ilmî eserlerde olsun özel adlardaki «d-t» meselesi keyfî imlâya tâbi olmakta devam etmektedir. Tarihteki Ahmed, Mehmed, Mahmud adlarının sonu «d» ile mi, «t» ile mi yazılacaktır? Bu hususta ortak bir kanaat yoktur. Yeni harflerin kabulünden sonra azalacağına büsbütün artan imlâ anarşisi, tarihî adlara da sirayet etmiştir. Ben tarihî şahsiyetlerin adlarının asıllarındaki şekilleriyle, yani Ahmed, Mahmud şeklinde yazılmasına taraftarım. Bugün yaşayanlar ise kendi adlarını istedikleri imlâ ile yazmakta serbesttirler. Başkaları da onların bu hakkına uymaya mecburdur.

Tarihî terimlerin imlâsı da ayrı bir meseledir. Osmanlı devrinin başbakanları olan şahısların unvanı hangi imlâ ile yazılacaktır? Bazıları bunun da aslındaki imlâ ile «sadr-ı âzam» şeklinde yazılmasını uygun buluyor. Ben ise Türkçeleşip halka mal olmuş bulunan bu kelimeyi umumun söyleyişi üzere «sadrazam» şeklinde yazmayı doğru sayıyorum. Bunun gibi, Diyanet İşleri Başkanı olan zatın unvanı, eski okuyuşa göre «şeyhülislâm» mı, yoksa halk söyleyişi şeklinde «şehislâm» mı yazılmalıdır? Türlü türlü prensiplere göre yazılan ve manevî bir güçsüzlüğün belirtisi olan bu hale de ancak ilmî bir kongre son verebilir.

(*Yeni Sabah*, 4 Aralık 1948)

Devletimizin Kuruluşu

MENSUP olmakla övündüğümüz Türk ırkı, şimdiye kadar birçok devlet kuran bir topluluk gibi gösterilmiş ve bu netice bir gerçek diye herkes tarafından kabul edilmiştir. «Çok devlet kurmak», ilk bakışta bir meziyet gibi gözükmekle beraber, dikkatle mütalâa olununca böyle olmadığı anlaşılır. Çünkü «çok devlet kurmak» iddiası kabul edilince, bunun tabiî neticesi olarak bu devletlerin gayet kısa ömürlü birer müessese olduğu da benimsenmiş olur ki bundan da Türklerin devamlı devlet kurmak kaabiliyetinden yoksun, istikrarsız bir millet oldukları sonucu çıkar.

Acaba gerçek bu mudur? Türkler hakikaten çok, fakat ömürsüz devletler kuran bir millet midir? Bu fikir, Türk milliyetçilerinin de fikri olabilir mi?

Türkçülük bir dünya görüşüne malik olmalı ve onun kıyafetten takvime, soyadından aile telâkkisine kadar her şeyi kendi açısından mütalâa eden fikirleri bulunmalıdır.

Bu mütalâalar millî şahsiyet yaratacak ve millî şahsiyetin değeri nisbetinde bize kıymet kazandıracaktır. Ben, şimdi devletimiz hakkındaki fikirlerimi açıklayacak ve mesele üzerinde Türkçüleri düşünmeye çağıracağım:

Otuz yüzyıllık tarihimizde biz iki devlet kurduk. Birincisi, tarihin karanlıklarından itibaren başlayarak son

çağa kadar gelen ve kaybedilen devlet, yani Türkistan'daki, **asıl anayurttaki devlet**; ikincisi de XI. yüzyılda kurulup günümüze kadar gelen **Önasya'daki devlet**, yani **bizim devletimiz**. Anayurt dışında kurulan devletler bu hesabın dışındadır.

«Çok devlet» iddiası hükümdar hanedanlarını devlet sayan şark tarihçilerinin bize aşılayıp kabul ettirdikleri yanlış telâkkiden doğuyor. Türkler, tarih yapan, fakat yazamayan bir millet olarak tanınmışlardır. Kendilerinden bahsettikleri Orkun yazıtlarında bile: *«Yukarda mavi gök aşağıda kara toprak yaratıldıktan sonra ikisi arasında insanoğulları yaratılmış, insanoğulları üzerine atalarım Bumun Kağan, İstemi Kağan hâkim olmuş»* şeklinde gayet kayıtsız ve kısa bir ifade kullanmışlar ve dikkate şayandır ki insanoğulları olarak da yalnız Türkleri saymışlardır.

Müslüman olduktan sonra ise, Arap, Acem tarihçilerinin telâkkilerini tamamiyle benimsemişler, her hanedanı ayrı bir devlet ve hanedanlar arasındaki çarpışmaları millî savaşlar saymak gibi yanlışlıklara düşmüşlerdir.

Türkçü görüş bu telâkkiyi reddeder. Bizim telâkkimiz tarihin gerçeklerini kendi açımızdan gören bir telâkkidir. Tarihi, olduğundan büyük veya değişik göstermeye lüzum kalmadan kendi görüşümüzü ortaya sürmeye ve başkalarının hakkımızdaki görüşlerini kabul etmek gibi bir aşağılık duygusundan uzak bulunmaya mecburuz; kendimizi başkalarının gözü ile tanıyacak değiliz.

Size bir örnek vereceğim: Bazı coğrafya kitaplarında «falan yüzyılda dünyanın bilinen kısımları» diye haritalar vardır ve bu haritalarda özyurdumuz meçhul bölümler arasında gösterilmiştir. Atalarımızın oturduğu yerleri herhangi bir yüzyılda, herhangi bir millet bilmeyip de kendisince meçhul yerlerden sayar ve biz de bunu aynen kabul edersek, bu, objektif bir görüş mü, yoksa gaflet mi olur?

Eskiden okul kitaplarında millî tarihimiz Hicrî 699' daki «İstiklâl-i Osmânî» ile başlardı. Şimdi öyle başlanmıyor ama çok çok 1071 Malazgirt Savaşı'na kadar gidiliyor ve Anadolu'yu dolduran Karamanoğulları, Aydınoğulları gibi beğlikler ayrı birer devlet olarak sayılıyor. Bu telâkki hâlâ hanedanları milletten üstün tutmak zihniyetinin neticesidir.

Devletimiz şu şekilde kurulmuştur: X. Yüzyılda anayurtta, yani Türkistan'da Karahanlılar sülâlesi vardı. Anayurt dışında ve Karahanlılarla sınırdaş olarak da yine Türkler tarafından kurulmuş Gazneliler devleti bulunuyordu. Atalarımız olan Türkmenler, yani Oğuzlarla Korlukların Müslüman çoğunluğu bu iki Türk devleti arasında onların hâkimiyet ihtiraslarına âlet olduktan sonra Gazneliler tarafından kendilerine verilen topraklara girdiler. Fakat askerliklerindeki kuvvet ve şiddet dolayısıyla tâbi oldukları devleti ürkütmekte gecikmediler. Gazneliler, Türkmenlerin kudretini kırmak için başkanları **Arslan Yabgu**'yu yakalayarak hapsettilerse de başkanlarını kaybetmek onların gücünü kırmak şöyle dursun, aksine hınçlarını artırdı ve Gaznelilerle yapılan bir sıra çarpışmalardan sonra nihayet 1040'ta kazanılan **Dandânekan Meydan Savaşı** ile Horasan'da bağımsız bir devlet kuruldu. İşte Horasan'da kurulan bu devlet, İslâm müverrihlerinin **Selçuk Devleti** dediği bu yeni teşekkül, bizim devletimiz, yani **Türkiye**'dir.

Horasan'da kurulan bu devlet Azerbaycan, Irak, Suriye ve Anadolu'yu sonradan fehetmiş ve en son aldığı Anadolu'nun kapıları 1071 Malazgirt Savaşı ile açılmıştır. Selçukluların Türkiyesi islâmiyetten önceki ve sonraki bütün zamanlarda olduğu gibi, birkaç hükümdarla birden idare olunurdu. Devletin genişliği ve Türk hâkimiyet telâkkisi bunu gerektiriyordu. Selçuk Türkiyesinde dört sultan bulunuyor, fakat bunlardan üçü Horasan'daki bü-

yük sultanı baş tanıyordu. «Rûm» yani Anadolu'daki sultan bu tâbi hükümdarlardan birisiydi. Bütün eski tarihimizde olduğu gibi tâbi hükümdarlar büyük sultana danışmadan yabancı komşularıyla ve hattâ bazan birbirleriyle de çarpışıyorlar, fakat bu hal, Avrupa milletlerinde de gördüğümüz gibi devletin birliğini bozmuyordu.

Türkiye'nin tarihindeki garip bir tecelli ile devletimiz, bütün diğer devletlerden farklı olarak, kurulduğu toprakları kaybedip sonradan aldığı topraklar üzerinde tutunan tek devlet örneği olarak kalmıştır. Almanya, İngiltere, Fransa hâlâ kurulduklarını topraklar üzerindedir ve normal olanı da budur. Fransa Galya'yı kaybedip de nüfusunun yarısı ile Kuzey Afrika'ya yerleşse veya İngiltere Britanya adasının güney bölgesinden çıkarılıp İskoçya'ya sığınsa bu durum tabiî sayılabilir mi? Sayılamaz. Onun gibi bizim de kurulduğumuz toprakları, hâlâ Türkle dolu ve bu devleti kuranların mezarları ile süslü toprakları unutamayıp hissen oraya bağlı kalmamız kadar tabiî bir netice olamaz.

Aile, toplum veya devlet, herhangisi olursa olsun bir topluluk **erdem**le kurulursa sağlam olur. Temelinde rezillik bulunursa çabuk çöker. **Devletimiz erdemle kurulan bir topluluktur**. Tarihe yiğitlik ve feragatle girmiştir. Devlet kurulduğu zaman başkanlığa üç aday vardı. Fakat bu mevkie en büyükleri olan **Mûsâ Yabgu** veya en kahramanları olan **Çağrı Bey** değil, en küçükleri **Tuğrul Beğ** geçirildi. Bunda, savaş meydanlarındaki çelik kılıçlı demir bileklerin, barıştaki insanî kalblerinden taşan bir şefkat duygusunun izlerini de görüyoruz. Çünkü Tuğrul Beğ'in çocuğu olmuyordu. Amcası ve kardeşi onun bu büyük ızdırabını devlet başkanlığı ile gidermek yolunu tuttular. İşte **devletimizin ilk başkanı, büyük Sultan Gazi Tuğrul Beğ'dir.**

Selçuk hanedanından sonra bu devletin başında Çengiz hanedanı bulunmuş, büyük Cengiz imparatorluğunun batı kolu olan İlhanlılar, ağırlık merkezleri Azerbaycan olduğu halde Türkiye'yi yürütmüşlerdir.

Şimdiye kadar Çengiz çocukları, bizim tarihlerimizde Moğol veya Tatar diye anılarak yabancı bir devlet ve hanedan gibi gösterilmiştir. Gerçeğe uymayan bu fikri kabul edince Türklerin uzun bir zaman yabancı hâkimiyeti altında yaşadığını da kabul etmek gerekir ki, bu da şimdiye kadar hiçbir zaman bağımsızlığını kaybetmemiş bir millet olduğumuz hakkındaki övüncümüzü ortadan kaldırır. Eski Gök Türklerden indiği çağdaş müverrihler tarafından kabul edilen Çengiz Han kültür ve ülkü bakımından da Türk'tü. Onu yabancı gösteren şey XIII. Yüzyılda artık müslüman bir millet olan Türkler arasında eski dine bağlı kalan bir azınlığa mensup oluşu, bir de Moğollar üzerinde hâkim bir ailenin ferdi olarak Arap ve Acemler tarafından Moğol diye ilân edilişidir.

İkinci hanedanımız olan İlhanlıların en büyük hizmeti Anadolu ve Azerbaycan'ı kesin surette Türkleştirmeleridir. Çünkü XI. Yüzyıl başlarında en iyimser hesapla bir buçuk milyon tahmin edilen Türkmenlerin Anadolu'ya yerleşenleri yarım milyondan fazla değildi ve bu nüfus yüzyıl kadar da Lâtin ve German Avrupasına karşı amansız savunma savaşları yapmak mecburiyetinde kalmıştı. **I. Kılıç Arslan**'ın haçlı sürülerine karşı toplayabildiği Türk kuvveti elli bin kişiyi ancak buluyordu. İşte bu kadar az olan Anadolu Türklerinin tarihte Hindistan, Çin ve Mısır'daki hâkim Türklerin başına gelen «erime» felâketine uğramamaları, İlhanlıların Anadolu'ya getirdikleri yeni Türk unsurları ve Anadolu ile Azerbaycan'daki yabancıları büyük ölçüde sürmeleriyle kaabil olmuştur. Bunu vahşet sayan Avrupalıların Türkistan'da büyük kırgınlar yapan ve teslim olan bazı şehirlerin ahalisini topyekûn

öldürten Makedonyalı İskender'e «büyük» sıfatını vermeleri mantıksızlığın ve biraz da bize karşı kinin mahsulüdür. Avrupalılar bütün Asya milletlerini yenebildikleri halde Türklerin tek başlarına bütün batı dünyasına karşı yüzyıllarca süren şerefli mücadele ve savunmasını unutamıyorlar. Onun için kendilerinde ve başkalarında normal gördüklerini bizde kusur olarak ileri sürüyorlar.

İlhanlıların Azerbaycan'ı kesin olarak Türkleştirmeleri Acemleri de garip iddialara sevk ediyor: Onların fikrince «Moğollar» Azerbaycan'ı alıp Acem olan ahalisinin diline iğneler sokmak suretiyle halkı «Türkçe» konuşmaya zorlamışlardır. Bir milletin, diline iğne sokulduğu için yabancı bir dili topyekûn öğrenerek konuşmaya başlamasının gerçekle bağdaştırılmasındaki gülünçlük meydandadır.

İlhanlılar çağında bu devlet Tebriz ve Meraga civarından idare olunmuştur. Nasıl İznik, Konya, Kayseri, Bursa, Edirne, İstanbul, Ankara şehirleri başkentlik yapmışsa Azerbaycan'ın şehirleri de bir zamanlar aynı vazifeyi görmüştür. Bu; hareketliliğin, enerjinin ve gençliğin alâmetidir. Nitekim milletimiz XIX. Yüzyılın medenî milletleri içinde göçebe halka malik tek milletse, bu onun geriliğinden çok yaşama kaabiliyetini ve gençliğini gösterir. Anadolu'da bizden önceki Hitit vesair milletleri mahveden sıtma gibi hastalıklar Türkleri yok edemedi, edemeyecek. Köy ve kasabada sıtmadan kırılanların yerini derhal yayla ve dağdaki göçebeler işgal ederek siperde ölen askerlerin yerini tutan yeni kuvvetler gibi tarih ve zaman içindeki vazifelerini almaktadırlar.

Yüz yıl süren İlhanlı hanedanı sırasında yanlış tarih telâkkisinin müstakil hükümdarlar saydığı **Osman Gazi** ve onun oğlu **Orhan Gazi** birer şanlı uç beğinden başka bir şey değildir.

Yine aynı yanlış tarih telâkkisi **Temir**'in yabancı, Tatar ve düşman sayılması sonucunu doğurmuştur. Temir veya Türkistanlıların söyleyiş şekline göre **Aksak Temir Bek** Kunlar, Gök Türkler ve Çengiz gibi mefkûrevî Türk devletini gerçekleştirmek isteyen bir hükümdardır. Onu bizim, yani Türkiye Türklerinin millî düşmanımız saymak yanlıştır, günahtır. Milliyetçi bir tarih görüşü **Ankara Savaşı**'nı bir kardeş kavgası saymak mecburiyetindedir. Ankara Savaşı'nda Aksak Temir ordusundaki Türkmenlerin sayısı belki de Yıldırım ordusundakilerden daha çoktu. Bu kadar insan vatan haini miydi? Bu kadar çok vatan haininin bir araya gelmesine imkân var mı? Onlar bu kavgayı bir hanedan ve otorite kavgası sayıyorlardı. Aksak Temir Bek umumî Türklük bakımından suç işlemiş midir? Bunu tartışmayı bir yana bırakıyorum. Çünkü her insanda kusur bulunacağını kabul ediyoruz. Tarihimizin en büyük fertleri olarak düşünebileceğimiz Fâtih, Yavuz, Kanunî, hattâ Alp Arslan'da kusur yok muydu? Gene en büyük fertler sayacağımız Mete'de, Kür Şad'da, Tonyukuk'ta, Kül Tegin'de birtakım kusurlar bulunmaz mı? Elbette Aksak Temir de büyük Türklük bakımından birtakım hatalı hareketler yapmıştır. Fakat o ilerisini görebilen bir insandı. İslav tehlikesini görmüş ve Yıldırım'a Rus-Leh-Litvan sürüsünü müştereken imha etmek teklifini yapmıştır. Avrupa şövalye ordularını tepeleyen en büyük şövalye Yıldırım, maalesef bunu reddetmiştir. Acaba reddetmeseydi de o iki muhteşem ordu birleşseydi ne olurdu? Bir Türkçü şairin dediği gibi:

Bütün Türkler bir olsa başkalaşır gidişler...

Aksak Temir, yalnız büyük Türk şairi Abdülhak Hâmid tarafından başka bir görüşle mütalâa edilmiş ve kendisine hak verilmiştir. Hâmid'in «*Kambur*» adı altında bir-

leştirdiği beş eseri vardır: *İlhan, Tarhan, Tayıflar Geçidi, Ruhlar, Arzîler.* İlk ikisi dünyada, üçüncü ve dördüncüsü uhreviyet âleminde, sonuncusu yine dünyada geçen ve birbirinin zeyli olan bu eserlerin üçüncüsünde Aksak Temir'in ruhu da konuşmaktadır. Eserlerin baş kahramanı olan Kambur, Hâmid'in kendisidir. Şair bütün fikirlerini, felsefesini, herşeyini ona söyletmektedir. Kambur'un kendisi olduğunu bizzat tasrih ediyor.

Herhalde büyük adamlardaki altıncı duygunun, sezginin tesiri ile Hâmid, onun ülküsünü kavramış, takdir etmişti. Hâmid, *Tayıflar Geçidi*'nde Temir'in ruhuna şöyle dedirtiyor:

Ben a'recim,[1] *yolumda fakat sanma aksadım,*
Tâtâr ü Türk'ü müttehid etmekti maksadım.
İnsan yaratmak üzre yok ettim cenînleri:
Elbet duyulmaz onların âh ü enînleri...
Dâr-i fenayı ben boyadım keyfe mettafak,
Sizler o renge kan deyiniz, ben derim şafak;
Tathîr için zamâneyi kanlar döken, yıkan,
Mâ'fû olur melâikeden almış olsa kan...

İnsan yaratmak üzere cenînleri yok etmek, büyük eser çıkarmak için yapılan acı bir ameliyedir. Ve başkalarına kan rengi gibi gözüken şeyin şafak olması da beşerî her hâdisenin zıt olan zümrelere başka başka gözükmesinden ibarettir. Devrin çirkefini yıkamak için kan kullanmak ve bu kanı meleklerden almak Hâmid'e yakışan heybetli bir fikirdir.

Aksak Temir «zamâneyi tathîr» için kan kullandı. Fakat bu temizlik için onun Hint, Acem, Ermeni, Firenk kanı dökmesini vahşet saymak gafletine düşemeyiz. Hiç

---

[1] A'rec: Topal

bir millet tarih huzurunda kendi kendisini suçlama yanlışına düşmüyor.

Temîr'i Anadolu'yu yenip dağıttıktan sonra bırakıp gitmekle suçlandırmak da yanlıştır. Çelebi Sultan Mehmed ve oğlu II. Murad, Türkistan'daki Temir ile oğlu Şahruh'a tâbi birer hükümdardılar. Bu suretle de bir Türk birliği bilfil tahakkuk etmişti. Bütün Türkiye'deki Osmanlı hanedanının hâkimiyeti ancak Fâtih devrinde başlamış ve Cumhuriyete kadar devam etmiştir.

Şimdi Türkçü olarak düşünelim: Selçuk, İlhanlı, Temir, Osmanlı hanedanları ile Cumhuriyet devri hep birden bir tek devletin hayatını teşkil etmiyor mu? Bunları ayrı devletler gibi görmek kendi kendimizi parçalamak olmaz mı? Temir ile Yıldırım iki düşman ordusunun kumandanları olunca birbirlerine karşı çok sert davranan Karamanoğulları ile Osmanoğullarını veya Osmanlılarla Karamanoğulları da ayrı devletler ve millî düşmanlar saymak mecburiyeti doğmaz mı? Tarihimize bakarken şu veya bu hanedanın tarafını tutarak kendimizi onun milletinden saymaya hakkımız yoktur. Buna hakkımız olmadığı gibi, devletimizin kurulduğu toprakları da bugün yabancı ülke saymaya mezun değiliz. Türkiye, Rumeli'yi fethedip de —Allah göstermesin— Anadolu'yu kaybetse, Anadolu toprakları da bizim için yabancı mı olur? Millî durum yalnız bir ânın, bir zamanın durumu değildir. Çünkü millet de yalnız bir zamanda yaşayan insanlar değildir. Dün yaşamış olanlarla yarın yaşayacaklar da Türk milletini teşkil ediyor. Dünkülerin hakkını feda edemeyiz. Bu devleti kuranların ve bize bugün burada yaşamak imkânını verenlerin mezarları ile dolu yerleri düşünüp sevmek hakkımız ve vazifemizdir.

Kardeş kavgası her yerde olur. Napoleon, Almanya'yı istilâ ederken Cermanya İmparatorluğunu teşkil eden devletlerden bazıları Napoleon'la birlikte asıl Almanya'ya

karşı savaşmışlardır. Fakat Almanlar, Prusya ve Baviyera'yı ayrı devlet ve millet saymadıkları gibi, Baviyera'lıları da hain telâkki etmemişler, çocuklarına tarih okuturken yine tek Almanya'dan bahsetmişler, ancak bu kardeş kavgalarından bazı ibretler çıkarmaya çalışmışlardır.

Nazi Almanyası, Çekoslovakya'yı istilâ edip dünya basınının hücumlarına uğrayınca Hitler cihana karşı şu gerekçeyi ileri sürmüştü: *«Alman imparatorlarının Prag'da yaşamış olduğunu unutuyorlar.»* Görülüyor ki başka milletleri istilâ emelleri için bile eski birlik hakkına dayanıyorlar.

Bizim ilk padişahlarımız Horasan'da yaşayıp ölmüş, fazla olarak da bölgeye ebedî Türklük damgasını vurmuştur. Sözün kısası, yine bir mayıs ayında, **1040 yılının 23 Mayısında kazanılan Dandânekan Meydan Savaşı'nın sonunda kurulan devletimiz bugüne kadar aralıksız gelen bir devlettir.**

3 Mayısın mânâsına gelince: Tarihimiz içinde bir uyanışın başlangıcı olmak bakımından mühimdir. Batı medeniyetine giriş hareketi olan, fakat, yanlış anlayış ve tatbik ediş yüzünden bir aşağılık duygusunun teşekkülüne sebebiyet veren Tanzimat'tan beri kendimizi inkârda çok ileri gittik. Hattâ, medeniyetlerin ülkelere hiçbir gümrüğe uğramadan gireceğini, Batı medeniyetini alırken onun tekniği, sanatı ve ilmi ile birlikte fuhuşunu da almamızın zarurî olduğunu söyleyen kişilere rastladık. 1944'te bu ileri gidişin ne derecelere geldiğini biliyorsunuz. Temiz Anadolu çocukları Köy Enstitülerinde birer komünist olarak yetişsin diye neler yapıldı. Bunu yapanların çoğu bugün teşhir olunmuştur. Haklarında daha da nice vesikalar ortaya dökülecektir. Bir sabah komünist olarak uyanmamız gibi korkunç ihtimali 3 Mayıs 1944'te birkaç bin meçhul milliyetçi gencin yaptığı asîl ve şuurlu hareket önledi. Millet kendisine yapılmakta olan suikastı

anladı. Gerçi 3 Mayıs birçok ıstırapların kaynağıdır. Fakat o ıstıraplardan şuur ve saadet doğmaktadır. İlk zamanlarda küçük gruplar halinde sessizce kutlanan 3 Mayıs bugün kuvvetlenen ve büyüyen şuurlu bir kütlenin bayramı olmaktadır, ileride bir gün gençlerin, Gök Türk kıyafetinde olarak büyük padişahlarımızın türbeleri önünde yapacağı geçitresimlerinin heybetini ve ihtişamını düşünmek bile güzeldir.

Fazilet temelleri üzerine kurulan devletimizin birkaç kara gün geçirmesi onu asla sarsıp deviremez. En güzel şiirlerdeki birkaç vezin veya kafiye aksaması nasıl o şiirin güzelliğine engel değilse, bir iki çelme de bu devleti mazideki ve ilerdeki ululuğundan alıkoyamaz. Bu devlet ve vatan büyüyecektir. Çünkü uğrunda ölmeğe hazır olanlar var.

(4 Mayıs 1952'de Ankara'da verilmiş konferansın metnidir).

Devletimizin Kuruluşunu Sağlayan Savaş

MAYIS ayının Türk tarihinde büyük bir yeri vardır: Türkiye'nin kurulmasını sağlayan tarihî ve destanî hareketler bu ayda yapılmış, bu destanların can alıcı noktası olan **Dendânekan Meydan Savaşı** 23 Mayısta olmuştur.

Okul kitaplarında devletimizin ne zaman kurulduğuna dair bir işaret yoktur. Bazıları Malazgirt Savaşı'nın yapıldığı 26 Ağustos 1071 tarihini devletimizin başlangıcı sayıyorlar. Bu düşünce tamamiyle yanlıştır. Çünkü Malazgirt Savaşı çoktan kurulmuş kuvvetli bir devletin diğer bir kuvvetli devleti yenmesinden başka bir şey değildir. Dendânekan Savaşı ise Selçuk Hanedanının idaresindeki Türklerin, Gazneliler İmparatorluğunu yenerek Horasan ülkesini onlardan koparmasını, burada bağımsız olarak teşkilâtlanmasını ve fetihlere başlamasını sağlamış, yani Türkiye'yi kurmuş ve bizi bugüne getirmiş olan bir çarpışmadır.

Millî hayatımızdaki iyi, kötü bütün dönüm noktalarını bilmek, bütün fertlerin ortaklaşa sevineceği, üzüleceği tarihlere malik olmak, manevî yapısı kuvvetli bir millet olmanın ilk şartlarından biridir.

İskender'i, Sezar'ı, Arslan Yürekli Rişar'ı, Deli Petro'yu, Napoleon'u ezberleyen Türk gençlerinin bu devletin nasıl kahramanlıklarla kurulduğunu, Çağrı Beğ adındaki destânî kahramanın neler yaptığını, Doğu Roma İmparatorluğu ile göğüs göğüse yapılan korkunç savaşların Türk başbuğları olan Kutalmış, İbrahim İnal, Yakutu, Resul Tegin, Buka, Anasıoğlu, Hasan Artuk, Afşin ve başkaları gibi ölmezleri bilmemesi hazin olduğu kadar da ayıptır. Bunlar lise ve ortaokulda değil, daha ilkokulda bellenecek şeylerdir. Bunları öğrenelim ve hatırlayalım. Yalnız ümidimizin zayıfladığı anlarda değil, her zaman aklımızda tutalım, gönlümüzde saklayalım.

Selçuk Hanedanının idaresindeki enerjik ve gözüpek Oğuzlar'la bunlara katılmış olan bir takım doğu Türkleri, Hazar, Karahanlı ve Gazneli devletleri arasında bocaladıktan, hattâ büyük kırgınlar geçirdikten sonra nihayet «Horasan'ı elde etmek» fikri etrafında hamle yapmaya başladı.

Gazneliler İmparatorluğu'nun büyük ve zengin bir vilâyeti olan Horasan, Selçuklular için bir yaşama vasıtasıydı. Geçimlerini sağladıkları sığır, koyun ve at sürülerine otlak Horasan'da, kendilerine vergi verecek zengin şehirler yine orada idi. Burası için yapılan değişik tarihli birkaç savaş hiçbir meseleyi halletmemiş ve iş, kesin sonuçlu bir savaşa kalmıştı.

Büyük Sultan Gazneli Mahmud'un oğlu olan Sultan Mesud yüksek bir kumandan, eşsiz bir kahraman, fakat kararsız, zalim ve sarhoş bir devlet başkanıydı. Ana dâvalarda sık sık ve lüzumsuz karar değiştirmeleri yüzünden kumandanlarının güvenini kaybetmiş, bu kumandanlardan bazıları, sarhoşluk sırasında hakaretine uğradıkları

sultana gücenerek Selçuklulara katılmış, bu da sultanı bütün kumandanlarından şüphelenir hale getirmişti. Horasan'da Selçuklular lehine propaganda yapılıyor, din bilginleri kendi sarhoş sultanları yerine içki içmeyen Selçuk prenslerinin gelmesini istiyor, bundan başka tüccar ve esnaf sınıfı da daha az vergi alan Selçukluları tercih ediyordu.

Her iki tarafın birbiri arasındaki casus şebekesi iyi işliyor, tarafların hareketleri ve hazırlıkları birbirine malûm oluyordu.

Sultan Mesud bu işi kökünden halletmek için büyük hazırlıklar yapmış ve o zamana kadar görülmemiş bir ordu tertiplemişti. İyi silâhlı 100.000 kişi olan bu orduda 50 tane de savaş fili vardı. Bu ordu, Türklerden başka Hindli, Efganlı, İranlı, Arap ve Kürtlerden meydana gelmişti.

Selçuklular 20.000 kişiden daha azdı. Fakat çok disiplinli ve hafif silâhlı olduğu için son derece çevik atlılardan kurulu bir ordu idi. Gaznelilerin kalabalık oluşu daima su ve yiyecek sıkıntısı doğuruyordu.

17 Mart 1040'ta Gazneli ordusu Nişabur'dan Serhas'a doğru hareket etti. Serhas'ta toplanmış bulunan Selçuklular da kıpırdadılar. Gazne ordusunun uğrağındaki yerlerde yiyecek bir şey bırakmadan, kuyuları doldurarak çekilmeye başladılar.

13 Mayısta Gazneliler, Serhas'a girdi. Fakat açlık içinde yapılan yürüyüşte hayvanların çoğu ölmüş, süvarilerin büyük bir bölümü atsız kalmış, ölmeyen atlar bitkin bir hale gelmiş, daha kötüsü, açlık yüzünden ordu silâh kullanamayacak kadar kötülemişti.

Serhas haraptı. Ahali de Selçuklularla birlikte kaçmış, Selçuklular işe yarar ne varsa götürmüş, götüremediğini yakmıştı. Gazneli kumandanları yiyecek bulmak için Herat'a dönmeyi tavsiye ettilerse de sultan bu fikre yanaş-

madı. Selçukluların da aç olduğunu söyleyerek bu işi kökünden bitirmek üzere taarruz lâzım geldiğini, hedefin Merv olduğunu, aksi fikirde bulunanı idam ettireceğini bildirdi.

16 Mayıs 1040'ta Gazneli ordusu, Selçukluların yeni karargâhı olan Merv'e yürümeye başladı. Susuzluktan büyük sıkıntı çekiliyor, hastalık da başlamış bulunuyordu.

18 Mayıs'ta, susuzluğa çare olmak üzere kuyular kazıldı ve çevrede bulunan kamışlıklara, Selçuklulara sığınaklık etmesin diye ateş verildi. Fakat kuyulardan çoğunun suyu acı çıktı.

21 Mayıs'ta Börü Tegin buyruğundaki 1500 Selçuklu ile ilk çarpışma yapıldı. Bunlar yağmur gibi ok yağdırarak yıldırım gibi bir hücum yaptılar. Gaznelilerin ağır süvarisi kendilerine taarruz edince çekildilerse de ağırlıklardan bir kısmını alıp götürmeyi başardılar.

Bu ilk çarpışma, Gazneliler ordusundaki maneviyat kırıklığını ve disiplinsizliği açığa vurmuştu. Gazneliler ordusundaki Türk hassa askerleri, kendi komutanları olan ünlü başbuğ Beğdoğdu'ya başvurarak deveye binmekten usandıklarını, ertesi gün bir savaş olursa ister istemez Tacik (=İranlı ve Efganlı) ve Arap askerlerin atlarını alacaklarını, savaşa ancak böyle gireceklerini söylemişlerdi.

Bu sırada Merv'de bulunan Selçuklular da büyük Gazneli ordusunun taarruzu karşısında ne yapmak gerektiğini konuşuyorlar, bir karara varamıyorlardı. Nihayet kararı Tuğrul Beğ'e bıraktılar. Tuğrul Beğ, görülmemiş büyüklükteki Gazneli ordusunun gelmesi dolayısıyla büyük göçe, Dihistan yoluyla İran içerisine yürümeye taraftardı. İranlılar korkak olduğu için bize dayanamaz diyordu. Gaznelilerle yapılacak savaş başarısızlıkla biterse Selçuklu topluluğunun dağılacağından çekiniyordu.

Çağrı Beğ, bu fikre itiraz etti.

«Buradan kaçıp İran'ı alacak idiysek bunu başlangıçta yapmalı ve böyle ulu bir padişahın kemerine el atıp savaşa çağırmamalıydık.» dedi.

Savaşı kabulün kaçınılmaz olduğu hakkındaki delillerini sayıp döktü. Yalın atlılar olup erkekçe dövüşürlerse savaşı kazanacaklarını söyleyerek sözlerini bitirdi. Bu düşünce kabul edildi.

Kadın, çocuk, hasta ve yaşlıları ayırdılar. Bunları ve ağırlıklarını, sıska ve cılız atlı 2-3 bin kadar süvariyle birlikte uzaklara, çöllerin içine gönderdiler. Savaşa elverişli askerlerini sayarak 16.000 kişi olduklarını anladılar. Sayıca az olan bu ordunun manevî kuvveti çok üstün, silâhları pek iyi idi. Ordunun başkomutanlığını Çağrı Beğ, öncü komutanlığını Karahanlı Hanedanından Börü Tegin aldı.

Selçukluların bu kararı, aralarında bulunan Gazneli casusları tarafından Sultan Mesud'a bildirildi. O gece bir süvarinin getirdiği mektupları okuyan Sultan Mesud bu rapor üzerine kendi adamlarıyla konuştu. Merv'e ihtiyatla yürümek kararı verildi.

22 Mayıs 1040 Perşembe günü Gazneliler savaş düzeninde ilerlemeye başladılar ve biraz sonra Türkmen birliklerinin çevik atlarıyla ayrı ayrı yerlerden yaptıkları hücumlara uğradılar. Selçuk birlikleri arasında Gaznelilerden Selçuklulara geçmiş kölemenler de vardı. Bunların, eski kapı yoldaşlarını çağırmaları epeyce tesirli oluyor, bir kısmı Selçuklulara geçtiği gibi, bir kısmı da, hiç olmazsa savaşa seyirci kalıyordu. Saray kölelerinin böyle gücenmelerine sebep de Sultan Mesud olmuştu. Çünkü ihtiyar ve gözleri görmez diye küçümsediği Beğdoğdu'yu hiçe saymış, Türk kölemenlerin başına Er Tegin'i geçirmişti. Er Tegin, sözünü geçiremedi.

Sabahtan öğleye kadar süren savaşta Gazne ordusu, subaylarının fedakârlığı ve her önüne geleni deviren Sultan Mesud'un kahramanlığı sayesinde Selçukluları püskürttüyse de yine ağırlıklarından bir kısmını onlara kaptırdı.

Selçuklular çekildikten sonra Gazneli ordusu birkaç kilometre daha yürüyerek su bulunan bir yere vardı ve burada disiplin adına bir şey kalmadı. Susuzluktan bunalmış olan askerler subay, komutan dinlemeden suya saldırdılar. Bu sırada Selçuklular bir hücum yapsalardı bu ordu dağılırdı. Fakat karargâh kurmuş oldukları Dendânekan ovasında kesin sonuçlu savaşı yapmaya karar vermiş olan Selçuklular bu hücumu yapmadılar. Gazneliler ordusu gece yarısına doğru susuzluğunu gidererek düzene girdi.

23 Mayıs Cuma (= 9 Ramazan 431) sabahı Gazneliler yine yürümeye başladı. Bu orduda 12 fil kalmıştı. Selçuklular hemen taarruza geçtiler. Haykırarak yıldırım hızıyla saldırıyorlar, ok yağdırıp çekiliyorlar, sonra yine geliyorlardı. Gazneliler bu çevik birliklerle çarpışa çarpışa kuşluk zamanı Dendânekan kalesi önüne vardı. Kale, Selçuklulara teslim olmamıştı. Gaznelilerin susuzluktan çok bunalan bir takım askerleri, subaylarının emirlerine rağmen kale önüne gelerek içerdekilere matralarını uzatıyorlardı. Sultan bunların orduya katılmasını beklemeden taarruz emrini verdi. Selçuklular düzgün sıralar halinde sessizce bekliyorlardı.

Büyük savaşın başlayacağını anlayınca Gazneliler ordusundaki Türk kölemenler develerden indiler. Aşağı gördükleri İranlı ve Efganlıların atlarını almak istediler. Onlar da vermek istemediğinden kavga çıktı. Selçuklular bu fırsatı kaçırmadılar. Şiddetle saldırdılar. Sultan Mesud'un yakışıksız bazı hareketlerinden kırgın olan Türk

askerlerden birçoğu ırkdaşları olan Selçuklular tarafına geçti.

İki ordu göğüs göğüse gelince Gazneli ordusunun akıncı birlikleri olan ve askerî bakımdan ordunun en değersiz bölümünü teşkil eden Arap ve Kürt birlikleri dağılıp kaçtılar. Ordunun en kalabalık unsuru Hindlilerdi. Fakat daha önce Selçuklulara birkaç kere yenilmiş olan Hindlilerin gözleri yılgındı. Bunlar da fazla dayanamayıp bozuldular. Komutanlarla subaylar olağanüstü gayret ve cesaretle vuruşarak bozgunu önlemeye çalıştılarsa da olmadı. Gazneli ordusunun merkezi sonuna kadar dayandı. Burada sultanla kardeşi ve oğlu bulunuyor, Sultan Mesud her vuruşta bir Selçuklu devirerek silâhların hakkını veriyordu. Selçuklular onun yanına yaklaşmaktan çekinmeye başlamışlardı.

Fakat bu, neticeyi değiştirmedi. Böyle olduğu halde sultan, yenilmiş olmayı bir türlü kabul etmiyordu. Nihayet kumandanlarından biri onu uyandırdı: Çekilmezse Selçuklu karargâhına tutsak olarak gideceğini hatırlattı. Çâre yoktu. Çekilme emrini verdi. Kendisi de file binerek kaçmaya başladı. Yanında 100 kişi kalmıştı.

Türkmen atlıları kendisini şiddetle kovalıyordu. Sultan bunların yaklaştığını görünce filden ata binerek üzerlerine saldırdı. Birini kılıçla ikiye biçti. İkincisini gürzle öldürdü. Böylelikle onların eline düşmekten kurtuldu.

Selçuklular tam bir zafer kazanmışlardı. Sultan Mesud'un hazinesi, ağırlıkları alınmış, ordunun çoğu tutsak edilmişti. Çağrı Beğ, kazandığı zaferin büyüklüğünü, ilkönce anlayamadı. Ordusunun her tarafa akın yapmasına izin vermedi. Yalnız bir kısım atlılarını kaçan orduyu kovalamaya gönderdi. Sultan Mesud'un askerlerini toplayarak geri dönmesi ihtimaline karşı ordusunu saf halinde düzene koyarak hazırladı. Yiyip içmek gibi zarurî ihtiyaç zamanları dışında bütün ordusunu üç gün, üç gece at

üstünde, silâh elde bekletti. Bu tedbir pek de boşuna değildi. Çünkü büyük Gazneli ordusunun ölü ve tutsaklarını çıkardıktan sonra çölde dağılmış olanları da yine 40-50 bin kişi kadar vardı ki bunların bir iki konak ilerde toplanıvermeleri büyük bir tehlike yaratabilirdi.

Çağrı Beğ, Sultan Mesud'un bitkin bir halde Mervirûz'a düştüğünü ve yanında kuvvet kalmadığını öğrendikten sonradır ki üç gündür at üstünde beklettiği ordusuna dinlenme buyruğunu verdi.

Artık Horasan kendilerinin olmuştu. Birkaç gün sonra zaferlerini kutlayarak devletlerini ilân ettiler. Devletin başkanlığına Çağrı Beğ'in kardeşi **Tuğrul Beğ** getirildi. Kahraman Çağrı Beğ, ölünceye kadar Horasan vilâyetinin beği olarak kaldı. Böylelikle, **1040 Mayısında Türkiye kuruldu**. Bu Türkiye, sonra İran, Irak, Azerbaycan, Anadolu ve Suriye'yi alarak Ortaçağın en mühim devletlerinden biri oldu. Haçlılarla çarpışarak varlığını korudu ve tarihin garip ve başka milletlerde örneği görülmemiş bir tecellisiyle, kurulmuş olduğu toprakları kaybederek sonradan aldığı yerlerde tutundu.

Tarihleri boyunca daima batıya ilerleyen Türkler, Osmanlılar zamanında da Almanya ve Fas'a kadar uzandılarsa da sonra geri çekilmeye mecbur kalarak Anadolu'da tutundular.

Şanlı ve destana benzeyen geçmişimizi silinmez çizgilerle beynimize ve gönlümüze çizelim. Onu daima hatırlayalım. Çünkü kuvvetimizin kaynağıdır. Hatırlayalım ve ümit edelim.

Dendânekan Savaşı'nın askerlerine, Gazneli ordusunun Türkleri de dâhil olduğu halde rahmet!

Onlardan hız alan bizlere görevimizi başarmak için kuvvet!...

(*Orkun*, 10 sayı, 15 Kasım 1962)

Turancılık

TURANCILIK, Türkiye'de 60 yıldan beri tartışılan bir konudur. Zaman zaman, Türklerle akraba milletleri de içine alan bir sistem halinde düşünülmekle beraber bugün «Turancılık» deyince Türkiye'de anlaşılan şey, tarihî mirasları da dâhil olduğu halde bütün Türkleri tek devlet halinde birleştirmek ülküsüdür ve her ülkü gibi nesillere bakan, kan ve can vergisi isteyen, gönüllere heyecan katan bir inançtır.

Tarihi, savaşları ve fütuhatı dolayısıyla hemen bütün dünyaya antipatik gelen Türk milletinin yeniden birleşerek şahlanması birçok milletleri korkuttuğu için, bu şahlanış sonunda bazı devletler ortadan kalkacağı veya küçüleceği için, hattâ dünya çapındaki büyük ticaret ortaklıklarının çıkarları baltalanacağı için Turancılık ülküsü büyük bir direnişle karşılanmakta, bu propaganda Türkiye içinde de tesirli olmaktadır.

Turancılık ülküsüne karşı Türkiye'deki muhalefet ya bunun Türkiye'yi büyük tehlikelere atacak bir macera sayılmasından, yahut Türkiye dışındaki Türkler'in de en az bizim kadar (bir bakıma bizden çok) Türk olduklarının bilinmeyişinden, yahut da bugünkü sınırlarımızın içinde 4000 yıldan beri üst-üste yığılan etnik zümreleri ve kültürleri karıştırıp bunlardan şimdiki dili Türkçe olan

bir «halk»ın peydahlandığını kabul etmekten doğmaktadır.

Moskof uşağı oldukları için Turancılığın Rusya'yı devirmesinden korkanların muhalefetini kaale almıyorum.

Önce, Turancılık bir macera mıdır, onu ele alalım:

Turancılığın macera olduğu hakkındaki düşünce, Birinci Cihan Savaşı'nda Enver Paşa'nın Kafkas cephesindeki hareketlerinin başarısızlık ve büyük kayıplarla sona ermesinden çıkmıştır. Bir çiçekle bahar gelmediği gibi bir başarısızlıkla bir düşüncenin yanlışlığına hükmetmek de sağlam bir mantığın eseri sayılamaz. Enver Paşa'nın cesur bir asker, fakat ehliyetsiz bir kumandan olduğu artık herkesçe bilinmektedir. Bundan başka Enver Paşa'yı saf bir Turancı saymak da yanlıştır. İttihatçılar hem Turancı, hem de İslâm birlikçisi idiler. Hem Kafkasya'yı, hem de Mısır'ı almak istiyorlardı. Bundan başka zamansız Kafkas taarruzu Turancılık düşüncesiyle değil, müttefikimiz Almanlar üzerindeki yükü hafifletmek amacıyla yapılmıştı.

Maceracılığa gelince, bu kelime üzerinde iyi ve ciddî düşünmek lâzımdır. Her maceracılık bir hata olmadığı gibi her ihtiyat da tedbirli bir davranış değildir. İnsanlığın tarihi siyaset, askerlik ve ilim alanındaki maceralarla doludur. Kristof Kolomb'un batıya giderek Hindistan'a varmak istemesi bir macera idi. Bir sal ile Atlantiği geçmek de öyledir. Kendi yakın tarihimize bakarsak Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a çıkması da bir maceradır. Birçoklarının buna katılmayışı yurtsever olmayışlarından değil, başarı ihtimali görememelerindendir. Fakat o, iyi hesap yapmasını bildiği için, başkalarının Türkiye'yi batıracak bir macera diye muhalefet ettikleri teşebbüsünü parlak bir şekilde bitirdi.

Daha eski tarihimizde Babur'un 10.000 kişiyle Hindistan'a dalması, Yavuz'un 30.000 kişiyle çölü geçerek Mısır'a girmesi birer macera değil miydi?

Evet, Napoleon ve Hitler'in Moskova seferleri de macera idi ama onlar başarısızlıkla bitti diye berikilerin değeri azalır mı?

Yahudiler'in artık Arap vatanı olmuş topraklarda İsrail devletini kurması şaşırtıcı bir macera değil midir?

Tehlikesiz yaşamak isteyenler intihar etsin. Hayat ve kâinat tehlikelerle doludur. Tehlike fertler için de, milletler için de, topraklar için de vardır. Korkunç bir deprem birkaç saatte Anadolu'yu suların altına gömebilir. Dünyaya yakın geçen bir kuyruklu yıldızın boğucu gazları birkaç milleti birden yok edebilir. Dünyayı yörüngesinden çıkaracak büyüklükte bir göktaşı küremize çarparak dünyanın kıyametini koparabilir. Birkaç millet birleşerek bir gece Türkiye'nin üzerine 500 hidrojen bombası fırlattıktan sonra özel giyimli askerlerini yurdumuza sokabilir.

Bütün bu ihtimaller var diye uyuşuk uyuşuk oturup yalnız fabrika kurmak, futbol maçları seyrederek bağırmak, defile ve güzellik müsabakaları yapmak, üniversitelerde bir takım bayağıların eserlerini tahlil etmekle mi vakit geçireceğiz? Bunlarla millet yaşamaz. Millet bir hayvan sürüsü değildir. Millet millî bir hedef ister. Ancak o hedefi gördüğü zaman sürü olmaktan çıkıp insanlaşır, bencil olmaktan kurtulup fedakârlaşır.

Bizim için en kutlu hedef Turancılıktır. Eskiden nasıl bir idiysek yine birleşeceğiz diye kendisini bir ülküye adamaktan daha kutlu ne olabilir? Bütün Türkleri birleştirmek hakkımız ve görevimizdir. Bizden zorla koparılanı zorla geri almak adaleti yerine getirmektir. Turancılık bir büyüklük düşüncesidir. Büyüklük düşüncesi asil bir düşüncedir.

Turancılığı, bütün Türkleri yalnız kültür alanında birleştirmek diye anlamak boş ve yanlıştır. Sosyal bir kanundur ki kültür birliği ancak siyasî birlik sonunda doğar. Türk'e düşman milletlerin hâkimiyetindeki Türkleri kültürde birleştirmeye imkân var mı? Yabancı millet buna izin verir mi? Sovyetler Birliği'nde alfebesi ayrılmış, yerli lehçesi edebî dil haline getirilmiş Kazak, Kırgız, Özbek, Türkmen, Tatar ve Başkurt'u hangi kuvvetle, hangi metodla tek kültür içinde bizimle birleştirebilirsin? O kadar gücün varsa zaten ordularını yürütüp o ülkeleri kurtarmak elinde demektir. Ondan sonra kültür birliği için kurultayını toplar, aksi halde kültür birliğini hiçbir zaman kuramazsın.

Bugün Türkler arasındaki kültür birliği ancak gönül birliği, tek millet olmak şuuru, biraz da dil birliği halinde yaşamaktadır. Fakat bu gidişle 50 yıl sonra diller ayrılacaktır. O zaman ne olacak? Onlar artık başka millet oldu diyerek miskin bir tevekkülle bu oldubittiyi kabul mü edeceğiz? Yoksa eski yurtları ve soyumuzun koparılmış parçalarını kurtarmak için, savaş da dâhil, her şeyi göze mi alacağız? Elbette göze alacağız. Şüphesiz zamanı kollamak, hesapları iyi yapmak şartı ile...

Siyasî sınırlar dışındaki Türkler'le uğraşmak macera ise Türk uçakları Kıbrıs'a neden saldırdı? Hattâ Amerikan donanması engel olmasaydı Kıbrıs'a neden çıkılacaktı? Batı Trakya Türkleri'yle, Kerkük Türkleri'yle neden bu kadar ilgileniliyor? Dün «Hatay»dı. Bugün «Kıbrıs», yarın «Batı Trakya ve Kerkük». Öbürgün «Azerbaycan» ve daha ötesi... Bu, budur. Kimse başını kuma sokmasın.

Turancılığa muhalefetin bir türlüsü de Türkiye dışındaki Türkler'den habersiz olmanın sonucudur. Daha pek yakında bir bilgin kişinin, bir toplantıda gençlerden birine «Hunlar da mı Türk?» diye sorduğunu anlattılar. Hunlar'ın Türk, hattâ kısmen Oğuzlar'ın ataları olduğunu

bilmeden yaşayan bilgine ne denir? Meğer o, millî tarihi Malazgirt zaferiyle başlıyor sanırmış. Hayırlı uykular deyip geçelim...

Bir de Türk soyundan gelmemenin verdiği gayrı millî şuurla Anadolu'yu bir bardak, içindeki milleti bir kokteyl, Türkleri de bu kokteyle katılan en son içki saymak gibi hezeyan var ki taraftarları bir takım ruh hastalarından ibarettir.

Tarihimizi Malazgirt'le veya İznik şehrinin alınmasıyla başlatanlara sormalı: İznik'i başkent yapanlar veya Malazgirt savaşını kazananlar daha önce ne idiler? Nerede idiler? On Birinci Yüzyıl, tarihin ışıldakları altındaki bir asırdır. O adamların nerede ve ne olduklarını gözler önüne derhal serer. Böylece de Türk devletleri denen nesnenin birbirini kovalayan Türk hanedanları olduğu, aslında bir tek devlet olup fetret zamanlarında ikiye üçe bölündüğü ve bunun Tanrıkut'a kadar gerilere doğru uzandığı ortaya çıkar.

Turancılık ülküsü gibi milleti hızlandırıcı, ahlâka ve erdeme dayalı kutlu bir ülküyü yermek için ya damarlarındaki kanı yabancı hissetmek, ya komünist, yani vatan haini, yahut da millî tarihi Malazgirt'ten başlatacak kadar cahil ve budala olmak lâzımdır.

30 Nisan 1973
(*Ötüken*, sayı: 114, Haziran 1973)

Çağrı Beğ

TÜRKİYE DEVLETİ'nin kuruluşunda çok büyük payı olan bu kahraman Oğuz beği, **Mikâil Yabgu**'nun büyük oğlu, **Selçuk Sübaşı**'nın da torunudur. Mikâil Yabgu büyük bir ihtimalle babası Selçuk Beğ'den önce ölmüş, fakat tarihe **Çağrı Beğ** ve **Tuğrul Beğ** adında iki ateş parçası oğul bırakmıştır.

Hazar Kağanlığı'na bağlı olan Oğuzlar, XI. Yüzyıl başlarken bu kağanlığın dağılmaya yüz tutmuş olması dolayısıyla dağınık bir halde bulunuyorlardı. Doğularında kuvvetli **Karahanlı Hakanlığı**, güneylerinde daha kuvvetli Gazneliler İmparatorluğu vardı.

Oğuzlar'ın büyük bir bölümü Gazneliler'e tâbi olduğu halde Çağrı Beğ'le Tuğrul Beğ, Karahanlılar'ın Talas valisi olan **Yağan Tegin Mehmed Buğra Han**'a bağlıydılar. Yağan Tegin, Talas ırmağı boyundaki Selçi şehrini dirlik olarak Çağrı ve Tuğrul beğlere vermişti. Yağan Tegin'den sonra Karahanlılar'ın Semerkand ve Buhara valisi olan **Ali Tegin**'e tâbi oldular.

Fakat huzur içinde değillerdi. Bir yandan Karahanlı - Gazneli rekabeti ve savaşları, öte yandan kendi aralarında birlik olmayışı, geleceklerine güvenle bakmalarına engel oluyordu. İktisadî darlık içinde de bulunuyorlardı. Çağrı Beğ bu düzensizliği ve huzursuzluğu giderecek bir yol

aradı. Kendi buyruğundaki savaşçılarla Anadolu'ya geçerek Rumlar'la çarpışmaya karar verdi. Bu savaş millî, dinî bir ülkü ile, aynı zamanda iktisadî darlığa düşmekte bulunan Oğuzları doyurmak için yapılacaktı.

Bu savaş, gözüpek bir davranış olacaktı. Çünkü Maveraünnehir'den kalkarak Bizans sınırına gelmek için Gazneliler İmparatorluğu'nun toprakları olan Horasan ve Irak-ı Acem ülkelerinden geçmek gerekiyordu.

Çağrı Beğ bu atılgan ve korkusuz yürüyüşü **1015'te** yaptı. Küçük kardeşi Tuğrul Beğ'i girilmesi güç çöllerde bırakarak Harzem ile Buhara arasından Horasan'a girdi. Van gölünün güney bölgesinden Anadolu'ya saldırdı. O zaman bu bölgede **Vaspuragan** adında, Bizans'a bağlı küçük bir Ermeni kırallığı vardı.

Çağrı Beğ, 1015-1016 yıllarında bu kırallığa korkunç saldırışlar yaptı. Kıral Seneharim'in ordularını yendi. Ermeni kıralı bu akınlardan o kadar yıldı ki kırallığını Bizans'a bırakarak Anadolu'da kendisine başka bir yer verilmesini istedi. Vaspuragan karşılığında kendisine Sivas bölgesi bağışlandı.

Gazneliler, Çağrı Beğ'in bu korkusuz davranışını görünce onun dönüş yolunu kapamak için 1017'de Harzem'i işgal ettiler. Bundan haberi olmayan korkusuz Oğuz beği 1018'de kuzeye yönelerek Gence ve Nahçıvan şehirlerine hâkim olan **Şeddadoğulları Beğliği**'nin ülkesine girdi. Bu Kürt beğliğinin topraklarını çiğnedikten sonra Bizans'ın tâbiiyetinde olan Gürcü kırallığına sokuldu ve bütün o bölgeyi yağma etti.

1021'de **Anı Ermeni kırallığı**na çarptı. Sonra yolunu kesmek için Gazneliler'in aldığı bütün tedbirlere rağmen yurduna döndü.

Altı yıl süren bu akın bütün tarihte eşsizdir. Çünkü gerisi kesilmiş olduğu halde bir kumandanın, tanımadığı düşman ülkelerinde bu kadar çok dolaşması ve büyük

doyumluklarla yurduna dönmesi âdeta bir askerlik mucizesidir.

Gazneli Sultan Mahmud, Çağrı Beğ Oğuzları'nın bu hareketinden ürktü ve Buhara civarına yürüyerek Oğuzlar'ın büyük başkanı olan **Arslan Yabgu**'yu tutsak etti.

Bu olaylardan sonra Çağrı Beğ'i Karahanlılar'a yanaşmış ve Karahanlılar'ın batı kolunun hakanı olan Ali Tegin'in maiyetinde görüyoruz. Fakat Ali Tegin, bilmediğimiz bir sebeple, Çağrı Beğ'in amcası oğlu İnanç Yabgu'yu öldürünce araları açıldı. Savaş hazırlığı yapıldığı bir sırada Çağrı Beğ'in bir oğlu doğarak adı **Alp Arslan** kondu.

1029'da yapılan savaşı kazanan Çağrı ve Tuğrul beğler biraz sonra Ali Tegin'in ve oğlu Şahmelik'in darbeleriyle darmadağınık oldular. Mallarının çoğunu kaybettiler; kalanını da çöllerde saklayarak bir daha böyle bir bozguna uğramamak için askerî hazırlıklara başladılar.

Gazneliler bu hazırlıkları kendilerine karşı sandıklarından, onlar da Oğuzlar'ı tepelemek üzere hazırlığa giriştiler ve 1035'te tecrübeli kumandan Beğ-doğdu buyruğundaki orduyu Çağrı Beğ ve öteki Oğuzlar'a karşı yürüttüler. Bu ordu 2 Temmuz 1035'te Oğuzlar'ın merkez koluna kumanda eden Çağrı Beğ'in pususuna düştü. Çağrı Beğ kolu, yağmur gibi ok yağdırarak Gaznelilerin atlarını öldürdükten sonra onları bozdu. Fakat Selçuklular bu zaferlerini tesadüfe vererek Gazneliler'e elçi gönderip barış istediler. Elçiler gidip geldikten sonra bir anlaşma yapıldı.

Bu anlaşmada Dehistan vilâyeti Çağrı Beğ'e veriliyordu. Fakat gönderilen menşurda Oğuz beğlerine «emîr» denecek yerde «dihkan» denilmesi Oğuzlar'ı güvensizliğe sevketti. Çünkü bu Farsça söz «köy ağası» anlamına geliyordu.

Yeniden savaş ve vuruş başladı. 1036'da Çağrı Beğ, Merv yakınlarına kadar bir akın yaptı. 1037'de Gazneliler,

Çağrı Beğ'i bastırmak üzere Merv'e büyük bir kuvvet yürüttülerse de Çağrı Beğ çöle çekildi. Gazneliler kendisini kovaladılar. Fakat Çağrı Beğ, kendisini kovalayan Gazneli birliklerini susuz bir vadide ansızın karşılayıp yok etti.

1037 Mayısının başlarında Çağrı Beğ, Merv'de, Tuğrul Beğ Serhas'ta kendi adlarına **hutbe** okuttular. Fakat tam bağımsız değildiler. Çünkü ikisi de hutbede kendi adlarından önce **Gazneli Sultan Mesud**'un adını okutmuşlardı.

Bu arada iki taraf anlaşır gibi oldu ve Oğuz beğlerine Gazneliler Devleti'nin büyüklerinin bazılarının kızları namzet gösterildi.

Bunlar arasında Çağrı Beğ'e de Ebülhasan Abdülcelil'in kızı düştü. Selçuklular Merv ve Serhas'ı boşaltarak düğün hazırlıklarına başlarken Karahanlılar'dan Uzkend valisi Börü Tegin yeniden Selçuklular'ı kışkırtarak para ve silâh gönderince iş değişti. Çağrı Beğ, kardeşi Tuğrul Beğ'le birlikte birkaç Gazneli kuvvetini yendi.

1038 Nisanında Gazneliler 30.000 kişilik seçme bir orduyla Selçuklular üzerine yürünce Oğuzlar kendi aralarında ne yapacaklarını konuştular. Çağrı Beğ Nişabur'a baskın yapmak gibi gayet cüretli bir tasarı teklif ettiyse de Tuğrul Beğ bunu tehlikeli bularak normal savaşı tercih etti.

1038 Haziranında Serhas civarındaki Telhab'da savaş başladı. Pek şiddetli ve hileli bir savaştan sonra Gazneli ordusu yok edildi. Serhas ve Merv yeniden alındı. **Merv'de Ulucami'de yapılan bir toplantıda Çağrı Beğ, artık Gazneli sultanının himayesinde beğlik kurmaya razı olmayarak bağımsız devlet kurulmasını ve içlerinden birinin hepsine başkan seçilerek «sultan» tanınmasını teklif etti. Bu teklif kabul edildi ve Tuğrul Beğ başkan seçildi.** Çağrı Beğ, küçük kardeşine hiçbir zaman rakib

olmak istemedi. Tuğrul Beğ kısır olduğu için padişahlık nasıl olsa Çağrı Beğ koluna geçecekti.

1038 Temmuzunda Çağrı Beğ, Herat'ı işgal etti.

Ekim'de 50.000 kişilik Gazneli ordusu Selçuklulara karşı yürüyüşe geçti.

Bu ordu Kasımda Belh'e girdi. Fakat Gazneli Sultan Mesud, Selçuklulardan önce onların müttefiki olan Karahanlı Börü Tegin üzerine yürüdü. Çünkü onun, Selçuklular tarafından Horasan padişahı ilân edileceği hakkında bir söylenti duymuştu. Soğuğa, kara, insan ve hayvan kaybına bakmadan ilerliyordu. Çağrı Beğ de bu durumdan faydalanmak isteyerek ordusunun gerisine düşecek şekilde yürüyüşe başladı. Sultan Mesud bunu öğrenince Börü Tegin'i bırakarak geri döndü (12 Ocak 1039). Belh'e çekildi.

Çağrı Beğ Şubatta Nişabur'a gelerek Tuğrul Beğ tarafından karşılandı. Burada 40 gün kaldı. Şehrin büyükleri birer birer ziyaret ederek hoş geldin dediler. Tuğrul Beğ'in tahtı yanına konulan süslü bir sedirin üzerinde oturuyordu. Fakat Nişaburlulara Tuğrul Beğ kadar iyi davranmak niyetinde değildi.

Çükün Sultan Mesud taraftarlarının propagandasıyla Nişabur emîrlerinin ve şeyhlerinin ahaliye Selçuklular aleyhinde söz söylediğini ve camilerde açıkça beddua ettiklerini işitmişti. Gaznelilerle Selçuklular arasında yapılan savaşlar İran-Türkistan-Çin pazarı olan Nişabur'un ticaretini felce uğrattığından bundan şikâyetçi olan tüccarlar da Oğuzlar aleyhine yürütülen Gazneli ordularına maddî yardımlarda bulunmuşlardı. Bundan dolayı Çağrı Beğ ve buyruğundaki beğler Tuğrul Beğ'e başvurarak Selçuklu-Gazneli savaşlarının kesin bir sonuca bağlanmamış olması dolayısıyla, hâlâ zengin ticaret eşyasına malik bulunan şehrin yağmasına izin rica ettiler. Tuğrul Beğ razı olmayınca hoşnutsuzluklarını gizlemediler. Uzun

tartışmalardan bir sonuç çıkmayınca Tuğrul Beğ bıçağını çekerek Çağrı Beğ'e: *«Yağmada direnirsen kendimi öldürürüm!»* dedi ve bıçağı yüreğine götürdü. Çağrı, bıçağı yakalayarak yağmadan vazgeçeceğine söz verip intiharı önledi. Tuğrul Beğ de ona 500.000 dirhem ve birçok hediye verilmesini emretti.

Martta Çağrı Beğ, Nişabur'dan ayrılarak Serhas'a yöneldi.

Çağrı Beğ Gazneli Sultan Mesud'un kesin sonuçlu bir saldırı yapacağını bildiği için o da tedbirli davranıyor, onun hareketlerini güçleştirmek için geçeceği yerleri yakıp yıkıyordu.

6 Nisan 1039'da Aliabad ovasında Sultan Mesud ve Çağrı Beğ kuvvetleri çarpıştılar. Çağrı Beğ, üstün kuvvetler karşısında çekilmeye mecbur oldu.

15 Mayıs 1039'da Sultan Mesud 100.000 kişilik görülmemiş bir orduyla Belh'ten hareket etti. Bu ordu çok kuvvetli idi. Fakat beslenmesi güç ve hareketi de ağırdı.

Çağrı Beğ bu yürüyüşü öğrendiği zaman Serhas'ta idi. Kardeşine ve bütün akrabalarına durumu bildirdi. Hepsi kuvvetlerini birleştirdiler. Orduları ancak 20.000 kadar atlıdan mürekkepti. Bir bölümü zırhlı ve son derece mükemmel silâhlı, büyük çoğunluğu da çevik, hızlı, şiddetle ok atan hafif süvarilerdi.

Gazneliler ordusunu aç bırakmak için Horasan'daki açık şehirleri yıktılar. Ekinleri yaktılar. Ağaçları kestiler.

Oğuz beğleri Serhas'ta bir savaş meclisi kurarak Gazneli Mesud'un büyük ordusuyla çarpışıp çarpışmamak meselesi üzerinde konuştular. Türlü düşünceler ileri sürüldü. En son konuşan Çağrı Beğ'in ağırlıkları uzakta bulundurarak son derece şiddetle çarpışmak fikri kabul olundu.

1039 Haziranında, ilerleyen ağır Gazneli ordusuyla Selçuklular arasında bir sıra savaşlar başladı. Bu savaşlarda Oğuz-Türkmen ordusunun ruhunu Çağrı Beğ teşkil ediyordu. Selçuklular kesin sonuçlu savaşa girmeyerek yıpratma taktiğini kullanıyordu.

Haziran sonunda iki taraf da iyice yorulmuştu. Gazneliler'in yolladığı bir elçi, bu sebeple barışa yol açtı ve iki taraf da savaşa daha iyi hazırlanmak gizli düşüncesiyle barışa yanaştı.

Bununla beraber barış yapılır yapılmaz iki tarafın hazırlığı da başlamışdı. 1039 Kasımında Gazneli Suttan Mesud 100.000 kişiyi aşan mükemmel ordusuyla hızla harekete geçti. Oğuzlar, Bâverd'de toplanıp birleştiler. Selçuklular stratejik bir baskına uğrayıp yok olmaktan güç kurtuldular. Sultan Mesud onları yakalayamayınca yiyecek güçlüğü yüzünden yürüyüşü durdurup Nişabur'a döndü (Ocak 1040).

Gazneliler'in Selçuklular üzerine kesin yürüyüşü 3 Mayıs 1040'ta başladı. Gazneliler ordusu büyük su sıkıntısı içinde yürüyordu.

21 Mayıs 1040'ta ilk çarpışma oldu. Selçuklular, Çağrı Beğ'in başbuğluğunda 16.000 seçme askerdi.

23 Mayıs 1040 Cuma günü Dendânekan ovasında yapılan büyük meydan savaşı Selçuklular'ın kesin zaferiyle bitti.

Çağrı Beğ, Sultan Mesud'un karargâhına gelerek onun tahtına oturdu. Mal ve doyumlukları askerine dağıttı.

Çağrı Beğ, Sultan Mesud'un bitkin bir halde Mervirûz'a düştüğünü ve yanında hiçbir kuvvet kalmadığını öğrendikten sonradır ki üç gündür at üstünde beklettiği ordusuna dinlenme buyruğunu verdi.

Çağrı Beğ bundan sonra imparatorluğun doğu bölgesi olan Horasan'ın hâkimi olarak kalmış ve ölünceye kadar bu mevkiini korumuştur.

1060'ta 70 yaşında olduğu halde öldü.

Merv'e gömüldü.

Alp Arslan, Yakutu, Kavurt, Süleyman adındaki oğullarından Alp Arslan onun yerine Horasan valisi oldu.

(*Orkun*, 9. Sayı, Ekim 1962)

16 Devlet Masalı ve Uydurma Bayraklar

SON zamanlarda basında görülen haberlerle ve TRT'nin bastırdığı bir takvimle Türkler'in şimdiye kadar 16 büyük devlet kurduğu, bu yüzden Türkiye Cumhurbaşkanlığı forsunda 16 yıldız bulunduğu iddiaları öne sürüldü.

Her şeyimiz gibi tarihimiz de henüz kesin şeklini almış değildir. Türk tarihi nereden başlayıp hangi gidişi takip eder, kimler Türk'tür? Bunlar henüz belli değildir. Daha önce de belirttiğimiz gibi bazı büyük şahsiyetlerin Türk olup olmadığı üzerinde bile tarihçilerimiz arasında birlik yoktur. Durum bu merkezde iken, şimdiye kadar 16 büyük Türk devletinin kurulduğu ve Türkiye'nin bunların vârisi olduğu hakkındaki iddia, şüphesiz çok su götürür bir iddiadır.

Şimdiye kadar 16 büyük Türk devleti kurulduğu hakkındaki kararı kimin verdiği belli değildir. Tarih bilginlerinin konusu olan bu konu için ciddî bir kurultayın toplanması gerekirdi. Böyle bir kurultay toplanmış değildir. Ayrıca bu kadar büyük ve tesirli bir fikir için yalnız tarih bilginlerinin toplanması da yeterli sayılmaz. Bir tarih mirasından söz edilirken işe millî kültür ve ülkünün taşıyıcıları olan kimselerin karışması da tabiî bir zarurettir.

Cumhurbaşkanları forsundaki 16 yıldızın 16 büyük Türk devletini temsil ettiği hakkında şimdiye kadar benim hiçbir bilgim yoktu. Bu gibi konularla ilgilenen birisi olarak ben bu sembolü bilmedikten sonra acaba bunu kimler biliyor? Yoksa bu da bir millî sırdı da ancak şimdi mi açığa vurulması uygun görüldü?

16 Türk devleti efsanesini, sayın Tekin Erer'in 6 Ocak 1969'da kendi sütununda yazdığı «Türklüğün 16 Âvîzesi» başlıklı makaleden öğrendim. Bu makalede sayılan 16 devlet arasında Samanlılar gibi Türk olmayan bir devlet bulunduğu gibi, Akkoyunlular, Karakoyunlular, Safevîler, Mısır Kölemenleri, Baburlular gibi büyük ve muhteşem Türk devletlerinden bahsedilmeyişi, hele cihan tarihinin en büyük imparatorluğu olan Cengiz devletinin anılmayışı konuyu daha başlangıçta sakat hale getirmektedir.

Bundan başka 16 devlet telâkkisi bizim millî ülkümüze, büyüklük düşüncemize, süreklilik vetiremize, aynı zamanda tarihî gerçeklere de şiddetle aykırı düşmektedir.

16 büyük devlet... Tabiî, Karamanoğulları ve daha küçükleri gibi ötekilerini de sayınca bu rakkam kabaracak, en aşağı 50 devlet olacaktır. 50 devlet kurmayı bir başarı saymak ilk bakışta mümkün görünebilir. Fakat madalyonun ters tarafına dönülünce iş tamamiyle değişir. Adama sorarlar: «Elli devlet kurdun da neden hiçbirini yaşatamadın? Neden kala kala orta çapta bir Türkiye Cumhuriyetine kaldın?» Zoraki tarih bilginleri tabiî bu sorunun cevabını veremeyeceklerdir. Çünkü tarihî gerçek hiç de öyle değildir. 16 veya 50 devlet kurulmuş değildir. Gerçekte anayurtta bir, nihayet iki devlet kurulmuş, anayurt dışında buna üç beş devlet daha eklenmiştir. O kadar!... Bizi asıl ilgilendiren anayurdumuzdaki devlet olduğuna göre de konu bir veya iki devletin tarihinden ibaret kalmaktadır. Bu iki devlet Türkistan ve onun uzantıları olan Doğu Avrupa'da kurulan devletle bugün Türkiye dediği-

miz devletin kurulduğu Önasya bölgesindeki devletten ibarettir ve ikincisi birkaç defa birincisine tâbi olmak suretiyle tarihteki «Tek Türk Devleti» prensipini devam ettirmiştir. «Tek Devlet» düşüncesi sembolik de olsa son zamanlara kadar devam etmiş, meselâ Sultan Aziz zamanında Doğu Türkistan'dan Çinliler'i atan «Atalık Gazi Yakub Han», Türkiye devletini kendisine metbû tanımıştır.

Her şeyimiz gibi tarihimiz de henüz kesin şeklini almış değildir dedik. Bu yüzden okullarda çocuklarımıza millî tarih terbiyesi verilememektedir. Tarihlerde hâlâ Sümerler'in veya Hititler'in Türk olduğu hakkındaki hezeyan tekrarlanmakta, bunu inanmadan öğrenen çocukta millî tarih sevgisi diye bir şey kalmamaktadır.

Türk tarihi bir bütündür. «Devlet» denilen nesneler ayrı hükümdar hanedanlarıdır. Böyle olunca 16 Türk devleti masalı kendiliğinden yıkılır ve birbirinin devamı olan hanedanlarla Türk tarihindeki birlik karşımızda parıldar.

Türk tarihinin «Devletler» adı altında parçalara bölünmesinin millî psikoloji üzerindeki yıkıcı tesirini kimse düşünmüyor. Mazideki millî devamlılığa inanmayan kimsenin bugünkü millî devamlılıktan da ümitsiz olacağı hakikati hesaba katılmıyor. Halbuki biraz mantık ve anlayış sahibi olanlar Türk tarihinin aralıksız bir bütün olduğunu kendiliğinden kavrayabilir.

Türkiye Cumhuriyeti gökten zembille inmemiştir. Osmanlı İmparatorluğunun devamıdır. Osmanlı İmparatorluğu, İlhanlı devletinin uç beğliğinden doğmuştur; demek ki onun devamıdır. İlhanlı Devleti, Anadolu'daki Selçuklu Devletinin devamıdır. Anadolu'daki Selçuklu Devleti ile Batı Türkistan ve İran'daki Harzemşah'lar Devleti, Büyük Selçuklu Devleti'nin devamıdır. Büyük Selçuklu Devleti, Karahanlılar'ın, Karahanlılar Uygurlar'

ın, Uygurlar Gök Tükler'in, Gök Türkler Aparlar'ın, Aparlar Siyenpiler'in, Siyenpiler Kunlar'ın devamıdır.

Bu devamlar kesintisiz, aralıksız bir tarihin kadrosudur. Yani biz biri yıkılıp biri kurulan ayrı ayrı devletlerin değil, bir bütün halinde sürüp gelen bir devletin milletiyiz.

Bazen aynı zamanda birkaç hanedanın bulunup Türkeli'nin ayrı bölgelerinde hâkimiyet kurması ve hattâ bunların birbiriyle çarpışması bu kaidenin bozulduğunu göstermez. Bu durum Türk siyasî hâkimiyet nazariyesinin, merkeziyetçi olmayan devlet telâkkisinin icabından başka bir şey değildir. Çünkü hiç olmazsa nazarî halde bile bu hanedanlardan bir tanesi ötekiler üzerinde hâkimiyet hakkına maliktir.

Buna rağmen bazen Türk tarihinde siyasî bütünlüğün parçalandığı olmamış değildir. Bunlar her milletin tarihinde görülen fetret zamanlarıdır. Bizim tarihimizin son zamanlarında da İstanbul'da ve Ankara'da iki ayrı hükümetin bulunması bunun tipik bir örneğidir.

Tarihî gerçek budur. İlkokuldan üniversiteye kadar tarihin böyle okutulması, böyle gösterilmesi lâzımdır. Türkler'in kafasında bir tarih birliği, tek devlet şuuru bulunmalıdır. Fakat bu şuurun yerleşmesi için önce Millî Eğitim Bakanlığı'nda, onun Talim ve Terbiye Kurulu'nda bu şuurun bulunması icab eder.

Son haftalarda TRT tarafından yayınlanan bir takvim aynı 16 devlet masalını tekrarlamak, üstelik 16 devlete 16 uydurma bayrak yakıştırma bakımından dikkati çekmiştir. TRT umumiyetle sol eğilimli bir müessese olarak tanındığı için onun böyle «Turancı» bir takvim yayınlaması cidden şaşılacak bir davranıştır. Fakat 16 devletin her biri hakkında verilen bilgi ile Türk büyüklerine isnad olunan sözler yanlış veya uydurmadır. Meselâ Büyük Kun İmparatorluğu'nun kuruluş yılı milâttan önce 204 olarak

gösterilmiştir. 220 olacaktır. Kurucusu da Mete değil, Mete'nin babası Tuman Yabgu'dur. Mete'nin sözleriymiş gibi gösterilen: «Benden eyerimi isteyin vereyim; atımı isteyin vereyim; fakat vatanımdan hiç kimse bir karış toprak istemesin, vermem.» sözleri böyle değildir. Mete, doğu komşuları olan Tung-hu'ların kıymetli bir at ile Mete'nin zevcelerinden birini istemelerini, devletin o andaki zayıflığı dolayısıyla kabul etmiş, fakat toprak isteklerini reddederek Tung-hu'ları yenmiştir. At ve kadın verildikten sonra çorak bir toprak parçasının ne değeri olur diyen beğlere karşı da: *«At ve kadın şahsıma aitti, verdim. Fakat toprak milletindir!»* cevabını vermişti.

Bu iki şekil arasında büyük fark vardır. Keyfî olarak değiştirilemez.

Takvimin yaprakları altında Türk büyüklerine isnad olunan sözlerde de gelişigüzel tasarruflar olmuştur. Son zamanlarda sık sık görülen, Bilge Kağan'a ait: «Türk Milleti! Titre ve kendine dön» sözü de uydurmadır. Bu söz sadece «Türk Milleti! Düşün!» şeklindedir ve Bilge Kağan'ın ağzından söylemiş olmakla beraber «Yuluğ Tegin» tarafından yazılmıştır.

Hele Gök Türkler'in en eski kağanlarından İstemi Kağan (yahut «İstemi Bağatur Yabgu»)a isnad olunan: «Erkekleri cesur, kadınları yiğit olan ulus egemen olur.» vecîzesi tamamiyle uydurmadır. İstemi Kağan hakkındaki tarihî bilgi o kadar azdır ki, bu az bilgi arasında onun bu vecîzesine rastlamak imkânsızdır.

Bu yanlışları birer birer saymaya ne imkân, ne de lüzum var. Fakat bayraklar hakkında biraz konuşmak yerinde olacaktır.

16 muhayyel Türk devletinin 16 bayrağı da tamamen hayalî, uydurma ve yakıştırmadır. Bir kere eski Türkler' de bayraktan çok tuğ vardır. Bayrak, tuğun gelişmesiyle daha sonraki yüzyıllarda doğmuştur. Yine bilindiği gibi

eski Türkler'de bir tek millî bayrak değil, türlü türlü bayraklar vardır. Osmanlı Türkleri'nin bayraklarından çoğu bilinmektedir. Her askerî birliğin, her korsanın, her kumandanın ayrı bayrağı olduğu malûmdur. Tek millî bayrak fikri yavaş yavaş gelişmiş ve bizim bugünkü bayrağımız son şeklini Sultan Abdülmecid zamanında almıştır.

Uydurma bayraklar arasındaki Hun bayrağında ejder mi, semender mi, kertenkele veya dinozor mu olduğu belli olmayan acayip yaratık şeklinin yer alması Türk tarihi hakkında hiçbir şey bilmemek demektir. Ejder, Çinliler'in sembolüdür. Türkler'de ise kurt, doğan ve koyun kullanılmıştır.

Yine bu takvimde Batı Hunları'nın (Orta Asya Hunları'nın son çağı demek istiyorlar) sapsarı, Harzemşahlar'ın kapkara bayraklarının hangi muhayyeleden doğup uydurulduğu da cidden meraka değer.

Bir de Ötüken'in haritada şehir olarak gösterilmesi büyük bir yanlıştır. Bilindiği gibi Ötüken, şehir değil, ormanlık bir bölgenin adıdır.

Kaş yaparken göz çıkarmak buna derler. TRT bunca masrafla cidden güzel bir takvim çıkarırken Türk Tarihi profesörlerine danışsaydı böyle yanlışlarla dolu bir eser yerine kütüphanelerde saklanacak bir eser meydana getirir ve büyük bir millî hizmet yapmış olurdu. Bunu yapmadığı için bu takvim gülünç bir nevheveslikten ileri gidemeyecek, daha kötüsü birçokları burada verilen bilgileri ve bayrakları doğru sanarak kendi millî tarihleri üzerinde çok yanlış fikirlere sahip olacaklardır.

Ey Millî Eğitim Bakanlığı! Adının başındaki «millî» kelimesi doğru ise, bunun bizim anlamadığımız başka bir mânâsı yoksa önce sen «titre ve kendine dön» de okullara bir millî tarih kitabı hazırlat ve Talim - Terbiye dairesine Türk tarihinden anlayan bir iki seçkin üye bulup oturt. Türk çocuklarına Yunan, Roma, Bizans tarihleri yerine

Türk tarihini öğret ve çamur gibi kâğıtlara basılıp eline alanda okuma zevki bırakmayan bugünkü müsabakalı (!) kitaplar yerine Türk ülküsüne uygun tek tarih kitabını yazdırarak yarınki nesillerin beynine millî tarih şuurunun çakılmasını sağla.

Yoksa nahiyelerde lise, her şehirde yüksek okul açmakla Türkiye kalkınamaz. Kalkınmanın kuvveti önce yürekte doğar. Yürekteki kuvvet millî ülküye bağlılıkla sağlanır. Millî ülküye bağlılık için yurt ve tarih sevgisinin gönüllerde yaşaması lâzımdır. Millî futbol takımlarının listesini ezbere bilip de millî kahramanlardan haberi olmayan nesiller üniversitede, bugün görüldüğü gibi Türk bayrağını indirip yerine kırmızı bez parçasını asan şuursuz serseriler haline gelir.

Türk milletinin kafası ve gönlü dinî (!), millî (!), sosyal (!) safsatalarla doldurulursa o artık Türk milleti olmaktan çıkar ve bu yakınlarda sık sık tekrarlandığı gibi «Türkiye Milleti» veya «Anadolu Milleti» haline gelir ki, geçmişle ilgisi kesilmiş, mukaddesatsız, tekniği ileri olsa da kültürü ve ahlâkı olmayan bir güney Amerika milletinden farkı kalmaz.

(*Ötüken*, Sayı:65; Mayıs 1969)

Malazgirt Savaşı

TÜRK TARİHİNİN en şanlı zaferlerinden biri olan Malazgirt Meydan Savaşı için, aydınlarımız arasında iki yanlış telâkki yerleşip kabul edilmiş gibidir. Bu iki yanlış telâkki şudur:

1 — Malazgirt zaferi Anadolu'yu bize tamamiyle açtı.

2 — Malazgirt zaferiyle Anadolu'da yeni bir Türk devleti başladı.

Bu iki düşünce de iyice incelenmeye değer mahiyettedir. İncelendikten sonra da yanlış oldukları kendiliğinden ortaya çıkar.

Bu kadar zamandan beri aydın bir zümre tarafından «gerçek» olarak kabul edilmiş bir fikrin yanlış olmasında şaşılacak bir şey yoktur. Tarihte halk veya aydınlar tarafından gerçek diye kabullenilmiş nice yanlış fikirler gösterilebilir. Meselâ Selçuklu Alâaddîn Keykubad'ın «büyük hükümdar», Tevfik Fikret'in «büyük vatansever» sayılması bize ait yanlışlardan olduğu gibi İsa'nın hem Allah, hem de Allah'ın oğlu olduğu hakkında milyonlarca aydın Hıristiyan tarafından benimsenen telâkki de bu kabildendir.

Şimdi, bu kısa başlangıçtan sonra Malazgirt hakkındaki iki iddiayı gözden geçirelim:

Malazgirt zaferi askerî bakımdan büyük bir imha savaşıdır ve iki bakımdan çok mühimdir. Hem sayı bakımından iyice üstün düşman kuvvetlerine karşı kazanılmış, hem de düşman ordusundaki Türk birlikleri bizim tarafa geçerek zaferde âmil olmuşlardır. Demek ki Malazgirt Savaşı Türk savaş taktiğinin, Türk kahramanlığının ve Türk millî şuurunun büyük bir zaferidir. Bunların her üçü de övünmeye değer nesneler olduğundan Malazgirt Meydan Savaşı, tarihimizin altın yapraklarından birini teşkil eder.

Fakat böyle olmakla beraber Anadolu'daki Rum dayanması tamamiyle kırılıp bu ülke bize açılmış değildir. Bu zafer, Anadolu'da Rumlar'a karşı kazanılan büyük meydan savaşlarının ne ilki, ne de sonuncusudur.

1048'de kazanılan **Pasin Meydan Savaşı**, düşman ordusunun yok ve kumandanının tutsak edilmesi bakımından tamamiyle Malazgirt'e benzediği gibi, Malazgirt'ten sonra kazanılan **1072 Kayseri**, **1073 Paflagonya**, **1074 Antakya** meydan savaşları da tam zaferle bitmiş ve bunların hepsinde de Rum ordularının başkumandanları tutsak edilmiştir. Böyle olduğu halde Bizans'ın bel kemiği kırılamamış, Bizans, Anadolu'nun bütününü yine ele geçirmek azminden ve düşüncesinden vazgeçmemiştir.

İddia olunduğu gibi 1071 Malazgirt zaferi kesin sonuçlu ve Anadolu'yu bize açan bir savaş olsaydı Bizans devleti, sonraki üç yılda üç büyük meydan savaşı daha verebilir miydi?

Zaten gayet büyük topraklara sahip, zengin ve kalabalık nüfuslu Doğu Roma İmparatorluğu'nun bir tek bozgunla Anadolu gibi mühim ve geniş bir ülkesinden vazgeçeceğini düşünmek de tarihî gerçeklere asla uymaz. Şunu da unutmamak lâzımdır ki koca bir Batı Anadolu ancak Selçuklulardan sonraki beğlikler çağında Türklüğe mal edilebilmiştir. Demek ki Malazgirt'le Anadolu'nun

açıldığı ve Bizans karşı-komasının kırıldığı hakkındaki sözler hiçbir temele dayanmıyor.

Bu arada Bizans yalnız savunmakla kalmayarak zaman zaman saldırıcı da olmuş ve Anadolu'yu Türkler'den almak için fırsat buldukça teşebbüsler yapmaktan asla caymamıştır.

İmparator Manuel Komnenos 1161 tarihinde, Anadolu'daki Ermeni Beğliği, Suriye Lâtin prenslikleri ve Türk Danişmendli Beyliği ile ittifak ederek **II. Kılıç Arslan**'ı yenip bir hayli toprak aldığı gibi 1176'da da Selçuklu devletini büsbütün ortadan kaldırmak amacı ile meşhur **Mirya Kefalon** veya **Düzbel** savaşını vermiştir. Yardımcı Macar, Sırp ve İngiliz askerlerinin de katıldığı Mirya Kefalon Savaşı, Bizans'ın artık Anadolu'yu Türkler'den geri alması için bütün ümitlerini kıran son teşebbüs olmuş, tabir caizse Bizans bu savaşla manen de yenilmiştir.

Görülüyor ki 1071 Malazgirt Savaşı ile 1176 Mirya Kefalon Savaşı arasında 105 yıl vardır ve ancak bu savaştan sonradır ki Anadolu, batısı dışında olarak, kesin surette Türklerin olmuştur. Bundan çıkan sonuç şudur:

Malazgirt Savaşı, iddia olunduğu gibi, siyasî bakımdan kesin sonuçlu bir savaş olsaydı Bizans 1072'de Kayseri, 1073'te Paflagonya ve 1074'te Antakya meydan savaşlarını veremez, 1161'de II. Kılıç Arslan'dan toprak alamaz ve 1176'da Türklüğü silip süpürmek üzere, Mirya Kefalon'da boş çıkan büyük askerî hamleyi yapamazdı.

Fakat bununla Malazgirt Savaşı'nın büyüklüğü asla küçülmez. Yukarda da söylediğim gibi o bir fedakârlık ve millî şuur anıtı olarak millî tarihimizin eşsiz sayfalarından biri halinde kalacaktır. Bununla beraber tarihte gerçek prensibine sadık kalacaksak Malazgirt'in Anadolu'yu bize açan savaş olduğunu söyleyemeyiz. Bunu, Anadolu fetihlerine yol açan büyük savaş anlamında kullanıyorsak

o takdirde tarihi biraz önceye getirmek ve 1048 Pasin Savaşı'nı başlangıç olarak kabul etmek daha doğru olur.

Malazgirt Savaşı Türkler tarafından kaybedilseydi bundan da aleyhimizde kesin bir sonuç doğamazdı. Çünkü Çağrı Beğ'le Tuğrul Beğ tarafından Horasan'da temelleri atılan devlet o kadar sağlam ve kuvvetli idi ki Malazgirt'i kaybetmekle Anadolu'yu almak emelinden asla vazgeçmez, her biri birer savaş tanrısı olan o büyük başbuğlar idaresindeki Türkler bir bozgunla büyük ülkülerinden caymazlardı.

Şimdi ikinci yanlış telâkkiye geliyorum: Birçok aydınlar, hattâ tarihçilere göre 1071 Malazgirt Savaşı ile Anadolu'da yeni bir devlet kurulmuştur. Yahut bu tarih, Anadolu Türkleri tarihinin başlangıç noktasıdır.

Bu da tamamiyle yanlış ve hissî bir iddiadır. Çünkü:

a) Malazgirt zaferini, 1040'ta Horasan'da kurulup kısa zamanda İran, Irak ve Azerbaycan'ı almış bulunan Selçuk devleti kazanmıştır.

b) Malazgirt zaferiyle kurulmuş hiçbir bağımsız devlet yoktur.

c) Anadolu Selçukluları denilen devlet 1077'de kurulmuştur.

ç) Bu Anadolu Selçukluları da bağımsız olmayıp ortaçağ Türk devlet sistemine göre Horasan'daki Büyük Selçuklu Devleti'ne bağlıydı.

d) Anadolu Selçuk Devleti ancak, 1157'de, büyük devlet dağıldıktan sonra bağımsız olmuş, ülkenin öteki bütün doğu bölümleri ise Harzemşahlar elinde kalmıştır.

Tarihin bu itiraz kabul etmez gerçekleri ortada iken onu zoraki yorumlamalarla başka taraflara yöneltmek hiçbir fayda sağlamaz. Tarih, bilim değilse de her yöne çekmeye elverişli bir masal da değildir. Tarih, önce bir gerçektir. Sonra da bir terbiye vasıtasıdır.

Malazgirt'in yeni bir devlete başlangıç kabul edilmesi, Türk tarihinin özelliğini anlamamaktan, Türk tarihini de tıpkı ve mutlaka Fransız tarihindeki çerçeveye göre mütalâa etmek isteğinden doğuyor.

Fransa'nın anavatan tarihi aşağı yukarı hep aynı topraklarda geçmiştir. Fakat Fransa'nın ve hattâ İngiltere ve Almanya'nın tarihi böyledir diye Türkiye tarihinin de böyle olması gerekmez. Böyle bir mecburiyet yoktur. Türkiye tarihinin başkalığı şuradadır ki bu devlet, üzerinde kurulduğu Horasan'ı sonradan kaybederek, kurulduktan sonra almış olduğu Anadolu'da tutunmuştur.

Tarihin gerçeği budur. Bunu reddetmekten bir şey çıkmaz. Bunu kabul etmemek tarihimizi ve tarihteki millî birliğimizi parçalamak demektir. Bunun zararlı olduğunu açıklamaya lüzum yoktur.

Öyleyse, Malazgirt hakkındaki tarihî gerçeklere uygun hükmümüz ne olmalıdır? Verilecek hüküm şudur:

Malazgirt Meydan Savaşı, imha meydan savaşlarının en güzel örneklerinden biri olup Bizanslılara karşı kazanılan zaferlerin en şanlısıdır. Savaşa katılan askerlerin sayısı bakımından Türk kahramanlığının, yönetme bakımından Türk askerliğinin, Rum ordusundaki Hıristiyan Türkler'in Alp Arslan tarafına geçmesi bakımından Türk millî şuurunun en yüksek örneklerinden birisidir. İslâm ve Hıristiyan dünyalarının savaşa verdiği değer bakımından da büyük bir prestij dâvasının lehimize hallolunmasıdır.

(*Türk Yurdu*, 6 = 276. sayı, Ağustos 1959)

Malazgirt Zaferinin 900'üncü Yıldönümü

1971 YILININ 29 Ağustosunda bu büyük ve cidden şanlı zaferin 900'üncü yıldönümü kutlanacaktır. Ankara'daki Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinde 1966'da kurulan «Selçuklu Tarih ve Medeniyeti Enstitüsü» bu yıldönümünde kendi payına düşen görevi yapmak için Malazgirt'te bir Alp Arslan anıtı dikmek üzere hazırlıklara başlamıştır. Yıldönümüne iki buçuk yıl vardır. Güzel ve iyi düşünülmüş bir eser hazırlamak için iki buçuk yıl oldukça az sayılsa bile yine de bir şeyler yapmak mümkündür.

Enstitü Başkanı Prof. Emin Bilgiç'in himmetiyle epey para sağlanmış ve teşebbüs etrafa duyurulmuştur.

Malazgirt zaferi Türk tarihinin en büyük zaferlerinden birisidir. Anadolu'da Türkler'le Rumlar arasında aşağı yukarı iki asır süren ölüm-dirim vuruşmasında 1048'deki Pasinler meydan savaşından sonra yapılan ikinci büyük meydan savaşıdır. Bunun ehemmiyetini artıran ve Malazgird'i büyüten sebeplerden birisi, zaferin 100.000'e karşı 40.000 kişiyle kazanılması; ikincisi, Bizans ordusundaki Türklerin büyük bir millî şuurla Alp Arslan tarafına geçmesi, üçüncüsü de bunun Türk-İslâm dünyasıyla Batı

Hıristiyan dünyası arasında prestij ve şeref mücadelesi şeklini almasıdır.

26 Ağustos 1071 millî bir gün, bunun 900'üncü yıldönümünü kutlamak da millî bir vazifedir. Bu sebeple onu kutlamak yalnız Selçuklu Tarih ve Medeniyeti Enstitüsü'nün omuzlarına bırakılmamalı; Türk Tarih Kurumu, Millî Eğitim Bakanlığı, Genelkurmay Başkanlığı, daha doğrusu bütün hükümet müesseseleri, kısaca «devlet» bu işi ele almalıdır.

Zafer, milletler için soluk almak gibi bir ihtiyaç, onların törenle kutlanması ise oksijenin ciğerlere gitmesi kabîlinden yaşatıcı bir sebeptir.

Malazgirt'in 900'üncü yıldönümüne yaklaşırken İstanbul fethinin 500'üncü yıldönümüne ait acı hâtıralarımızı anmaktan nefsimizi menedemiyoruz. Sırf Yunanlı dostlarımız (!) gücenmesin diye 500'üncü yıldönümü rezil edilmiş, Fatih'in ruhu ve Türk milletinin gönlü incitilmişti.

Malazgirt de aynı Rumlar'a karşı kazanılmış bir zaferdir ve tarih ölçüsü bakımından İstanbul fethinden daha mühimdir. Gerçi İstanbul fethi tarihin bir devrini kapayıp yenisini açmıştır ama nihayet bu başarı zaten çökmek üzere bulunan yozlaşmış bir devlete karşı kazanılmıştır. Malazgirt zaferinin kazanıldığı yıllarda ise Bizans İmparatorluğu, kuvvetinin üstün bir noktasında duruyor, ordusu da sayı bakımından Türkler'e karşı üstün bulunuyordu. Bu şartlar altında kazanılmış bir zaferi kutlamak, hem mazimize, hem de millete hizmet edenlere karşı büyük bir saygı olacağı gibi gençliğin terbiyesi yönünden de bulunmaz bir fırsattır.

Bugün gençlik yıkıcı ve hain akımların tesirine karşı himayesiz bırakılmıştır. Okullar millî telkin diye bir şey yapamıyorlar. Millî kültürü aşılamak için tarih en iyi vâsıta iken tarih dersi müstakil ders olmaktan çıkarılıp

sosyal grup adı altında toplanan dersler grubunun içinde kaybedilmiştir.

Millî Eğitim Bakanlığı icraat değil, edebiyat yapmakla meşgul, fakat ellerinde fazla bir yetki bulunmadığı için de kısmen mazurdur.

Nâzım Hikmet gibi vatan hainleri millî şair ve kahraman gibi gösterilmekte, her tarafta yerli ve yabancı komünistler gençliğin beynine örnek insan olarak sokulmakta, bu alçaklığın adı «ilericilik» olmaktadır.

Bir de yabancılara karşı gösterilen çekingenlik dolayısıyla millî törenlerimizden onların kırılıp kırılmayacağı, pek mühim bir mesele imiş gibi, hesaba katılmaktadır.

Milletlerin birbirine karşı ebedî dostluk gütmelerinin dünya kanunlarına aykırı olduğu gerçeğini kabullenerek Malazgirt zaferinin 900'üncü yıldönümünü kutlamak üzere büyük bir program hazırlamak, bu tarihî fırsattan faydalanmak lâzımdır.

Yunanlılar eski Bizans'ı diriltmek ve bunu yapmak için de Türkiye'yi yok etmek düşüncesi ardında koşan düşmanlarımızdır. Önce bu gerçeği bilmek, bunu bildikten sonra da onların veya başkalarının koparacağı yaygaralara aldırış etmeden zafer programını uygulamak lâzımdır.

Hükümet bu büyük gün için beş on milyon lira harcamaktan elbette kaçınmayacaktır. Malazgird'e dikilecek Alp Arslan anıtının onun şanına yakışır şekilde büyük ve heybetli olması için en iyi malzemenin kullanılması, anıt ve heykele kübizm gibi sapıklıkların karışmasını önlemek için ciddî tedbirler alınması ve en büyük Türk hükümdarlarından biri olan Alp Arslan çağı tarihinin yazdırılarak başlıca yabancı dillere çevrilmesi ve okul kitaplarında bütün Selçuklu tarihine daha çok yer verilmesi ilk akla gelen tedbirler arasındadır.

Bugün Selçuklu tarihini iyi bilen profesörlerimiz vardır. Albafetik sıra ile Faruk Sümer, İbrahim Kafesoğlu, Mehmet Altay Köymen ve Osman Turan bunların arasındadır. Umumî Türk Tarihi Profesörü Zeki Velidi Togan da tabiî bunlara katılabilir.

Aralarında bir takım tatsız tartışmalar geçmesine rağmen bu profesörlerin birleşerek bir Alp Arslan Çağı Tarihi yazmaları için şimdiden teşebbüse geçmeli, Millî Eğitim Bakanlığı bu konuda her türlü kolaylığı göstermelidir. Bu millî görev karşısında profesörlerimizin şahsî kırgınlıkları unutacak olgunlukta olduğuna eminim.

Malazgirt savaşını anlatan bir piyes için yarışma açılması, fakat jürinin malûm sapıklardan değil, ciddî kimselerden seçilmesi de mühimdir.

En iyi bir rejisör idaresinde en iyi senaryoculara yazdırılıp tarih profesörlerinin kontrolundan geçecek bir film de ancak bu süre içinde yapılabilir. Bu hususta Türk ordusu büyük yardımlar yapacak kudrettedir.

Sözün kısası: Malazgird'in 900'üncü yıldönümünün ciddî olarak kutlanması, İstanbul fetihinin 500'üncü yıldönümüne benzememesi için önümüzdeki iki buçuk yıl gibi kısa sayılacak zamanı iyi değerlendirmek lâzımdır.

(*Ötüken*, 63. sayı: Mart 1969)

Malazgird'in 900'üncü Yıldönümü ve Millî Kültür

GEÇMİŞİ anmak insanlara mahsus bir iştir. Hayvanlar geçmişi düşünemez. Onlar yalnız içinde bulundukları ânın kaygısındadır. «Geçmiş» ne kadar kusurlu olursa olsun bugün ve yarın için vereceği derslerle, göstereceği ibretlerle ihmaline imkân olmayan bir kitap, insanlarla milletlerin güç kaynaklarından biridir. Bundan dolayıdır ki, bir millete geçmişini unutturmak onu yok etmenin ilk şartıdır.

Günümüzde, geçmişi unutturularak yok edilmek istenen bir milletin en tipik örneğini görmekteyiz: Moskoflar, Sovyetler ülkesindeki en azından 40 milyon Türk'ü ortadan kaldırmak için bu çareye başvurmuşlardır. Önce eski ulus, uruk ve boyları sözde ayrı milliyetler haline getirmişler, alfabelerini ayırarak ortak edebî dili bertaraf etmişler, sonra da tarihte görülmemiş bir utanmazlıkla uydurma tarihler düzerek «geçmiş»le ilgilerini kesmeye başlamışlardır.

Aynı maskaralık İran'da da yürütülmektedir. Türk, Fars, Kürt, Arap, Lor, Bülüç ve Ermeni'den kurulu 25 milyonluk devletin içinde 12 milyonluk nüfuslarıyla en

büyük ve en enerjik unsur olan Türkler'e Türklüklerini unutturmak için her şey yapılmakta, bu Türkler'in aslında Fars oldukları halde Çengiz istilâsı sırasında zorla Türkçe konuşmaya zorlandıkları gibi ahmakça bir iddia ileri sürülmektedir.

Moskoflar da, Acemler de yabancı oldukları ve mazideki hâdiseler dolayısıyla Türklerden çekindikleri için bu davranışlarında kendi bakımlarından mazurdurlar. Fakat biz kendimiz maziyi hesaba katmamak gibi bir gafletin içinde bulunursak bu suçumuzu bağışlatacak hiçbir sebep ve bahane ileri sürülemez.

İslâmiyetten önceki zamanlarda Türkler millî geçmişlerini biliyorlardı. Milât sıralarındaki Kunlar, aradan iki yüzyıl geçtiği halde Tanrıkut Mete'yi hatırlıyorlardı. 730 yıllarındaki Gök Türkler de diktikleri anıtlarda 180 yıl önceki Bumun Kağan'la İstemi Kağan'ı unutmadıklarını göstermişlerdi. Bundan başka ağızdan ağıza dolaşan destanlarla maziyi yaşatıyorlar, daima bir millî romantizm içinde bulunuyorlardı. Millî romantizm büyük bir güç kaynağı idi. Bugün de öyledir.

Türkler'e millî mazisini unutturan önce maniheizm, sonra da İslâmiyet olmuştur. Gök Türkler'den sonra 745'te Türkeli'nin başına geçen Dokuz Oğuz-On Uygur ve kısaca Uygur denen Türkler'in üçüncü kağanı «Alp Külüg Bilge Böğü Kağan» (759-780), 763'te maniheizmi resmî din diye kabul etti.

Parlak bir medenî hayat yaşayan Uygurlar'dan kalma binlerce yazma eser Doğu Türkistan kazılarında bulunup Avrupa müzelerine getirilmiş, birçoğu değerli bilginler tarafından yayınlanmış, fakat aralarında bir tek tarihî esere raslanmamıştır. Eserlerin hemen hepsi maniheizm ve budizme aittir. Demek ki yabancılardan alınan din ön plâna geçmiş, millî olanı sürüp çıkarmış ve Türkler'in

geçmişle ilgisini kesmiştir. Millî mazi ancak göçebe Türkler arasında ve destan halinde yaşıyordu.

Onuncu Yüzyılda kabul olunan İslâmiyet de millî maziye aynı darbeyi vurmuştur. Hem bu seferki darbe birincisinden daha yaman olmuş, maziyi unutmak faciası halk tabakasına kadar bulaşmıştır.

Anadolu Türkleri, Yedinci Yüzyılda üç dört yüz kişi arasında geçen Bedir savaşını, Araplar'ın bir iç meselesi olan Ali-Muaviye düşmanlığını, Hüseyin'in Kerbelâ'da öldürülmesini ısrar ve taassupla andıkları halde On Birinci Yüzyıldaki Malazgird'i, Türkler'in kendi içsavaşlarında ölen ve her birisi birer millî kahraman olan Kutalmış, Süleymanşah ve Kılıç Arslan'ı unutmuşlar, maziye ait olarak akıllarında sadece şekilsiz bir «Sultan Alâeddin» kalmış, eskiden olan her şeyi ona bağlayarak işin içinden çıkmışlardır.

Haydi, diyelim ki İslâmiyete taassupla sarıldılar da İslâmiyetten önceki çağı inkâr ettiler. Peki, o halde Hıristiyanlar'a karşı kazanılan Malazgirt savaşıyla Haçlılar'a karşı yurdu savunan Birinci Kılıç Arslan, Mesud ve İkinci Kılıç Arslan neden unutuldu?

Süleymaniye Kütüphanesinde 1952 -1969 arasındaki 17 yıllık görevim sırasında gözden geçirdiğim on binlerce kitabın içinde millî geçmişin hatırlandığına dair bir esere raslamadım, ama «Eshâb-ı Bedr» adıyla yazılmış, Bedir savaşındaki Araplar'ı birer birer adıyla, künyesiyle kaydeden pek çok eser gördüm. Tabiî, hiçbirisi zamanında tesbit edilmemiş, hepsi savaştan çok uzun süre sonra kaleme alınmış olan bu isimlerin hemen hepsi uydurma ve yakıştırma idi. Fakat Türkler bunlara hakikat diye bakıyor, buna karşılık kendi geçmişini anmıyor, kendisini hesaba katmıyor, kavm-ı necîb-i Arab'ın mefahirini bütün yalan dolanlarıyla kabul ediyordu. Hâlid bin Velid, Târık bin Ziyâd büyük kumandan diye göklere çıkarıldığı halde

onları emir eri diye bile kullanmayacak olan Çağrı Beğ, Afşin Beğ, Oruç Reis unutulmuştu.

Büyük bir Türk bilgini olan Kemalpaşaoğlu Ahmed Şemseddin, Arapça'dan sonra en üstün dilin Farsça olduğuna dair makale yazmıştı.

Türkler nasılsa Osmanlılar çağını unutmamışlardı. O da hâkimiyette bulundukları içindi.

1971 Ağustosunun 26'sında Malazgirt zaferinin 900'üncü yıldönümü kutlanacak. Bu, çok yerinde bir davranıştır. Fakat her millî işte olduğu gibi yine geç kalınmıştır. Şimdi yapılacak şey Malazgirt savaşı ve Alp Arslan için dikilecek anıtın temelini atmaktan ibaret kalacaktır.

Büyük zaferlerin ve büyük karagünlerin yıl dönümlerini anmak milletleri ruhlandırmak, inançlarını berkitmek için şarttır. Macarlar 1926'da Mohaç bozgununun 400'üncü yıldönümünde büyük bir tören yapmışlardı. Biz ise 1953'te İstanbul fethinin yıldönümünü kepaze ettik. Yunanlı dostlarımız gücenmesin diye töreni sönük göstermek için ne lazımsa yapıldı. Yalnız başkalarını düşünmek, kendimizi hesaba katmamak bize mahsus bir özellik. Acaba bu, millî bir ruh hastalığı mı?

Malazgirt'in 900'üncü yıldönümü yurt kalkınmasında bir hamle yapmak için de mühim bir fırsattı. Genelkurmayın, jeologların, Meteorolojinin, Devlet Su İşleri'nin ve ilgili bütün dairelerin reyleri alınarak Malazgirt savaşının yapıldığı ovanın kenarında «Alparslan» adıyla bir şehir kurmak, Plânlama Teşkilâtı'nın teklif edeceği fabrikaları dikmek, bir üretme çiftliği ile hara yapmak ve 24 Oğuz boyunu canlandırmak için Alparslan şehrinin çevresine 24 örnek köy kurarak Anadolu'ya köyler halinde dağılmış olan Oğuz boylarından seçme aileleri oraya yerleştirip fennî tarıma yöneltmek, pilot bölge denilen bir örnek kesim kurmak için birebir fırsattı. Düşünülmedi. Çünkü

partizan hükümetler önce kazanacakları oyları, sonra taraftarlarına sağlayacakları çıkarı düşünmek alışkanlığında olduğundan millî şuur felce uğramıştı.

Nitekim radyo haberlerinden öğrendiğimize göre Malazgirt için yapılacak her şey 26 Ağustos 1971'de başlayacaktır. Hâlbuki o gün her şeyin bitmiş olması ve yalnız açılış töreninin yapılması gerekirdi.

Millî Eğitim kültürü geliştirip yeniden yaymak için Millî Eğitim ve yeni kurulan Kültür Bakanlığı'na hayli iş düşecektir ve öyle görünüyor ki, yeni hükümetin başını belâya sokacak olan tek konu, eğitim reformu olacaktır.

Toprak reformu beş on yıllık sürede sonuca bağlanabilir. İdaredeki kırtasiyecilik bir iki kanun ve sert uygulama ile çözüm yoluna girebilir. Uçak ve tankları Türkiye'de yapmak biraz sabır ve çalışma işidir. Bütçe açığı ciddî tasarrufla önlenebilir.

Fakat iş eğitime gelince o kadar kolay değildir. Eğitim reformunda bilgi ve millî terbiye söz konusudur. Kurslarla öğretmenlerin bilgi eksikliklerini tamamlamak mümkündür, ama millî terbiye kursla verilemez. Eğer öğretmenin kafasında Marks, Lenin, Mao gibi hastalıklar varsa o öğretmen kaybedilmiş demektir. Başımızı kuma gömmeden söylemek gerekirse bugün moskofçuluk, Maoculuk alabildiğine sürüp gitmekte, binlerce öğretmen onmaz ruh hastalığına tutulmuş bulunmaktadır. Kendi milletine ve vatanına düşman olan; Moskof'u, Çinliyi bekleyen ve özleyen öğretmenlerle Türk çocuklarına nasıl millî terbiye verilecek? Sıkıyönetim Mahkemeleri'ne düşen öğretmenler bu hastaların pek küçük bir bölümüdür. Ötekiler göze çarpmadığı veya sindiği için yerlerinde bırakılmıştır. Yarın elverişli ortam bulunca bunlar yine ağularını saçmaya başlamayacak mıdır?

Demek ki eğitim reformu için binlerce öğretmeni feda etmekten başka çıkar yol yoktur. Güç iş. Fakat yapılmalı-

dır. Ordudan 7000 subayı birden emekliye sevkeden, 1500 Harbiyeliyi birden askerlikten çıkaran prensip, bir milletin yarınını feda etmemek için birkaç bin öğretmeni feda etmekten çekinmemek zorundadır. Yoksa Türk milletinin geleceğinden ümit kesmek lâzım.

Kültür Bakanlığı'nın kuruluşu yerinde bir kararın sonucu idi. Fakat Kültür Bakanının iş başına geçer çekmez, sanki başka hiçbir mühim mesele yokmuş gibi, tiyatro ve baleden bahsetmesi bizi hayal kırıklığına uğrattı. Türk kültürü deyince akla en son gelecek şey tiyatro, hiç gelmeyecek şey ise baledir.

Kültür nedir? Millet fertleri arasındaki ortak değer ve inançlar değil mi? O halde Türk kültürü deyince ilk düşünülecek konu «dil», sonra «ahlâk», «tarih», «müzik», «mimarlık», «süsleme sanatları» ve «folklor»dur.

Kültür Bakanlığı'ndan ilkönce tiyatroyu köye kadar götürmesini değil, «Türk Kültürünü Koruma Kanunu» adlı bir kanunla milletimizin temelini baltalayan sebepleri ortadan kaldırmasını beklerdik.

Tiyatro kurmak kolaydır. Şimdi herkes artist olduğu için sahne sanatkârı bulmak da güç değildir. Fakat Türk milletine ve onun halk tabakasına millî şuur, zevk ve kültürü aşılayacak tiyatro eserleri nerde? Kültür Bakanı, Türk köylüsüne *Hamlet* yahut *Faust*'u, yerli piyes diye de solakların devrik cümleli eserlerini seyrettirecekse hiç zahmet etmesin.

Türk kültürünün baş unsuru olan Türkçeyi korumak ve geliştirmek derken, tabiî okullarda öğretilecek sağlam dil bilgisini, Sekizinci Yüzyıldan beri temel eserleri bilinen Türkçe eserlerden seçme parçaları, Türk lehçelerini

kasdediyorum. Bu vatanın «Türkeli» olması için bütün coğrafya isimleriyle her türlü ticarî, ilmî, iktisadî, kültürel ve turistik kuruluş adlarının Türkçe olmasını, bir Dil Akademisi kurulmasını ve utanç verici şekilde hâlâ tesbit edilmemiş bulunan imlânın kesin hal almasını, Türk tarihinin millî şuur ve menfaat açısından tedvinini ve Türkiye'de ne kadar Türk mimarî eseri varsa hepsinin onarılarak yıkılmaktan kurtarılmasını kasdediyorum.

Mühim bir nokta da Türkiye'nin uygun bir yerinde bir «Ölmezler Yolu»nun yapılmasıdır. Ölmezler Yolu, Türk tarihinin ulu kişilerinin heykel ve anıtlarıyla süslü, en heybetli ağaçların gölgelediği bir tarih yoludur. Şimdilik **Alp Er Tunga** ile başlayıp **Atatürk**'le bitecek ve ilerde de yetişecek birinci sınıf büyüklerin heykel ve anıtlarının eklenebileceği uzun ve gösterişli bir yol...

Büyük kahramanlar, devlet başkanları, başbuğlar, bilginler, şairler, sanatkârlar için törenler Ölmezler Yolu'nda yapılacak, geçitresimleri burada olacaktır. Bütün Türk çocukları en aşağı bir defa bu yolda yürüyecek, her büyüğün anıtında yazılı birkaç satırı okuyarak Türk olmanın gururunu burada tadacaktır.

Bir millet yalnız Keban Barajı, Ayşe Fırını ve Hilton Oteli ile beslenmez. Geçmişin büyüklüğünden hız alarak daha büyük gelecekler için ümidini bilemezse yozlaşır.

Türk Kültürünü Koruma Kanunu, kültürün mühim bir bölümü olan ahlâkı da koruyacağı için Türk ahlâkını yıkıcı yazılar, resimler, piyesler, filimler, reklâmlar, dernekler bu kanunla yasaklanacak, böylelikle millî çöküntü önlenecektir.

En büyük sosyal kanunlardan biri «taklid»dir. Gazete, dergi, film, sahne, radyo, plaj ve sokakta daima «gayrımillî»yi, daima «gayrıahlâkî»yi gören genç nesillerin birer millî kahraman, ülkücü yiğit olarak yetişmesine imkân

yoktur. Sokakları dolduran karı kılıklı erkekler, gördüğünü taklid etmenin sonucudur.

Bunun çaresi, yukarda da işaret ettiğimiz gibi «Türk Kültürünü Koruma Kanunu»dur. Müthiş bir telkin vâsıtası olan, bu sebeple birer okul gibi mütalâa edilmesi gereken tiyatro ve filim devlet kontroluna alınıp millî, ahlâkî, vatanî propaganda haline getirilirse manevî kalkınma için en tesirli tedbir olur.

Malazgird'in 900'üncü yıldönümünde o savaşı kazananların ruh ve karakter sağlamlığı ile bugünün acıklı manevî yapısı arasındaki çelişki bize bunları düşündürdü.

Vaktiyle, Demokrat Parti iktidarında, hükümetin ıvırzıvırla uğraşması ve uyarmalara aldırış etmemesi dolayısıyla Dr. Cezmi Türk, bir Meclis konuşmasında «Biz meclise değil, zabıtlara hitap ediyoruz.» demişti.

Biz de yarınki araştırıcılara hitap ettiğimizi sanıyoruz. Başka ne yapabiliriz ki?...

9 Ağustos 1971

(*Ötüken*, Sayı: 92, Ağustos 1971)

Millî Bayram

BAYRAM, Türkçe kökten gelme bir kelimedir. Toplu bir halde sevinme ve eğlenme anlamına gelir. Buna göre millî bayramların da bütün milletçe kutlanan gün olması gerekmektedir.

Nedendir bilinmez, bizdeki bayramlarda ortaklaşa sevinç yoktur. Bayramlar, aklı başında olanlara gizli bir hüzün, aklı başında olmayanlara aşırılık vermektedir. Bayramlar, iyi vatandaşlara değil, kalabalıktan çıkar sağlamak isteyen yankesicilerle kadınlara sarkıntılık eden aşağılık tabakaya yaramaktadır. Bayram bir külfettir.

Polis için, postacılar için bayramın geçmesi bayram olmaktadır.

Her şeyde olduğu gibi bayramda da «değer» onun azlığındadır. Roma ve Bizans, çöküş çağlarında bayramların çokluğu ile dikkate çarpıyorlardı. Yirminci Yüzyılın huzursuz ülkelerinden Meksika'da da bayramların pek çok olduğu söyleniyor.

Son yıllarda Türkiye'de de bayramların bollaşmış olması, üzerinde durulacak bir meseledir. Her olayı bayram yapmakla millletler hiçbir şey kazanmaz. «Deliye her gün bayram» atalar sözündeki gizli hüküm çok yerindedir. Bayramların çokluğu onun değerini baltalar. Bayram'ın bir zümre bayramı değil, millet bayramı olması için hiç-

bir ferdin «hayır» diyemeyeceği günlere raslaması şarttır. Bir zamanlar, meşrutiyetin ilân edildiği gün olan 23 Temmuz, bayramdı. Hattâ Cumhuriyetin ilânından sonraki birkaç yıl, bayram olarak kutlanmasına devam edildi.

Millî bayramların bütün milletçe itirazsız benimseneceği bir gün olması için bunun ya bir bağımsızlık günü, yahut da tesiri çok ileriye uzanan ve kader değiştiren, kesin sonuçlu bir zafer günü olması lâzımdır. Siyasî bir rejimin ilân edildiği gün millî bayram olamaz. O rejimi beğenmeyen, benimsemeyen, hattâ ona düşman olan vatandaşlar vardır ve nihayet siyasî rejimler de ebedî değildir. Uzun süre sonra olsa da eskiyip değişecektir. Fakat bağımsızlığın yahut büyük bir zaferin kazanıldığı günün millî değeri asla değişmeyecektir.

Bundan sonraki yıllarda, bilim alanında kazanılacak zaferlerin de bayram olması beklenebilir. Meselâ insan ızdırabının büyük kaynağı olan kanser hastalığına kesin çarenin bulunduğu gün şüphesiz büyük bir bayram olacaktır.

Bizim, kökleşmiş olan iki dinî bayramımızın dışındaki millî bayramlarımızdan bazıları okullar ve öğrencilerin aleyhine olmaktadır. Okul tatillerinin yaklaştığı mayıs ayındaki «1», «19» ve «27» Mayıs bayramları öğretmenlere öğrencileri son kontroldan geçirme imkânını azaltmakta, hele 19 Mayıs'ın prova ve hazırlıkları birkaç güne mal olmaktadır.

19 Mayısın, Atatürk'ün hâtırasına saygı ve Kurtuluş Savaşı'nın başlangıcı olduğu söylenecek. Başlangıca bakılırsa daha ileriki günlere gitmek gerekeceği gibi Atatürk'ün hâtırasına saygı da daha saygılı bir şekilde ve başka türiü de yapılabilir. Onun, çok üstün Yunan kuvvetlerine karşı 13 Eylül'de kazandığı Sakarya zaferi (ki o zamana kadar cihan tarihindeki en uzun meydan savaşıdır) elbette Türk tarihi bakımından 19 Mayıs'ta Samsun'a

çıkışından çok mühimdir. Kaldı ki Atatürk'ün Samsun'a çıkış tarihinin 17 Mayıs olması ihtimali de vardır.[1]

Burada asıl dokunmak istediğimiz konu, tarihimize yakışır millî bayramın hangisi olması gerektiğidir. Bu, öyle bir gün olmalıdır ki siyasî inançlarla, zümrecilikle ilgisi olmasın ve bütün Türkler onu itirazsız kabul etsin, hiç olmazsa tedirgin olmasın.

Eski atalarımız Gök Türkler'de kağanın, kızdırılmış demiri örse koyup çekiçle dövdüğü gün, kim bilir kaç yüzyıla dayanan millî bayram günü idi. Demiri eriterek kurtulmayı, belki Ergenekon'dan çıkışı temsil ediyordu. Bunun hangi güne rastladığını kesin olarak bulmak suretiyle yeniden bayram yapmak çok yerinde olur. Bu, bir millî tarihe yöneliş, geleneğe dönüş olacaktır.

23 Mayıs 1040 günü Selçukluların kazandığı büyük Dendânekan zaferinin ve Selçuklu devletinin kuruluş günüdür. Bugünki Türkiye bu Selçuk devletinin devamıdır. Gerçi bazı tarihçiler yalnız Anadolu Selçukluları'nı Türkiye olarak kabul ediyorlarsa da ben bu düşünceye katılmıyorum. Çünkü bir devlet daima aynı sınırlar içinde kalmaz. Türkiye, ilk kurulduğu toprakları kaybedip sonradan aldığı ülkelerde tutulmuş olmanın özelliğine sahiptir. 26 Ağustos 1071 Malazgirt zaferi şan ve şeref, aynı zamanda millî şuur bakımından millî bayram olacak bir gündür. 26 Ağustos aynı zamanda büyük taarruzun da başladığı gündür.

---

[1] Prof. Jaescke'nin *Türk İnkılâbı Kronolojisi* adlı eserinde (I. fasikül, 39. sayfa) Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkış tarihi hem 17 Mayıs, hem de Atatürk'ün nutkuna göre 19 Mayıs olarak gösteriliyor. Atatürk, Samsun'a çıkış tarihini fırtınalı olaylardan ve yıllardan sonra anlatırken yanılmış olabilir. Kendisinin 16 Mayıs'ta İstanbul'dan hareket ettiği kesinlikle bellidir. Bandırma gemisi 14-15 mil hızında idiyse onu 24 - 30 saat sonra Samsun'a ulaştırmış olabilir. Herhalde bu tarih yeniden incelenmeye muhtaçtır.

30 Ağustos 1922 Başkumandan=Rum Sındığı meydan savaşının kazanıldığı gündür. Türkiye'nin kurtuluş senedidir.

13 Eylül 1921 Sakarya zaferi bir «sath-ı müdafaa» savaşıdır. Bir kahramanlık destanıdır. Sonuçları bakımından da çok büyüktür. Bu zafer yalnız Türkiye'de değil, bütün Türk dünyasında sevinçle kutlanmıştır.

Bunların arasında en mühimleri **Ergenekon** ve **Dendânekan** günleridir.

Devlet tarafından kurulacak bir komisyonun millî bayram konusunu iyice inceleyip karara varmasından sonra anayasada gerekli değişiklik yapılarak millî bayramlar son şeklini almalı ve bundan böyle de yeni millî bayramların sık sık sosyal hayatımıza girmesi önlenmelidir.

Bollaşanın değersizleşeceği unutulmamalıdır.

13 Mayıs 1966

(*Ötüken*, 29. sayı, Mayıs 1966)

Büyük Günler

MİLLETİN tarifi ne olursa olsun, bir bakıma göre o «birlikte sevinip birlikte yas tutan insan topluluğu» demektir. Birlikte sevinmek, hele birlikte ağlamak insanları birbirine en sıkı bağlarla bağlayan şeydir. Milyonlarca insanın toplanmasından ibaret olan millet için müşterek sevinç büyük zaferle büyük adamların yıl dönümleridir. Müşterek yas da büyük bozgunlardan, düşman istilâlarından başka bir şey olamaz. Bir millet için yalnız zafer günlerinin bayramı kâfi değildir. Bir millet tamamiyle şuurlanabilmek için büyük acı günlerini de yas töreni yaparak anmalıdır. Zafer veya bozgun olsun, bir milleti toptan ilgilendiren günlerin hepsine büyük günler diyoruz. Buradaki «büyük» kelimesi onun millet hayatındaki büyük ehemmiyetini göstermek için kullanılmıştır. Bundan dolayı milletin övüneceği büyük adamların doğum yıl dönümleri kutlandığı gibi ölüm yıl dönümleri de anılır.

Bir millet bunları anmakla ne kazanır diye şüpheye düşmek doğru değildir. Şüphesiz, millet bunlardan maddî olarak bir şey kazanmaz. Fakat manevî olarak bir şey kazanır ki onun değeri hiçbir şeyle ölçülemez. Bu kazanç, milletin kendine güvenmesidir. Geçmişinde büyük günleri olan millet, bunların gelecekte de olacağına inanır. Geçmişindeki kara günleri anarken, düşmanlarını

unutmayarak ilerde de aynı baskına ve bozguna uğramamak için tedbirli davranır. Büyük adamların doğumları kutlanmak veya ölümleri anılmakla millet kendisine hizmet edenlere saygı borcunu öder, yani ahlâkî bir davranışta bulunmuş olur. Bir milletin, ölülerini saygı ile anması ilerde de büyükler yetiştireceğinin müjdeleyicisidir. Millet için şahsî menfaat gütmeden fedakârlık edenlerin hizmeti büyükse, onlar milletin hâtırasında yer almaya lâyık kahramanlardır. Bunun için mutlaka büyük mevkide bulunmaya lüzum yoktur. Bazen bir erin hizmeti birçok rütbelilerin hizmetinden daha büyük olmuştur. Çanakkale savaşlarındaki **Mehmet Çavuş** ve **Müstecip Onbaşı** gibi.

Bir milletin tarihindeki büyük günler içinde en şanlı olanlar en kanlı olanlardır. Nasıl, fertler en çok yoruldukları zaman en çok mükâfata hak kazanıyorlarsa milletler de en çok kan döktükleri zaman en büyük sonucu alırlar. Bazen tarihte çok kan pahasına kazanıldığı halde mükâfatı alınmamış gibi gözüken zaferler vardır. Onların büyük neticesini görmek için tarihin iç yüzüne dikkatle bakmak lâzımdır. Muhakkaktır ki o kan dökülmeseydi netice o millet için pek acı olacaktı. Meselâ kahramanlıkların boşuna harcandığı sanılan Çanakkale savaşlarında Türk ırkı o kadar bol kan dökmeseydi Rusya devrilemeyecek, savaş dört yıl uzamayacak ve biz yenildiğimiz anda Rusya ayakta olacağı için Kurtuluş Savaşı yapılamayacak ve Türkiye haritadan silinecekti.

Büyük günleri anmakta eskisi kadar ihmalci değiliz. Fakat daha çok büyük eksiklerimiz var. Hani **Gök Türk Kağanlarının kızgın demire çekiçle vurdukları gün**ün

yâdı? Hani **devletimizin 1040 yılında Horasan'da kurulduğu günün** kutlanması? **Tuğrul Beğ'in Bağdad'a girip İslâm dünyasının koruyuculuğunu kabul etmesi** küçük şey midir? **Malazgirt** için neden dünyayı yerinden oynatacak bir yıl dönümü yapmıyoruz? **Çiçi Yabgu, Kür Şad, Çağrı Beğ, Oruç Reis** gibi şanlı deliler neden anılmıyor? **Kılıç Arslan'ın ve Sultan Mesud'un Haçlıları tepelediği günler** unutulmalı mı? **Sırp Sındığı, Kosova, Niğbolu, Varna, İstanbul, Haçova, Karsife, Silistire, Plevne** ve daha böyle birçoklarının anılmaması yazık değil mi? İlk şairimiz **Çuçu**, ilk müverrihimiz **Bilge Tonyukuk** için birer taş dikemez miyiz?

Kendi ulularımızı aydınlığa çıkararak onlara gereken saygıyı göstermeden önce başkalarının büyüklerini saygılamak, hattâ onlar için en küçük bir ilgi göstermek ataların hâtırasına saygısızlıktır. Önlenmelidir.

Yozlaşan tarikatçilik ve particilik taassubu ile günümüzde görülen alelâde önderleri geçmişin şanlı büyüklerine benzetmek ise tarih şuurundan ve fikir haysiyetinden mahrum zavallıların işidir.

(*Ötüken*, Sayı: 116, Ağustos 1973)

Cengiz Han ve Aksak Temir Bek Hakkında

MİLLÎ ŞUURUN ve ilmî tarihçiliğin hâlâ gereğince gelişememesi, dinî taassubun hâlâ ruhlara hükmetmesi yüzünden, tarihimizin bazı büyüklerine karşı saygısızlıkta bulunmak veya Türk soyunun şu veya bu bölümlerini birbirine düşman saymak gibi yanlışlıklar sık sık yapılmaktadır. Bunların arasında en yaygın **Çengiz** ve **Temir** düşmanlığıdır. Bu düşmanlığı yapanlar arasında Şarlman (=Charlemagne) ile Şarlken(=Charles-Quint)i birbirine karıştıran felsefeciler bulunduğu gibi tarihçi geçinenler de vardır.

Bu tarihçi geçinenlerden biri, Türk soyunun güzelliği hakkında yazdığı bir gazete makalesinde, yine dinî taassup sebebiple **Çengiz** ve **Temir**'den «mahlûkat» diye bahsederek, onların sarı «Mongol» ırkından olduğunu, Türklerin ise beyaz ırkın temsilcisi bulunduğunu ileri sürdü.

Artık ilmî bir değeri kalmayan bu eskimiş *sarı ırk, beyaz ırk* deyimleri yanında, yazarın, Çengiz ve Moğollar hakkındaki son yayınlardan da habersiz olduğu, bu yazıları, kırk yıl önceki ilmin kırıntıları ile yazdığı anlaşılmaktadır.

Burada, tafsilâta girişmeden, gençlerin sorularını da cevaplamak üzere, şimdiye kadar varılan ilmî sonuçların özetini vereceğim:

1 — Türklerle Moğollar iki kardeş millettir. Altay grubu denilen akraba milletlerin en mühim iki tanesidir. Türkçe ile Moğolca eskiden tek dil olup, ancak Hunlar çağında iki ayrı dil haline gelmiştir: «Hun-Türk Münasebetleri» adlı tebliği ile bunu iddia ve isbat eden Türk, Moğol ve Çin dilleri bilgini **Von Gabain** olmuştur.[1]

2 — Moğol kelimesini tarihe tanıtan Çengiz Han olmuştur. Kendisinden önce Moğollara (yani Moğolca konuşan boy ve uruklara) ne dendiği kesinlikle belli değildir. VIII. Yüzyıla ait Orkun yazıtlarında görülen «Otuz Tatar» ve «Dokuz Tatar» adlı birliklerin Moğol olduğu ileri sürülmüşse de, bu, bir faraziyeden ibaret kalmıştır. Çünkü bugün Moğolistan denilen eski Gök Türk ülkesinin ancak X. Yüzyıldan başlayarak Moğollar ile dolduğu ortaya konduktan sonra, VIII. Yüzyılın Otuz Tatar ve Dokuz Tatar'larının da Türk olduğu kendiliğinden belli olmuştur. Gök Türkler çağında adı geçen «budun»lardan Moğol olduğu kesinlikle bilinen ancak Kıtay'lardı ki daha sonraki zamanlarda da tarihe Moğol olarak geçmişlerdir.

3 — Fakat Çengiz'in «Moğol» topluluğu etnik değil, tıpkı «Osmanlı» deyimi gibi **siyasî** bir addır ve aralarında Türkçe konuşan veya Türk olan boylar ve uruklar da vardır.

4 — Eserini XI. Yüzyılda yazan **Kâşgarlı Mahmud**, Tatarlar'ı ayrı lehçeleri olan bir Türk kavmi olarak göstermektedir.

5 — XIII. Yüzyılda Büyük Çengiz İmparatorluğu'nu gezen **Marko Polo**, «Tatar» kelimesini Türkler ile Moğol-

---

[1] *İkinci Türk Kongresi*, 895-911. s., İstanbul 1943, Kenan Matbaası.

ların ikisini birden içine alan bir deyim olarak kullanmıştır.

6 — Türklerin kendileri de «Tatar»ı, Türklerin bir parçası ve belki de Doğu Türkçesiyle konuşan Türkler olarak saymışlardır. **Âşıkpaşaoğlu**, tanınmış tarihinde Süleymanşah ile birlikte Anadolu'ya gelen Türkleri *«elli bin mikdarı göçer Türkmen ve Tatar evi»* olarak kaydeder.

7 — Osmanlı padişahlarından II. Murad zamanında, hicrî 843'te yazılıp tarafımdan yayınlanan bir tarihî takvimde **Çengiz, Öğedey, Mengü, Hülegü, Abaka-Keyhatu** gibi Müslüman olmayan Çengizli kaanlar **rahmetle anılmıştır.**[2] Buna göre, XV. Yüzyıl ortalarına kadar Türkiye'de aydınlar arasında bir Tatar düşmanlığı, Çengizli düşmanlığı, Müslüman olmayan Türklere düşmanlık diye bir şey yoktu. Bu hoşgörülük Doğu Türklerini veya Tatarları yabancı saymamaktan, Çengizli Hanedanı'nı millî bir hanedan saymaktan ileri geliyordu. Umumî bir müsamaha olsaydı, aynı hoşgörürlük Bizanslılara, Ermenilere, Gürcülere ve Batılılara karşı da gösterilirdi.

8 — Türkler ile Moğollar aynı kökten gelen iki kardeş millet olmakla beraber, Çengiz Han, Moğol değil, Türktür. Çengiz'in Türklüğü tarihî geleneklerin dışında, tarafsız çağdaş Çinlilerin tanıklığı ile de sabittir. **Prof. Zeki Velidi Togan**, 1941'de yayınladığı *Moğollar, Çengiz ve Türklük* adlı küçük eseninde (18. s.) ve 1946'da çıkardığı *Umumî Türk Tarihine Giriş* adlı büyük ve değerli kitabında (66. s.) Çengiz Kaan'ı 1221'de ziyaret eden **Çao-hong** adlı bir Çin elçisinin verdiği bilgiyi nakletmiştir. Bu elçi, Çengiz'in **Şato** Türklerinden indiğini gayet açık olarak belirtmiştir. Şato'lar ise, bilindiği üzere eski Gök Türklerden inen büyük bir uruktur.

---

[2] *Osmanlı Tarihine Ait Tarihî Takvimler*, 92-94. s., İstanbul 1961, Küçükaydın Basımevi.

Çengiz'in tipi hakkındaki tarihî bilgiler de (uzun boy, kumral saç, beyaz ten, yeşil göz) eski Gök Türk kağanlarınınkine uymaktadır. Çengiz'in aile adı olan «**Börçegin**», «**Böri Tegin**»in Moğolca söylenişinden ibaret olduğu gibi «**Çengiz**» kelimesi de «**tengiz**», yani «deniz» kelimesinin Moğolca söylenişinden başka bir şey değildir. Türkçede «t» ile başlayan kelimelerin Moğolcada «ç» ile başladığını Altay dilleri uzmanları söylemektedirler.

Çengiz ailesi hiç şüphesiz eski Türk geleneğine uygun olarak çok eski zamandan beri Moğollardan bir kısmı üzerinde (belki de Moğollaşmış Türkler üzerinde) beğlik eden **Eçine Hanedanı** kolu idi. Bu hanedanda Türk geleneklerinin devam etmekte olduğu Çengiz'in oğullarından **Çagatay** ve **Ögedey**'in adlarında görülmektedir. «Çağa» ve «Öge», bilindiği gibi Türkçe kelimelerdir.

9 — **Aksak Temir Bek**'in bir Barlas beği olması ve Barlasların Moğol uruğu sayılması da, bu büyük hükümdarın Türklüğüne engel değildir. Temir'in ailesi de Çengiz ailesinin bir kolu olup Barlas uruğu üzerinde beğlik etmiştir. Ruslar tarafından Temir'in mezarını açmak suretiyle yapılan incelemeler, onun da uzun boylu ve beyaz tenli olduğunu ortaya koymuştur ki, eski Arap ve Fars edebiyatlarındaki Türk tavsifine tamamen uygundur. Üstelik Temir'in anadili de Türkçedir.

10 — Ne Çengiz, ne de Temir Bek, Aryanî tipinde değildi. Klâsik Türk tipi, bazı sahtekârların iddia ettiği gibi Hind-Avrupa tipi olmayıp, Çinlilerle Aryanîler arasında orta bir tiptir. Mezarlardan çıkan kafatasları, eski heykeller, eski duvar resimleri ve tarihî tavsifler bunu gösterdiği gibi, Arap ve Fars şairlerinde de çekik gözlü Türk güzellerinin övülmesine dair birçok örnek vardır. Milâdın 1144. yılında, yani daha Çengiz'in ve Moğolların ortaya çıkmasından ne kadar zaman önce ölmüş olan Zemahşerî'nin bir Türk güzeli için yazdığı şu şiirlere bakın:

«O ne kutlu bir gündü ki Yâfes kızlarından güzel ve cilveli bir kıza malik olmuştum. O güzel kızın gözleri her ne kadar dar ise de sihirlilik bakımından geniştir. Baktığı vakit gözlerinin karası görünürse de güldüğü zaman bu siyahların hepsi kaybolur.»

«Türk neslinden bir güzel kız beni kendi isteğimle ölüme doğru götürmektedir. O kızın kendi fettan, gözleri de öldürücüdür. Zaten Türk'ün öldürücülüğü meşhur değil midir? Bu kızın kardeşinin kılıcı ne kadar kesici ve öldürücü ise de bu hususta onun gözü erkek kardeşinin kılıcından daha keskindir. Kardeşi, aldığı esirleri azad ederse de bunun esirleri azad kabul etmez. Kardeşi bazı insanların kanını dökerse de, bu, herkesin kanını dökmektedir. Kardeşinin elinden kâfirler feryad etmektedir. Bu ise müslümanları inletmektedir. Ben onun hicranı ile ağladıkça o benim karşımda güler ve güldüğü vakit büsbütün darlaşan gözleri kalbimi yakarlar.»

«Su'dâ'ya[3] şöyle söyle: Bizim sana ihtiyacımız yoktur ve biz iri siyah gözlüleri istemeyiz. Dar gözler ve gözlüler bizim düşüncemizi doldurmuşlardır. Onlar baktıkları vakit yalnız gözlerinin siyahlıkları görülür. Fakat gülecek olurlarsa o siyahlık da görünmez olur. Türk yüzü —ki Tanrı onları kem gözden esirgesin— gökteki ay gibidir.»[4]

11 — Oğuzların da vaktiyle tam kılâsik Türk tipinde olduklarının en büyük delili, daha Selçuklu devleti kurulmadan önce ölmüş bulunan **Mes'udî**'nin kaydıdır. Mes'ûdî: «*Oğuzlar çekik gözlüdür. Fakat onlardan daha çekik gözlü olanlar da vardır.*» demektedir. Genellikle Oğuzların torunları olan bugünkü Türkiye Türklerinin arasında da bu

---

Su'dâ, Zemahşerî'nin Arap sevgilisinin adıdır.

[4] Şerefettin Yaltkaya, "Zemahşerî'nin Divanında Türkçe Şiirler", *Atsız Mecmua*, 15. Sayı, 15 Temmuz 1932, 66-67. s.

tipin tam veya biraz değişik örnekleri çok sayıda göze çarpmaktadır.

12 — **Aksak Temir**'in Türkiye Türkleri ile çarpışmasını bir millî dâva haline getirmeye çabalamak millî bir ihanetten başka bir şey değildir. Aksak Temir'in Yıldırım Bayazıd'a karşı savaşan ordusunda pek çok Doğu Anadolulu Türkmen vardı. Bu savaş gerçekte Osmanlı-Karaman, Osmanlı-Akkoyunlu, Osmanlı-Safevî vuruşmaları gibi bir iç savaştır. Osmanlı-Karaman ve Osmanlı-Safevî savaşlarında gösterilen sertlik Osmanlı-Çağatay savaşlarındakini bastıracak derecededir. Bu çarpışmalar Türk tarihinin oluşundaki bir kader sonucudur. Türk tarihi pek çok iç çarpışmalarla doludur. Nitekim Osmanlı tarihinde de prensler arasındaki kıyıcı savaşlar büyük bir bölüm meydana getirir.

13 — Son zamanlarda Kül Tegin anıtının bulunduğu yerde keşfedilip Kül Tegin'e ait olduğu iddia edilen heykelin tipi, arkaik Orta Asya tipidir. Herhalde Kül Tegin'in veya Gök Türklerin de «Mongol» olduğu iddia edilemez.

14 — Selçukluların İranlı saray şairlerinden **Dih Hudây Ebu'l-Ma'âliyi'r-Râzî**, Selçuk sultanının sarayındaki Türk kölemenlerden bahsederken şöyle demektedir:

> «Hepsi, Kırgız ve Çin kökünden olan servi boylular, hepsi Yağma ve Tatar tohumundan olan gül yüzlü güzeller. Aralarında gümüş çeneli Oğuz ve Kıpçak güzelleri, mis ve ay gibi Kay ve Kimekler de var. Tanrım, bu Türk çocukları ne güzel şeyler ki onlara bakan insanın gözleri bahar gibi olur.»

Buradaki Çin'den maksat uzakdoğu Türkleri ve belki de Moğollardır. Tatarların Yağmalar ile birlikte gül yüzlü güzeller olarak gösterilmesi onların sukatılmamış Türklüklerine en büyük delildir.

15 — Bugün, özellikle «**Tatar**» denilen Türkler Kazanlılar ile Kırımlılardır. Kazanlılar, eski Bulgar Türklerinin, Kırımlılar da Kıpçakların torunlarıdır. Yani bugün siyasî ve hattâ coğrafî bir anlamı olan Tatar kelimesini bir Moğol uruğu, yahut Türkten başka bir şey diye düşünmek imkânsızdır.

Bu şartlar içinde Türk tarihinin iki büyük şahsiyeti olan Çengiz Han ile Temir Bek'i Türkten gayrı ve hele Türk düşmanı olarak görmek, göstermek ve düşünmek, tarihi ve tarihin gerçeklerini bozup değiştirmekten başka bir şey değildir. Özellikle **Tatar** kelimesini Moğol veya gayrıtürk bir millet anlamında kullanmak hiçbir şey bilmemek demektir.

Türkler, Türk tarihinin birinci sınıf insanlarından bazılarını tenkid etmek, beğenmemek, sevmemek hakkına sahiptirler. Fakat hanedanlar arasındaki rekabetler sebebiyle bunlardan birini tutarak onun hasmını düşman diye ilân edemezler. Irk dâvalarında coğrafyanın hiçbir değeri yoktur.

Türklerden bazılarını millî düşman diye göstermek hem tarihi değiştirmek, hem de yarınki Türk birliğini bugünden baltalamak olur. Bu baltalama, tarihî düşmanlarımızın ekmeğine yağ sürmektir.

(*Ötüken*, 31-32. Sayı, Ağustos 1966)

Varna Meydan Savaşı

OSMANLI padişahlarının en büyüklerinden biri olan **II. Murad** 12 Temmuz 1444'te Macarlarla yaptığı barış andlaşması ile Osmanlı tarihindeki ikinci yenilgiyi kabul ediyor ve 1437'den beri Haçlılarla sürüp gitmekte olan savaş faslını kapayarak kendi isteği ile padişahlıktan çekiliyordu. Hiç şüphesiz, Ankara bozgununun bile sarsamadığı Osmanlı Türklerini, **Jan Hunyad**'ın birkaç zaferi yıkamazdı. Fakat Macar, Leh, Alman, Romen, Hırvat orduları ile yedi yıldır yapılan boğuşma devleti de, Sultan Murad'ı da yormuştu. Osmanlı hanedanı içinde ilk şair olan tedbirli, kahraman, ulu himmetli ve temiz yürekli II. Murad, ruhunun aradığı sükûnu yeşillikler ve sessizlikler arasında bulmak için Manisa'ya çekiliyor ve tahtını da 13 yaşındaki oğluna, yarının İstanbul fatihine bırakıyordu.

Osmanlı tahtına tecrübesiz bir çocuğun gelişi mutaassıp Haçlılar arasında bir ümit ve istek doğurdu. Bu fırsattan faydalanarak **Türkleri Avrupa'dan atmak** kuruntusu gönüllerine yerleşti. Barış imzalanalı on gün olmuştu. *İncil* üzerine yemin ederek verdikleri sözü nasıl bozacaklarını düşünüyorlardı. Papa'nın vekili: **«Başka dinden olanlara verilen yeminin hükmü yoktur»** diye fetva verdi. Ve hemen savaş hazırlığına başlandı.

Haçlı ordusunun çekirdeğini, seçme ve çelik zırhlı Macar atlıları teşkil ediyordu. Buna Almanlar, Lehliler, Romenler ve Hırvatlar da katılmışlardı. Macaristan kıralı orduda bulunduğu halde, başkumandanlık meşhur Jan Hunyad'a verilmiş ve ordu 20 Eylül'de Orsuva'ya gelip Tuna'yı geçmişti. Fakat büyük maksat ve ümitler ile yola çıkan bu ordu kararlaştırdığı yürüyüş hareketini başarı ile uygulayamıyor, ağır hareket ediyordu. Macar kıralının 250 arabaya yükletilen ağırlıkları ve ordunun diğer lüzumlu eşyası yürüyüşü geciktiriyor ve Türklere vakit kazandırıyordu. Haçlı ordusu 26 Eylül'de Vidin'e geldi. Orsuva ile Vidin arasındaki 110 kilometre beş günde alınmıştı. Demek ki günde ancak 22 kilometre yürünüyordu. Hâlbuki bu sırada Türkler, Anadolu'dan, bunun iki misli çabuklukla yürüyüş yaparak düşmanlarını karşılamaya koşuyorlardı.

Vidin önüne gelen düşman, birkaç gün taarruz ettiyse de şehri alamadı. Oradan Rahova'ya gelindi. Türkler şehri boşaltmışlardı. Haçlılar boş şehre girdiler.

6 Ekimde Niğebolu'ya gelen Haçlılar, **Firuz Beğ oğlu Mehmed Beğ** kumandasındaki Türk garnizonu tarafından durduruldu. Haçlılar şehri alamadılar ve boşuna kayıp verdiler.

Haçlı ordusu, geçtiği yerleri yakıp yıkarak Razgrad'a, oradan da müstahkem bir şehir olan Yenipazar'a geldi. Burasını savaşla alıp içindekileri kılıçtan geçirdiler.

24 Ekimde Şumnu, Varna, Petriç, Kavarna şehirlerine, teslim oldukları takdirde serbest bırakılacakları, aksi takdirde kılıçtan geçirileceklerini bildiren yazılar gönderildi. Fakat, bütün şehirler teslim teklifini reddettiler.

26 Ekimde Haçlılar Şumnu'ya saldırdılar. Türkler şiddetle karşı koydularsa da yenildiler. Son dakikaya kadar dayanan 50 kişi, hiçbir çâre kalmadığını görünce, tutsak

düşmektense ölmeyi üstün bularak, kendilerini burçlardan aşağı attılar.

Haçlılar, Şumnu'da beş gün kalarak vakit kaybettiler. 4 Kasım'da Prevadi'ye geldiler. Burasını da güçlükle alıp yıktılar.

6 Kasım'da Petriç kasabasını, hayli kayıp pahasına, ele geçirip içindeki Türkleri kılıçtan geçirdiler. 9 Kasım'da Varna'nın önüne geldiler. Akşam karanlığı basarken, Türk ordusunun kendi gerilerinde toplu bir halde bulunduğunu gören Haçlılar şaşırdılar. Aşağı yukarı 4 kilometre mesafede Türk karargâhı kurulmuş ve Türk ordusunun ateşleri yanmaya başlamıştı.

Bu, nasıl böyle olmuştu? Tahttan çekilip Manisa'ya giden II. Murad, hangi sihirle ordusunun başında olarak Haçlıların gerilerine düşmüştü?

Haçlıların, andlaşmayı bozarak yürüyüşe hazırlandıkları öğrenilince, Türk devlet adamları tehlikeyi sezmişler ve çocuk padişaha bunu uygun bir şekilde anlatarak babasını tahta çağırmasını teklif edip bunu kabul ettirmişlerdi. Fakat Sultan Murad bu teklife red cevabı vermiş, bunun üzerine geleceğin İstanbul fatihinin tarihte pek tanınmış olan **«Padişahsanız ordunuzun başına geçin, padişahsam ordunun başına geçmenizi emrediyorum!»** şeklindeki mektupları, Murad'ı yeniden padişahlığı almağa mecbur etmişti. Ordusunun yenilmesinden ve büyük oğlu Alâeddin'in ölümünden doğan üzüntü ile dinlenmek için çekildiği Manisa'da beklediğini bulamayan II. Murad, büyük bir çabuklukla, ordusunu toplayıp hızla yürüdü. Gelibolu hizalarından Rumeli'ye geçecekti.

Fakat Haçlı donanmasının Gelibolu önünde beklediğini öğrenince, büyük bir karar çabukluğu ile doğuya yöneldi ve İstanbul Boğazı'na doğru ilerledi: Balıkesir-Bursa-Gemlik üzerinden yapılan bu sıkı yürüyüş tamamiyle

başarılmış bir hareketti. Gayet gizli olarak yapılmış, Gelibolu önünde bekleyen düşman donanması aldatılarak yerinde bırakılmıştı. Bu donanma, boş yere, Türk ordusunu Çanakkale Boğazı'nda bekliyordu.

Türk ordusu Anadolu Hisarı önünden, İtalyan gemileriyle Rumeli'ye geçti. 40.000 kişi olan Türk ordusu, er başına bir duka altını isteyen İtalyanlara bu parayı vererek Rumeli'ye geçmiş ve hızla Edirne'ye yürümüştü.

Edirne'ye Ekim ortalarında varıldı. Bu sırada düşman, boşuna Niğbolu'yu sarmakla vakit geçiriyordu. Türk ordusu Edirne-Filibe-Şıpka-Tırnova yolu ile Niğbolu'ya ilerledi. Niğbolu'ya varıldığı sırada düşman oradan çekilmiş, Şumnu'ya doğru gitmişti. Niğbolu'daki Türk kuvvetleri de orduya katıldı. Doğuya doğru ilerlendi. -Haçlılar, Türk ordusunun kendi aralarında olduğunu bilmiyorlar, bu toprakları iyi tanıyan Türkler ise, kendilerini saklamak suretiyle yıldırım gibi ilerleyerek düşmana yaklaşıyorlardı.

9 Kasım'da Haçlılara yetişmişlerdi. İki ordu ters cephe ile çarpışacaklardı. Çünkü, Haçlılar arkalarını Varna'ya vererek batı kuzeye doğru cephe almışlar, Türkler ise cepheyi güney doğuya doğru tutmuşlardı.

Macar kıralı, Türk ordusunun dört kilometre uzakta olduğunu öğrenince, atların eğerlerinin çıkarılmadan gecelenmesini emretti. Manevî kuvvetleri mükemmeldi. Macarların üstünlüğü zırhlı süvarilerden meydana gelmiş olmalarındandı. Başkumandanları Jan Hunyad, Türklere karşı birkaç zafer kazanmış büyük bir askerdi. İki tarafta da top vardı.

Türk ordusu Anadolu'dan 40.000 kişiyle Rumeli'ye geçmiş, burada da bazı kuvvetler kendine eklenmişti. Edirne'de bir miktar asker bıraktıkları için, 50.000 kişiden çok değildiler. Haçlılar ise 70.000 kadardı. Yanlış bir düşünce ile bazı Türk kaleleri önünde oyalanıp kayıplar

vermeselerdi. Türk ordusuna daha üstün bir durumda bulunacaklardı.

10 Kasım 1444'te savaş başladı. Türkler, Haçlıların bozdukları andlaşmayı bir kargıya geçirerek karargâha dikmişlerdi. Türk ordusunun sağ kanadında **Turhan Beğ** buyruğundaki Rumeli Sipahileri, ortada **Karaca Paşa** buyruğundaki Anadolu Sipahileri bulunuyordu. Sol kanatta Akıncılar ile hafif piyadeler olan Azepler vardı. Başkumandan olan **II. Murad**, Kapıkulları, yani Yeniçeri ve Kapıkulları Sipahileri ile ihtiyatta bulunuyordu.

Ters cephe ile yapılan bu savaşta iki taraftan birinin yok olacağı muhakkaktı. Bu sonucu kesinleştiren sebeplerden birisi de iki tarafın azmindeki şiddet ve kumandanlarındaki ustalık ile askerlerindeki kahramanlıktı.

Taarruza Türkler başladı. Türklerin sol kanadındaki 10.000 Azep ve Akıncı düşman sağ kanadına, onu çevirecek şekilde yaklaştılar. Azepler düşmanı ok yağmuruna tuttuktan sonra Akıncılar Haçlılara doğru ileri atıldılar. Aynı zamanda Anadolu Beğlerbeğisi Karaca Paşa da Anadolu Sipahileriyle düşmana şiddetle taarruza geçti. Düşman, Azep ve Akıncıların yaklaşmasını bekledikten sonra zırhlı süvarileriyle pek sert bir karşı saldırıda bulundu ve hafif Türk kuvvetlerini geriye doğru itti.

Karaca Paşa kuvvetleri ise karşılarındaki Hırvatları yenerek ilerlemeye başladılar. Hırvatlar, gerilerindeki bütün yedekleri de savaşa sokarak bu saldırıyı durdurmaya çalıştılarsa da başaramadılar. Hırvatlar bataklığa doğru sürülerek hepsi yok edildi.

Jan Hunyad, kendi sağ kanadının kötü durumunu görünce, kumandasına aldığı Macar ve Boşnak kuvvetleriyle Karaca Paşa'ya saldırdı. Bu yan saldırısı pek yaman oldu. Çok kanlı geçen çarpışmada Karaca Paşa şehit düştü. Anadolu Sipahileri, Yeniçerilerin soluna kadar çekildiler.

Türk sağ kanadındaki Rumeli Sipahileri de orta solla birlikte düşmana taarruza geçmişlerdi. Düşman, zırhlı süvarileriyle bunlara karşı da saldırarak Rumeli Sipahilerini geriye sürdürdüyse de, yedeklerini alan bu kanat yeniden saldırarak Haçlıları püskürttü ve kovalamaya başladı.

Düşman başkumandanı Jan Hunyad, kendi sağ kanadındaki durumu düzelttikten sonra, bozulan sol kanadını da düzeltmek için Macar kıralının yanında bulunan yedek alaylarından birini alarak yardıma koştu. Turhan Beğ'in Rumeli Sipahilerini geri itmeye başladı. Anadolu Sipahileri Yeniçerilerin soluna çekilip tutunduğu gibi Rumeli Sipahileri de Yeniçerilerin sağına çekilip cephe kurdular.

Savaşın buraya kadar olan kısmı, Haçlıların lehine gibi görünüyordu. Her ne kadar Hırvatlar yok edilmişse de, Türk ordusunun kanatlarıyla ortası çekilmeye mecbur edilmiş ve cephe, padişahın yedek kuvvetleri olan Yeniçerilerle Kapıkulu Sipahilerinin önüne kadar gerilemişti. Fakat buna karşılık Türklerin lehine de şu vardı: Haçlıların bütün kuvvetleri savaşa sokulduğu halde, Türklerin Kapıkulu askerleri henüz yıpranmamış bir halde yedekte idiler. Bundan başka, yıpranmış düşman kuvvetleri, Türklerin meşhur **kaz kanadı** tabiyesinin karşısında idiler.

Düşman, Türk hattının iki yanına çekilmiş olan Rumeli, Anadolu Sipahileriyle Azep ve Akıncıları, belki de tamamen bozulup bitmiş sanıyordu. Bunların varlığını hiç düşünmeden, Yeniçeri ve Kapıkulu Sipahilerine yüklenmişti.

Bu kuvvetin önüne hendekler açılmış, engeller yapılmıştı. Jan Hunyad, Macar kıralının yanındaki alayları, son ihtiyat olarak kesin sonuç anında savaşa sokmak istediği için, bunların kendisinden emir beklemelerini söylemişti. Fakat bu alayların kumandanları, savaşın Türk

karargâhı önünde devam etmekte olduğunu görünce, askerliklerini unutup, kıraldan savaşa girmek izni istediler. Kıral da bu izni vermek yanlışlığını yaptı. Düşmanın son yedekleri de, Yeniçerilere taarruz etmek için ileri atıldı.

Haçlıların bütün kuvvetleri savaşa girince, Türkler, son darbeyi vurma anının geldiğine hükmettiler. Yeniçeri cephesinin ortası biraz geriye çekilerek, kaz kanadı tabiyesi uygulanmaya başlandı. Düşman, Niğbolu'da olduğu gibi, bir yarım çemberin içine girdiğinin farkında değildi.

Bu sırada, kendi sol kanadının durumunu düzeltip kıralın karargâhına gelmiş olan Jan Hunyad, emrine aykırı olarak son yedeklerin de savaşa girmiş olduğunu gördü ve yapılacak başka bir iş olmadığı için, ordusunu üç kere ve şiddetle taarruz ettirdi.

Haçlılar Sultan Murad'a doğru saldırıyor, Türkler Macar kıralını yakalamak istiyorlardı. Türk karargâhının önünde pek çetin bir boğuşma oluyordu. Bu sırada **Sekbanbaşı Yazıcı Doğan** da şehit düştü.

Büyük bir yiğitlikle saldıran Macar kıralının atını **Rüstem** adlı bir Türk askeri balta ile devirdi. Kıral öldürüldü. **Koca Hızır** adlı yaşlı bir asker, kıralın başını kesip bir mızrağa saplayarak, mızrak ucundaki bozulan andlaşmanın yanına dikti. Bu sırada, Yeniçerilerin iki yanında bulunan Anadolu ve Rumeli Sipahileri de kaz kanadını kapayarak düşmanı çember içine almışlardı. Gece basarken Jan Hunyad Romenler ile birlikte kuzeye doğru kaçabildi.

Ertesi sabah, düşman karargâhında tutunmakta olan küçük düşman birliklerine taarruz olunarak, kumandanları Kardinal Sezarini başta olmak üzere hepsi kılıçtan geçirildi. Kıralın 250 araba tutan değerli eşyası zaptolundu.

Hunyad ile birlikte kurtulan dört beş bin kişi kadar kuvveti, **Davud Paşa**, iki gün Tuna'ya kadar kovaladı.

Varna Meydan Savaşı, imha savaşlarının en güzel örneklerinden birisidir. Baştan sona kadar iyi idare edilen bir savaştır. Hareketlerini gizleyerek düşmanı gafil avlayan Türk ordusu, bu savaşla, tarihimize çok şanlı bir yaprak yazmıştır. Jan Hunyad'ın kumandanlıktaki ustalığı ve Macar atlılarının zırhlı olduğu düşünülürse, bu zaferin değeri daha iyi anlaşılır. XV. Yüzyıldaki zırhlı süvariler, bugünün tankları gibi önüne geleni süpüren yaman bir kuvvetti. Türkler böyle bir kuvveti yok etmişlerdir. O korkunç kuvveti yenip yok eden II. Murad ve Türk ordusu kutlanmaya lâyıktı.

(*Çınaraltı*, 15. Sayı, 15 Kasım 1941)

Abdülhamid Han (= Gök Sultan)

TOPLUMUN en büyük haksızlığına uğramış tarihî şahsiyetlerden biri, II. Abdülhamid'dir. Kendisinden önceki devirlerin ağır yükünü omuzlarında taşıyan, en güvenebileceği adamların ihanetine uğrayan ve dağılmak üzere olan içi dışı düşman dolu bir imparatorluğu 33 yıl sırf zekâ ve hamiyeti ile ayakta tutan bu büyük padişah kaatil, kanlı müstebit, kızıl sultan, cahil ve korkak olarak tanıtılmış, daima aleyhinde işleyen bu propagandanın tesiriyle de böyle tanınmış talihsiz bir insandır.

Daha ilkokul sıralarında belirli bir propagandanın tesirinde kalmaya başlayarak, yaşları ilerledikçe aynı telkinler ile büyütülen nesillerin, o propagandanın yalanlarını bir gerçek gibi benimsemelerinden tabiî ne olabilir?

> Öğren yavrum ki On Temmuz bayramların en büyüğü,
> Esir millet böyle bir gün zincirini kırdı, söktü.
> Ondan evvel geçen günler, bilsen yavrum ne siyahtı.
> Milletin her iyiliğini düşünecek padişahtı;
> Hâlbuki o zaman sultan, insan değil, canavardı,
> Canlar yakar, kan dökerdi, millet ondan pek bîzârdı!

gibi saçmalar, kim bilir hangi kırılası kalemlerle yazılarak okuma kitaplarına geçiyor, körpe beyinlere Sultan Hamid düşmanlığı aşılıyordu.

Bu düşmanlığı aşılayanlar ilkönce İttihatçılar, yâni hürriyet kahramanları (!) yâni Sultan Abdülhamid'in 33 yıl ayakta tuttuğu imparatorluğu 10 yılda dağıttıktan sonra memleketten kaçan kişilerdi. İttihatçılardan sonra da Ermeniler, Rumlar, Yahudilerdi. Yâni, yabancıları işe karıştırarak Türkiye'yi batırmak için Osmanlı Bankası'nı basan, Anadolu'da kargaşalık çıkaran ve Avrupa'nın gık demesine meydan vermeden Sultan Abdülhamid tarafından tepelenen Ermeniler; yani Balkanlara saldırıp karışıklık çıkarmak ve yine yabancıların da işe karışması ile Türkiye'yi parçalamak isterken Sultan Hamid tarafından 1897'de tepelenen Yunanlılar (ve bizdeki adı ile Rumlar); ve Filistin'de bir Yahudistan kurmak teşebbüsleri Sultan Hamid tarafından önlenen Yahudilerdi.

Sultan Hamid, bin türlü siyasî tertiple bu azınlıkların azgınlıklarını yere sererken, onlarla birleşerek padişahı tahtından indiren kabadayılar:

Türk, Musevi, Rum, Ermeni,
Gördük bu rûz-ı rûşeni!

şarkısının, bu unutulmaz ahmaklık ve ihanet bestesini söyleyerek meydanları çınlatıyor, Birinci Dünya Savaşı ile mütarekesine kadar Musevi, Rum, Ermeni vatandaşların nasıl bir «rûz-i rûşen» beklediklerini anlamamak, anlayamamak gibi bir alıklıkla bir imparatorluğu idare ettiklerini sanıyorlardı.

Sultan Hamid'i iyice anlamak için tahta çıktığı zamanı iyi bilmek lâzımdır. Sultan Aziz'in son zamanlarındaki çöküntü sırasında, memleketi yürütmek için beliren iki akımdan liberalizmi V. Murad, muhafazakârlığı II. Abdülhamid temsil ediyordu. Liberaller, İngiltere ve Fransa'ya bakarak parlamento ile her şeyin düzeleceğine inanıyor, muhafazakârlar, 30 milyonluk imparatorlukta 10

milyon Türk'ün hâkimiyetini sağlamak için mutlak idareye lüzum görüyordu. Masonlar, Sultan Murad'ı da mason yapmışlardı. Gerçek yüzünü Sultan Murad'a göstermeyen masonluğun arkasında ise Yahudilik ve Avrupa emperyalizmi vardı.

İlk Meşrutiyet Meclisindeki Hıristiyan mebuslar, Türkiye'nin bir an önce parçalanması için Ruslar ile savaşa şiddetle taraftar olmuşlardı. Ve gerçekten de neredeyse imparatorluk dağılacaktı. Sultan Hamid, bunu gördükten sonra, meşrutiyeti devam ettirseydi, elbette ki yanlış bir iş yapmış olurdu. Müslüman olmayan mebuslarla birlikte, dışardan körüklenen Arap ve Arnavut milliyetçiliklerine de set çekmek üzere Meclis'i kapatması, Sultan Hamid'in en büyük başarısı ve hizmetidir. Bu meclis kapatılmasaydı ne olacaktı? 8 milyon Hıristiyan ve 12 milyon Müslüman yabancıya karşı, kültür seviyesi hepsinden geri 10 milyon Türkle bu devlet nasıl tutulacaktı? Demokrasi bir çoğunluk rejimi olduğuna göre, Türklerden çok olan Araplar, meselâ, resmî dilin Arapça olmasını teklif etseler ve Arnavutları da yanlarına alsalar, sonuç ne olacaktı? Bütün Türk olmayanlar birleşerek Osmanlı İmparatorluğunun Avusturya-Macaristan gibi federatif bir devlet olmasını isteseler, bunun nasıl önüne geçilecekti? Karışmak için fırsat gözleyen Avrupa devletlerini kışkırtmak üzere demokratik nümayişler yapılsa, bu ne ile önlenebilecekti?

İşte Sultan Hamid, Meclis'i kapatarak bütün bu tehlikeleri önledi ve tahtından indirilmeseydi daha da önleyecekti.

Fakat onun hizmeti bu kadar da değildi. 1877-1878 savaşından yenilerek çıkan Osmanlı ordusunu, o zamanın en mükemmel silâhları ile, meselâ mavzer tüfekleriyle silâhlandırdı. Denizci devletlerin ve Rusların denizden yapmaları mümkün taarruzlara karşı, İstanbul ve Çanak-

kale Boğazları'nı tahkim etti. Ve, Birinci Dünya Savaşı'nda İngilizlerle Fransızların 18 Mart 1915 saldırıları bu istihkâmlarla durduruldu.

Mükemmel kurmaylar yetiştirdi. 1914-1918 savaşı ile İstiklâl Savaşı'nı bunlar idare ettiler. Sultan Aziz'in, Ruslarla çarpışıp Kırım'ı kurtarmak için hazırladığı donanma, denizcilik tekniğinin değişmesi karşısında değerini kaybetmişti. 8-10 mil giden gemilerle artık iş görülemezdi. Bunları kadro dışı ederek iki zırhlı ile iki kruvazör aldı. Büyük Osmanlı borçlarının üçte ikisini ödedi. Pek çok okul açtı. Pek çok yol ve köprü, ayrıca hastahane ve çeşme gibi hayrat yaptırdı. Görülmemiş bir haber alma şebekesi kurdu. Yabancı elçilerden bile casusları vardı. Avrupa'da kuş uçsa haberi oluyor, aleyhimizdeki kararları önceden öğrenerek tedbirini alıyordu. Hilâfeti, Osmanlı Hanedanından almak için Mısır'da kurulan gizli bir derneğin üyelerinden biri Sultan Hamid'in adamlarından biri idi. Balkanlıların mezhep ve milliyet ayrılıklarını körükleyerek birleşmelerine engel olduğu gibi; İngiliz, Alman ve Rusları da birbirine düşürerek aleyhimizde birleşmelerini engelledi.

Bunları yaparken de vezirlerinden, paşalarından kimseye güvenmemekte ne kadar haklı olduğunu zaman göstermiş ve koca vezirler, hiç sıkılmadan, yabancı elçiliklere, konsolosluklara sığınmışlardı.

Çok namuslu ve dindar bir adam olduğu için, asla kan dökmemiştir. Mithat Paşa'yı öldürttüğü hakkındaki söylenti iftiradır. Gerçi o, Mithat Paşa'dan şüphe ediyor, onun Suitan Aziz'i öldürtmüş olduğuna inanıyordu. Fakat, dindar bir insan olarak, kan dökmekten, bütün hayatınca çekinmiş, Mithat Paşa ile arkadaşlarının idam kararlarını müebbet hapse çevirmişti. İsteseydi idam kararını imzalayamaz mı idi? Buna hangi kuvvet engel olabi-

lirdi? Bunu yapmayarak sonra, Taif'te suikasta girişecek kadar az zekâlı mı idi?

Memleketi doğudan tehdit eden Moskof emperyalizmi ile batıdan tehdit eden Avrupa emperyalizmi ve onun temsilcisi İngiltere'ye karşı devleti savunan Sultan Hamid, ayrıca azınlıklar ve gaafil hürriyetçiler ile de uğraşmaya mecbur olmuş, güneyden gelen siyonizme de göğüs germiştir.

Sultan Hamid için Osmanlı İmparatorluğunu, soyumuzun düşmanı Moskoflarla hilâfetin düşmanı İngiltere'ye, devletimizin düşmanları siyonizme ve azınlıklara, rejimin düşmanı hürriyetçilere karşı savunmak meselesi ve vazifesi vardı. Bunun için de, kendisinin devlet başkanı kalması gerekti. Kendisi çekilirse, devletin tutunamayacağı hakkındaki düşüncesinin doğruluğu, çok geçmeden gerçekleşmiştir.

Şimdi, bu kadar büyük bir dâvânın karşısında, Peyami Safa'nın ileri sürdüğü İsmail Safa'nın sürgün edilmesi gibi hâdiselerin ne ehemmiyeti olabilir? İsmail Safa ne istiyordu? Oğlunun iddiasına göre hürriyet! Yani meşrutiyet, serbest seçim. Yani bir alay Arap, Arnavut, Ermeni, Rum, Bulgar, Yahudi ve Sırp'ın Türkiye'nin kaderi hakkında söz sahibi olması... Şimdi akıl, anlayış, vicdan ve millî şuur sahibi olarak düşünelim: Böyle bir sonuca razı olunabilinir mi?

Sultan Hamid, sürgün ettiklerine aylık da bağladığına göre, Anadolu'nun en sağlam havalı yerlerinden biri bulunduğu, ahalisinin dinç ve gürbüz yapısı ile belli olan Sivas'ta İsmail Safa'nın ölmesi Sultan Hamid'in kabahatı mıdır? Verem olan İsmail Safa, İstanbul'da kalsaydı ölmeyecek miydi?

Babasına karşı beslediği sevgi dolayısıyla, Peyami Safa'nın bazı özel düşünceleri olması tabiîdir. Fakat, her gün binlerce kişiye seslenen bir yazarın, Sultan Hamid

gibi büyük bir padişahı, Osmanlı sultanlarının en cahili ve kanlısı diye göstermeye kalkması, doğru mudur?

«*Bu dünyada herkes bir çok şeyin cahilidir. Yeter ki kendi işinin cahili olmasın.*»[1] Kendi işinin ehli olduğunu bin bir delille isbat etmiş bulunan Sultan Hamid ise asla cahil değildir. Onun bir yüksek okul ve hattâ lise diploması yoktu. Fakat özel öğretmenlerle hayattan ve içinde yetiştiği büyük ve muhteşem hanedandan çok cevherli şeyler öğrenmişti. Ressam, hattat ve musikişinas idi. Doğu ve batı dillerinden bazılarını biliyordu. Kurduğu çok değerli Yıldız Kütüphanesi, bugün, Üniversite Kütüphanesinin temelini teşkil etmektedir. Bayazıd Umumî Kütüphanesi'ni de yine o kurdu. Yani Sultan Hamid, Türk kültürüne kütüphane kurarak, pek çok okul açarak ve ilmî eserler yazdırarak hizmet etti.

Onun kaatil olduğu yalan, kızıl sultan olduğu iftiradır. Avrupalıların ve Ermenilerin yakıştırdığı kızıl sultanlığı benimsemek, onların emellerine hizmet etmek olmaz mı?

Sultan Hamid, kızıl değil, «Gök Sultan»dır. Herkeste bulunması mümkün ufak tefek kusurlarını şişirip erdemlerini inkâr etmekle ne Türk tarihi, ne de Türk milleti bir şey kazanır. İsmail Safa, İngiliz-Boer savaşında, İngilizlerin bu başarısını, onların elçiliklerine giderek tebrik ettiği için, Sultan Hamid tarafından, haklı olarak, sürgün edilmiştir. Belki İsmail Safa, o zaman, İngilizlerin nasıl bir Türk ve Müslüman düşmanı olduğunu bilmiyordu. Fakat, geniş haber alma imkânları ile her şeyi bilen Sultan Hamid, memleket aydınlarının düşman elçilikleriyle temasına müsaade edemezdi.

---

[1] Bu güzel söz, Sultan Hamid'in küçük oğlu Mehmed Âbid Efendi'ye aittir. Âbid Efendi 17 Eylül 1905'te İstanbul'da doğup 8 Aralık 1973'te Beyrut'ta ölmüş, Şam'da Selimiye haziresine gömülmüştür.

Şimdi insafla düşünülsün: Hiç bir sebep yokken, sırf yurtlarındaki elmas madenlerini zaptetmek için, bir avuç Boer'e büyük ordularla saldıran İngiltere'yi tebrik etmek hangi hürriyetçilik anlayışının sonucudur?

O günkü İngiltere'yi Boer'leri yendi diye tebrik etmekle, bugünkü Moskofları Finlere karşı başarılarından dolayı alkışlamak arasında ne fark vardır?

Merhum **Gök Sultan Abdülhamid Han**, bütün hayatında bir fikir, devleti ayakta tutmak ve hazırlanmak için yaşadı. Siyasî dehası ile Avrupa'yı ve Moskof'u oyalıyor, bir yandan da demiryolu ve okul ile Türk milletini kuvvetlendirmeye çalışıyordu.

Sultan Hamid ile onun düşmanları olan hürriyetçileri ölçüştürmek için, yalnız şu noktaya bakmak yeter: Hürriyet kahramanları (!), hürriyeti yok edip yüzlerce masumu astırdıktan sonra, savaşa soktukları devlet yenilince, hırsızlar gibi kaçtılar. **Gök Sultan**, bir tek siyasî idam yapmadan, en korkunç siyasî güçlükleri atlatarak 33 yıllık saltanatında devleti ayakta tuttuktan sonra tahtından indirilirken, Moskof çarının Rusya'ya davetini; Selanik'ten Alman gemisiyle İstanbul'a gelirken de Alman İmparatorunun davetini reddederek vatanında bir sürgün ve mahpus gibi yaşamayı tercih etti.

Türkiye, dört sınırında yangınlar olan bir ev, Sultan Hamid, o yangınların eve bulaşmaması için hızla koşarak ateşe su serpen, kum döken ve keçe kapatan bir savunucu idi. Bu koşuşmaları sırasında yoluna çıkan bir iki çocuğa çarpıp düşürdüyse, suç onun değildir. Çünkü, yurdun çevresindeki yangınlar göğe yükseliyor ve Gök Sultan, alevleri içeri sokmamak için didiniyordu.

Ve sokmadı da...

Ne diyelim? Durağı cennet olsun...

(*Ocak*, 11. Sayı, 11 Mayıs 1956)

Osmanlı Padişahları

EDEBİYAT, tarih, coğrafya dersleri okutmakla güdülen gayelerden birisi de gençlere, millet ve yurt sevgisi aşılamaktır. Bu işin hiç yalan söylemeden, gerçekleri değiştirmeden yapılması gerekir. Çünkü **yalancılık üzerine kurulmuş yurtseverlik olamayacağı gibi, gerçeklerin değiştirilmesinden de hiç bir erdem doğmaz.** Çocuklar, kendi edebiyatlarını ve tarihlerini okurlarken düşünürler, muhakeme yaparlar, sevinirler, kızarlar, beğenirler, tenkid ederler; fakat sonunda bütün zaferler ve bozgunları ile, iyi ve kara günleri ile Türk tarihi, Türk kültürü, Türklük sevgisi gönüllerinde yer eder. Hattâ bazan bütün o okunan cilt cilt kitaplardan, akıllardan hiç bir şey kalmaz da gönüllerde bir millî sevgi ve inanç kalır, istenilen ve beklenilen de esasen odur.

Bir milletin çocukları, o milletin iyi oğulları ve kızları olabilmek için hem millî sevgi; hem de millî kin ile yetişmelidirler. Her milletin tarihî düşmanları vardır. Bir milletin çocukları kendi soylarına kötülük etmiş olanları bağışlayarak büyürse, onlara karşı hiç bir öç duygusu beslemezse yahut kendine hizmet edenleri tanımaz da onları inkâr ederse, o millet yaşama hakkını kaybeder.

Osmanlı sultanları hakkındaki yersiz iddiaların okul kitaplarına kadar girmesi, işte bu tehlikenin delillerinden

birisidir. Ali Canip Yöntem'in, liselerin dokuzuncu sınıflarında okutulan *Edebiyat* adlı kitabındaki bir kayıt, bunlardan birisidir.

Bu kitabın 1937 basımının «Siyasî Tanzimat» bölümünün 185. sayfasında şöyle bir satır var:

> «...O aralık Abdülmecid tahta geçmişti. Bu her Osmanlı padişahı gibi gaafil ve bîçare bir adamdı... »[1]

Ali Canip Yöntem, cahil zamane dalkavuklarından birisi bulunsaydı, bu sözün belki okadar ehemmiyeti olmazdı. «Şuursuz maskaranın biri bir hezeyan savurmuş!» der geçerdik. Fakat bu hüküm, Ali Canip gibi vatansever, hattâ biraz Türkçü bir edebiyat öğretmeninin; Ömer Seyfeddin ile arkadaşlık etmiş, dilin sadeleşmesi hareketlerine karışmış, tarihini iyi bilen bir aydının kaleminden çıkınca, iş değişmektedir.

Demek, bütün Osmanlı padişahları gaafil ve bîçare! Demek, Türk ordularını zaferden zafere koşturan, Türklüğü ve Müslümanlığı bütün Avrupa'ya karşı savunanların başında bulunan, yurdun her yerini bilim ve sanat eserleriyle dolduran bu insanların arasında bir tanecik bile değerli insan yok, öyle mi?

Bu gaziler ve şehitler ocağına savrulan bu suçlama, vicdanlar için ne ağırdır! Osmanlı ocağında bir iki tane çılgın, bir iki tane iktidarsız insan çıkmakla, onların hepsini birden çürütmeye kalkışmak hangi mantığın işidir? Böyle bir suçlama yapmakla, bir kitabın yanlış bir cümlesine bakıp bütün kitabı çürütmek arasında ne fark olur?

---

[1] Bu cümle, kitabın «Türkiye Cumhuriyeti Maarif Vekâleti Neşriyatından» seri kaydı ile 1926'da yayınlanan basımından beri vardır.

Bunları üzülerek kaydettikten sonra, Osmanlı padişahları hakkında tarih yönünden verilmesi gereken hükme geçiyorum:

Sultan Öyüğü'nde Rumları yenen, Karacahısar'ı kuşatan ve Söğüd'ü alan **Ertuğrul Gazi**'yi bırakıyorum. O resmen padişah sayılmadığı için Ali Canip Yöntem'in hakaret huzmeleri ona kadar erişememiştir. Onun için söze **Osman Gazi** ile başlıyorum.

Burada, Osmanlı padişahlarının katıldıkları veya doğrudan doğruya tesirleri bulunan olayları ele alacağım. Bu yazı bir tarih incelemesi olmadığı için de belki bazı eksikliklerim ve yanlışlarım bulunacak. Osmanlı padişahlarının büyüklerine ait olan eksiklerimi Ali Canip-Yöntem'e bağışlıyorum. Yanlışlarımı da, tarih bilenler, bana bağışlasın.

Osman Gazi: 1248'te 70 kişiyle İnegöl zaptına giderken Rumların pususuna düştü, fakat bozulmadı. Bu çarpışmada yiğeni **Baykoca** şehit düştü. Sonra 3000 kişiyle Kocahisar (veya Kulacahisar)ı basıp aldı. Bir müddet sonra Rumlarla **Büyük Eğizce Savaşı**'nı yapıp kazandı. Bunda da kardeşi **Sarubatı Savcı Beğ**'i şehit verdi. Sonra İnegöl'ü zaptetti. 1291'de Mudurnu-Göynük seferini yaparak Rumları kılıçtan geçirdi. **Kaldırık Derbendi**'ndeki savaşta Rumları bozup Bilecik ve Yarhisar'ı aldı. **1299'da Yalova**'da Rumları bozguna uğrattı. 1301'de Yenişehir ve Yund-hisar'ı, 1302'de Köprühısar'ı aldı. 1303'te, alamamakla beraber, İznik'e saldırdı. **1306'da Koyunhisarı önünde üstün bir Rum ordusunu yendi.** Bu savaşta kardeşi **Gündüz Beğ** ve Gündüz Beğ'in oğlu **Aydoğdu** şehit

düştüler. 1308'de Koçhisar'ı, 1313'te Akhisar'ı aldı. Geyve tekfürünü de bozup kaçırdı. Bütün hayatında adaleti ve iyi tedbiriyle Anadolu tımarlılarını çevresine topladı. Düşmanlarından pek çok ganimet aldı. Fakat öldüğü zaman hiçbir şeyi çıkmadı. Acaba, Osman Gazi, bunun için mi gaafil olmaktadır?

Orhan Gazi: Daha babasının son yıllarında devlet işlerinin fiilî olarak başına geçmişti. 1327'den 1337'ye kadar on yıl çarpışarak, yani ok ve kılıç kullanarak, yani kendini ölümün kucağına atarak Aydos, İzmit, Hereke, İznik, Taraklı, Gemlik kalelerini Rumlardan aldı ve bir Türk beğliği olan Karası'yı kendi ülkesine ekleyerek Anadolu'da Türk birliğine doğru kuvvetli bir adım attı. 1338'de oğlu kahraman **Süleyman Paşa**'yı Rumeli'ye göndererek Gelibolu, Bolayır, Malkara, İpsala ve Tekirdağı'nı zaptettirdi. Acaba, bu işleri yaptığı için mi Orhan Gazi de gaafil ve bîçare oldu?

Gazi Murad Beğ: Anadolu Türk birliği için bir adım daha atarak Ankara'yı ülkesine ekledi. Sonra 1363'te Çorlu, Lüleburgaz ve Edirne'yi, daha sonra Niş kalesini aldı. 1382'de Germiyan Beğliğinin bir kısmını Osmanlı ülkesine ekledi, 1389'da ise şanlı **Kosova Meydan Savaşı**'nı kazandıktan sonra şehit düştü. Memlekette kuvvetli bir teşkilât ile birlikte Yeniçeriliği de I. Murad kurmuştu. Buna göre, hangi hareketinden dolayı gaafil ve niçin bîçare idi?

Yıldırım Bayazıd: Ortaçağın bu büyük adamı, Kosova' nın kazanılmasında en büyük rol oynayanlardan biridir. Anadolu'daki Türk beğliklerinin hemen hepsini Osmanlı ülkesine ekleyerek Anadolu'da Türk birliğini kurdu. İstanbul'u kuşattı. 1396'da birleşik Avrupa ordularını **Niğbolu**'da darmadağın ederek tarihimize altın bir yaprak yazdı. 1402'de **Ankara Savaşı**'nda da nasıl kahramanlıklar gösterdiği ve tutsaklığa katlanamadığı için intihar

ettiği malûmdur. Acaba, bu dünyada kadınlarla cümbüş edip şarap içmek dururken, tatlı canına kıydığı için mi gaafil sayıldı?

Kahraman Yıldırım'ın, her biri az veya çok padişahlık etmiş olan oğullarından hepsi de (**Süleyman, Mehmed, Musa, Mustafa, İsa**) birer kahramandı. Kahraman **Süleyman Çelebi,** şairleri çok sever, korurdu. **Musa Çelebi** ise koyu bir gâvur düşmanı ve durmadan onlarla çarpışan bir kahramandı. **Mehmed Çelebi**'ye gelince; hem bir artist kadar yakışıklı, hem de pehlivan ve nişancı bir kahramandı. 24 savaşa girip kırka yakın yara almış ve bu yaralar yüzünden erken ölmüştü.

II. Murad: İstanbul'u kuşattı. **Aksak Temir**'le yapılan çarpışmadan sonra bozulmuş olan Anadolu Türk birliğini kısmen yeniden kurdu. 1429'da Selânik'i aldı. 1444'te **Varna**, 1448'de **İkinci Kosova** meydan savaşlarını kazandı. Şairdi. Şiirleri, XV. Yüzyılda yazılmış olmasına rağmen XX. Yüzyılda yazılmış şiirlerin birçoğundan daha güzeldir. Musikiyi çok severdi. Saltanat sürmek düşüncesinden bile uzaktı. Acaba, eline geçmiş olan sultanlığı oğluna bırakarak çekildiği için mi gaafil ve bîçare idi?

Fatih: Fatih hakkında ben ne yazayım? O, kendi kendini zaten tarihe yazmış. Bir tek Ali Canip değil, bütün insanlık Ali Canip'lerden ibaret olup onu inkâr etse bile, o, yine vardır ve büyüktür. Ali Canip Yöntem'in, Karacaahmet mezarlığından tek başına geçemediği yaşlarda, o, ülkeler ve devletler yıkıp topraklarını Türk ülkesine katıyordu. Bir gün onun heykellerini dikeceğimiz muhakkaktır. Ona heykeller de azdır. İstanbul'a onun adını verip meselâ «Fatihkent» desek yine azdır. Ona, Türk sanatının, Türk dehâsının eşsiz bir eseri olacak büyük bir heykel mutlaka dikmeliyiz. Ne lâzımsa; altın mı, gümüş mü, granit mi, her ne gerekiyorsa bulup, ulu bir heykel dikmeliyiz. Fatih, **bütün ataları, dedeleri, büyük amcaları**

gibi Belgrad savaşında yaralanmış bir **gazi** idi. Şair, bilgin ve yasacı idi. Acaba neden gaafil ve bîçare oluyor? Nefsine uyarak, yenilmiş Bizans'ta bir kumandan kızına gösterdiği muameleden mi? Ne yapalım? Yapmasa elbette daha iyi olurdu ama, nihayet bunu yirmi yaşlarında iken ve bir düşmana karşı yapıyordu. Kendi kumandanlarının kızlarına ve evdeşlerine saldırmıyordu ya...

II. Bayazıd: Fatih'in oğulları olan **II. Bayazıd** ve **Cem** de gaafil ve bîçare değillerdi. İkisi de şair ve kahramandılar. II. Bayazıd, Fatih ile Yavuz arasında sönük kalıyorsa da, gerçekten, bir tarihçinin dediği gibi, hiçbir davranışında lüzumsuz veya eksik bir nokta olmayan şuurlu bir padişahtı.

Yavuz: Yavuz'a gelince; bilmem ki gaafil ve bîçare sıfatlarına onun kadar yakışmayacak insan bulunabilir mi? İki dilde şair, tuttuğunu koparır, dünyayı bir padişaha dar görür, kahraman, o bilginler dostu arslan da gaafil ve bîçare ise, acaba, öteki insanlar nedir? 1514'teki **Çaldıran**, 1516'daki **Merci Dabık** meydan savaşlarını kazanan ve çelik iradesiyle devleti bölünmek tehlikesinden kurtaran Yavuz, belki de, Türkiye tarihinin **Alp Arslan** ile birlikte en büyük şahsiyetidir. Kemalpaşaoğlu'nun dediği gibi ölümüne hem kılıç, hem de kalem ağlamıştır.

Kanunî Süleyman: Koca Yavuz'un oğlu Koca Süleyman'a, yasacı Süleyman'a gelince: 13 savaşa katılan bu, **Belgrad, Rodos, Budin, Tebriz** ve **Bağdat fatihi**ne, **Mohaç'**ın şanlı kahramanına, **Barbaros'**un, **Turgud**'un, **Sinan**'ın ve **Bâki**'nin padişahına, bu şair cihan imparatoruna, insan nasıl gaafil ve bîçare deriz? Bir insanın her hangi bir hareketi, bir iki yüzyıl sonra kötü sonuç verdi diye, o insana gaafil demek, gafletten başka nedir? Dâhi denilen nice kimseler vardır ki, 25 yıl sonrasını görememişlerdir. Başka milletler, kendi çocuklarına büyüklük ve kahramanlık örnekleri vermek için gerçekleri değiştir-

mekten çekinmeyerek, şöyle böyle kırallarını bile büyük kimselermiş gibi gösterirken, bizim kendi kahramanlarımızı küçültmeye kalkmamız, vatanseverliğe indirilmiş ağır bir baltadır. İnsanlar, çevrelerinde ne kadar çok kahraman örneği görürlerse, yiğit yetişme ihtimalleri o kadar artar. Tarihî kahramanları silmekle bir milleti silmek arasında fark yoktur.

II. Selim: Hiçbir savaşa girmedi. Şair ve ayyaştı. Anası Rus olduğu için sevilmeyen bu hükümdarın, büyük bir tarafı yoktu. Zamanında Yemen, Kıbrıs, Tunus alınmış olmakla beraber, kendisinin hiçbir enerjisi görülmemiştir. Bununla beraber, devlet idaresini ehillerinin eline bırakmakla gaafil olmadığını göstermiştir.

III. Murad: Devlet işlerine pek karışmazdı. Kadınlara pek düşkündü. Fakat gaafil ve bîçare denecek bir halini tarih kaydetmiyor.

III. Mehmed: Babası ve dedesi gibi rehavetli değildi. Savaşa çıkarak 1597'de **Eğri**'yi fethetmiş ve **Haçova Meydan Savaşı**'nda Almanları bozguna uğratmıştır. Kusuru, anasını devlet işlerine karıştırmasıdır.

I. Ahmed: Şairdi. Çok dindar ve merhametli idi. 27 yaşında ölmüştür. Saltanatta veraset usulünü değiştirmesi ve şehzade idamlarına engel oluşu insanî bakımdan iyi bir hareketti. Fakat bu hareket, netice bakımından devletin aleyhine oldu. Devletin başına genç hükümdarlar yerine yaşlıların gelişi, herhalde hayırlı olmamıştır.

I. Mustafa: Ali Canip Yöntem'in sözlerine uygun düşer. Fakat hastaydı. Bir hastadan, normal insanlardan istenen şeyler beklenemez.

Genç Osman: II. Osman, eski Osmanlı padişahları gibi büyük yaratılışta bir kahramandı. 14 yaşında tahta çıktı. 17 yaşında Lehistan seferine yöneldi. Yeniçerilerin bozukluğunu ilk defa gören odur. Meyhaneleri kapatmış, aylık ve ikramiyeleri azaltmış, yani devleti sert bir elle

tutmaya başlamıştı. Bozulmuş devşirmelerin fesadı ile daha 18 yaşında iken şehit edilmeseydi, muhakkaktır ki, devleti en şanlı derecesine çıkaracaktı.

IV. Murad: Yavuz'un küçük bir kopyasıdır. O da 14 yaşında padişah olmuştu. 23 yaşında devleti eline aldığı zaman nasıl bir demir adam olduğunu herkese gösterdi. 1636'da **Revan**'ı, 1639'da **Bağdat**'ı zaptetti. Osmanlı padişahlarının çoğu gibi o da pehlivandı. Rakı ve tütün içenleri idam ederdi. Fakat rind ve şairdi. 31 yaşında ölümü devletimiz için acı bir kayıp olmuştur.

İbrahim: Çok hamiyetli, yurtsever, sessiz bir insandı. Padişah olduktan biraz sonra başlayan ve bir türlü tedavi edilemeyen daimî bir baş ağrısı, sonunda sinirlerini bozmuş, onu **Cinci Hoca**'ya muhtaç bir hale getirmiş ve davranışlarında hiçbir disiplin kalmamıştır. Eğer, o sırada başka bir şehzade olsaydı herhalde padişah yapılır ve Sultan İbrahim 9 yıl tahtta kalmazdı.

Avcı Mehmed: Sultan İbrahim'in oğlu Avcı Mehmed'in 7 yaşında tahta çıkarılması devletin bir hasta tarafından idare edilmek felâketini önlemiştir. IV. Mehmed, büyük bir padişah değildi. Osmanlı İmparatorluğunun o zamanki dağdağalı hayatı onu her şeyden bezdirmiştir. Fakat çok şefkatli ve ilimsever bir adamdı. Meşhur tarihçi **Müneccimbaşı**'yı korumuş olması, herhalde, gaflet eseri değildi.

II. Süleyman ve II. Ahmed: 58 yaşında tahta çıkan ve 3 yıl padişahlık eden II. Süleyman ile 49 yaşında hükümdar olup 4 yıl bu mevkide kalan II. Ahmed'in devirleri, devletimizin en karışık zamanlarına rasladığı ve ikisi de çok kısa bir müddet saltanat sürdükleri için leh ve aleyhlerinde bir söz söylemek kolay değildir.

II. Mustafa: 10 yıl tahtta kalan II. Mustafa, 22 yaşında padişah olmuştu. Atalarının meziyetlerine sahipti. Üç sefere çıkıp ikisini kazanmıştır. İnce zevkli, zeki ve hoş

sözlü idi. Askerî bir isyan üzerine tahttan çekilip padişahlığı kardeşi III. Ahmed'e bıraktığı zaman, ona çok kardeşçe ve akıllıca öğütler vermiş ve kardeşini tahta kendisi çıkarmıştı.

III. Ahmed: Sefere çıkmadı. Fakat onun zamanı edebî ve ilmî bir kalkınma çağıdır. Arapça ve Farsça'dan Türkçeye bir takım değerli kitaplar çevirmek için heyetler kurulması, matbaanın Türkiye'ye girişi, siyasetteki metin istikrar III. Ahmed'in işidir. Kahraman olmayışı bir eksikliktir. Fakat meziyetleri de inkâr edilemez.

I. Mahmud: Doğru görüşlülüğü ile devletin şanını yükseltenlerdendir. Kahramanlıktan çok ilme ehemmiyet verirdi. Yalnız İstanbul'da 4 kütüphane açmıştır.

III. Osman: İhtiyarken padişah olmuş ve 3 yıl tahtta kalmıştır. Parlak bir şahsiyet değildi. Fakat sefahat ve ahlâksızlığın önüne geçmek için aldığı tedbirler, gaafil değil, düşünceli olduğunu gösteriyor.

III. Mustafa: Frederik'in meziyetlerini anlamış ve onunla ittifaka çalışmış uyanık bir padişahtı. Avrupa'nın teknikçe bizden ileri olduğunu biliyor ve tekniği memlekete sokmaya çalışıyordu. Zamanında, ilk defa görülen büyük askerî bozgunlar yüzünden duyduğu üzüntü ölümüne sebep olmuştur.

I. Abdülhamid: 50 yaşında padişah olmuştu. **Kaynarca Barışı** gibi, o zamana kadar devletin görmediği bir barış kendi zamanında imzalandığı için talihsizdi. **Kırım**'ı kurtarmak ve Kaynarca'nın öcünü almak için devleti hazırlamış ve savaşa girmişse de, düşman ikileşince başarı kazanamamış ve Moskoflar zaptettikleri Özi kalesinde bütün ahaliyi kılıçtan geçirince, 65 yaşında olan padişah bu haberi aldığı an bir ah çekerek inme ile ölmüştür.

I. Abdülhamid, askerî ıslahat yapmış ve Avrupa tekniğini kısmen memlekete sokmuştu. Hamiyetli bir imparator ve Ruhşah adındaki kıza olan büyük sevgisiyle ro-

mantik bir âşıktı. Hayatı ve hareketleri ve hele ölümü gaafil olmadığını gösteriyor.

III. Selim: III. Selim'e asla gaafil denemez. O, büyük ve çok merhametli bir yaratılıştı. **Yaş Barışı** gibi felâketli bir barış zamanında imzalanmış, fakat o, devleti kurtarmak için sistemle çalışmaktan usanmamıştır. Yeniliği yurda yavaş yavaş sokmak istiyordu ve bunda haklıydı. Yalnız **Selimiye Kışlası** gibi büyük ve sağlam bir yapı bile onun yüce himmetine delildir. **Musikişinas** idi. Padişahlıktan çekildikten sonra bir takım alçak Arnavutlar öldürmek için odasına saldırdıkları zaman ney çalıyordu. Kılıçlara karşı bir zaman kendini bu hazin ney ile, kahramanca, bir Osmanlı padişahı gibi savundu.

III. Selim, işini başarmadan öldü. Fakat başaracak **II. Mahmud** kendisinden ders almıştı.

IV. Mustafa: Bir yıl kadar sultanlık ettiği için ehemmiyeti yoktur.

II. Mahmud: Osmanlı padişahlarının en büyüklerindendir. 23 yaşında padişah olmuştu. **Tepedelenli Ali** gibi edepsizleri ve **Yeniçeri ocağı** gibi bir bozgunculuk yuvasını kahretmesi ve bugünkü Türk ordusunun temelini atması büyüklüğünü gösterir. Bütün teşebbüslerine ve iyi niyetine rağmen bir çok felâketlerle karşılaşması, tarihin ve talihin II. Mahmud'a karşı haksızlığıdır. O, batı medeniyetini şuurlu bir surette almak, fakat milliyetimizden hiçbir şey kaybetmemek istiyordu. Türkiye'ye gazeteyi II. Mahmud sokmuştur. Bununla, halk fikrini açmaktan başka bir gaye gütmüyordu. Yani yaptığı işleri taklit düşüncesiyle değil, memlekete yararlı olmak için yapıyordu.

Sultan Abdülmecid: Abdülmecid de gaafil ve bîçare değildi. Birçok okullar onun zamanında açıldı. Ve nihayet, yüzyıllarca hep birkaç düşmana karşı tek başına döğüşmekte olan Türkiye, ilk defa onun çağında Avrupalı müttefikler bularak tarihî düşman Moskof'a bir sille daha

atmak imkânını elde etti. Bütün ömrünce adam seçmesini ve seçtiklerinin sözünü dinlemesini bildi.

Sultan Aziz: Zamanında devlet, Avrupa'nın büyük devletlerindendi. İlk kız okulu onun zamanında açıldı. **Darülfünun, Hukuk, Mülkiye** onun zamanında kuruldu. Kendisi de pehlivan olan Abdülâziz, millî sporumuz olan güreşi teşvik etti ve korudu. Rusya'ya karşı büyük bir savaş hazırlıyordu. Bunun için büyük bir donanma kurmuştu. **Kırım**'ı kurtarmak istiyordu. Büyük himmetli hakandı. En büyük kusuru devleti çok borca sokmasıydı.

V. Murad: Sinirleri zayıf olan V. Murad, tahtta pek az kaldı. Hakkında bir şey söylenemez.

II. Abdülhamid: Söylendiği ve yazıldığı gibi kötü bir hükümdar değil, aksine büyük ve dâhî bir imparatordur. Onun hakkında, henüz, bütün belgeleri gözden geçirerek hazırlanmış tarafsız bir inceleme yapılmamıştır. 1908 Meşrutiyetinden beri «Vur abalıya!» kabilinden aleyhine söyleyip yazmak moda olduğundan Abdülhamid'in görülmedik derecede fena, kan dökücü bir padişah olduğu inancı uyanmışsa da, bu, tamamen yanlıştır.

Sultan Hamid'in fena olduğunu yazanlar, onun düşmanları olan İttihatçılardır. Yani Abdülhamid'in 33 yıl ayakta tuttuğu imparatorluğu batırıp memleketten kaçanlardır. Abdülhamid, kendini savunmamış ve zaman onu haklı çıkarmış olduğu için bugün bir mazlum haline gelmiştir.

II. Abdülhamid'in haricî ve malî siyaseti dâhiyane, maarif ve bayındırlık siyaseti mükemmeldi. Büyük Avrupa devletlerini birbirine düşürerek Türkiye aleyhine birleşmelerini başarı ile önledi, Avrupalı siyaset adamlarından, elçilerinden, gazetecilerinden para ile elde ettiği adamlar sayesinde, Batılıların hakkımızdaki karar ve düşüncelerini her zaman vaktinde öğrendi, bu kararları bozmanın ve önlemenin yollarını buldu. Denilebilir ki II. Ab-

dülhamid, Avrupa devletlerini avcunda tutmuş ve onları istediği gibi oynatmıştır.

Malî siyaseti de böyledir. Sultan Aziz çağında alınan borçların üçte ikisini ödemiştir. Geriye kalan üçte birinin ödenmesi Cumhuriyet zamanının ortalarında tamamlanmıştır. Abdülhamid zamanında paramızın değeri yüksekti. Yüz kuruşluk lira 108 kuruşa geçiyordu. 33 yılda aşağı yukarı, hiç bir şeyin fiyatı değişmemiştir. Bazı aylar aylık verilemediği halde, memlekette açlık ve sefalet denilen şeyler bilinmiyordu.

Abdülhamid zamanında açılan okullar ile yapılan ilmî yayınlar, şaşılacak kadar çoktur. *Sicill-i Osmanî, Kaamûsü'l-Âlâm, Kaamûs-i Türkî, Lehçe-i Osmânî* gibi hâlâ ilk elde başvurduğumuz ana kaynaklar bu zamanda yayınlanmıştır. Sonra, padişah olur olmaz *Hamidetü'l-Usûl* adı ile tarih metodolojisine ait bizdeki ilk eseri hazırlatması çok dikkate değer.

Abdülhamid'e en büyük kusur olarak, Meclis-i Meb'ûsân'ı kapatması gösterilmektedir. Hâlbuki Meclis-i Mebûsân'ı kapatması Sultan Hamid'in en uzak görüşlü, milliyetçi ve dâhiyane hareketlerinden birisidir. «Meclisi kapattı, antidemokratik hareket etti, müstebit padişahtı!» teranesi, sathî görüşlülükten ve demagojiden başka bir şey değildir. Bu meclis kapanmasa ne olacaktı? Osmanlı İmparatorluğu medeniyet yolunda en üst dereceye mi çıkacaktı? Aksine, Türkiye İmparatorluğu XIX. Yüzyılın sonunda batacak ve büyük bir ihtimalle, o zaman daha geri bir kültür seviyesinde bulunan Anadolu'yu kurtarmak da mümkün olmayacaktı. Çünkü o zaman 30.000.000 nüfuslu imparatorlukta 10.000.000 Türk, 12.000.000 müslüman gayrıtürk, 8.000.000 da hıristiyan gayrıtürk vardı. Yani Türkler nüfusun ancak üçte birini teşkil ediyordu. Hıristiyan unsurlar kültür bakımından Türklerden ileri idi. Rusya ve diğer Avrupa devletleri ta-

rafından korunuyorlardı. Avrupa'da okumuş aydınları çoktu. Arap nüfusu da kültür bakımından Türklerden geri değildi ve Arap milliyetçiliği, hattâ halifeliği Türklerden almak fikir ve düşüncesi başlamıştı.

Bu şartlar altında çalışacak bir meclisten acaba ne gibi kanunlar çıkabilirdi? İmparatorluğu parçalamak için bütün imkânlar hazırlanmaz, Türklük aleyhinde kanunlar çıkmaz mı idi? Mecliste temsilcileri bulunan bütün unsurlar, daha sonra örneklerini gördüğümüz azgınlıklara hemen başlamaz mı idi? İçinde 1,5 milyon Ermeni'nin de temsilcileri bulunan bir meclis olsaydı, acaba, Ermeni hâdisesi olduğu zaman Sultan Hamid, Avrupa'nın gözü önünde rahat rahat tarihî vazifesini yapabilir miydi? Bütün bunları ve diğerlerini düşünmeden hüküm vermek, elbette ki, insanı yanlış sonuçlara götürür.

II. Abdülhamid, Meclis'i kapattıktan sonra boş durmadı. Açtığı okullarda Türk halkını yetiştirmeye çalıştı. Birinci Dünya ve Kurtuluş savaşlarının bütün kumandanları Abdülhamid'in yetiştirmeleridir.

Sultan Hamid'in kanlı bir hükümdar ve bir «kızıl sultan» olduğu hakkındaki iddialar da iftiradır. O, ancak, bu vatanı parçalamak isteyen Ermeniler için bir kızıl sultandır. Vatan düşmanları için kızıl sultan olan Abdülhamid, bizim için, olsa olsa, «**ak sultan**» olabilir.

Hürriyetçi Tıbbiye ve Harbiye öğrencilerini denize attırdığı söylentilerinin iftira olduğu da anlaşılmıştır. Sultan Hamid, siyasî idam yaptırmamıştır. Kendisine suikast yapanları bile bağışlamıştır. **Mithat Paşa**'yı Abdülhamid'in öldürttüğü hakkındaki isnad, tarih bakımından müsbet değildir. İngilizler tarafından kaçırılırken Mekke şerifinin vurduğu yolundaki söylentinin de iyice incelenmesi gerekir.

Sultan Hamid'in verdiği en büyük ceza sürgündü. Sürgünlere de aylık bağlardı. Namık Kemal'in mezarını yaptırmak büyüklüğünü de göstermiştir.

1908'de Meclis açılıp mebuslarla konuştuğu zaman:

> «Geçen Meclis'teki gayrimüslim mebusların hemen hepsi Avrupa'da tahsil görmüş insanlar olduğu halde bizimkilerin çoğu ümmî idi. Bu haliyle mebuslarımız gayrimüslimlerin tezviratına ve devleti baltalamasına mukavemet edemezlerdi. Otuz yıldır birçok mektepler açarak müslüman halkı aydınlatmaya çalıştım. Bilmem, kâfi gelecek mi? Allah muvaffak etsin!»

demesi doğru görüşüne delildir. Bunun doğruluğunu anlamak için 1908 Meşrutiyet Meclisi'ndeki gayrıtürk unsurların küstahça hareket ve sözlerini hatırlamak yetişir.

İttihatçıların ve yamaklarının propagandası ile Sultan Abdülhamid, âdeta, Türklük düşmanı haline getirilmiştir. Hâlbuki o, Türklüğü bir silâh olarak kullanmış, Orta Asya Türkleriyle de ilgilenmiş ve ömrünce ancak Söğüt'teki Karakeçili'lerden kurulan **Hassa Ertuğrul Alayı**'na güvenmiştir.

Bir gün, saray bahçesindeki hademelere iş gördürürken, içlerinden birisinin beceriksizliğine kızarak ona: «Eşek Türk!» diye bağıran ve galiba Arnavut olan saray memuruna: *«Ben de Türküm!»* diye seslenerek o memurun korkudan bayılmasına sebep olmuştur. Millî şuuru kuvvetli olmasaydı, pencereden tesadüfen seyrettiği olayı görmemezlikten gelebilirdi.

II. Abdülhamid'in şahane jestleri de vardır. Birinci Dünya Savaşı'nda düşman donanması Çanakkale Boğazı'nı zorlarken ve durum buhranlı iken, hükümetin Anadolu'ya taşınması düşünülmüş ve o zaman Beğlerbeği Sarayı'nda münzevî bir hayat yaşayan Abdülhamid'e, kardeşi V. Mehmed tarafından bir heyet gönderilmişti. Bu

heyet, sonradan paşa olan **Talât Beğ**'in başkanlığında idi ve durumu anlatarak Anadolu'ya geçmenin zaruretini söyleyecekti. Abdülhamid, heyeti sükûnetle dinledikten sonra şunları söyledi:

> «Ceddim Fatih Hazretleri İstanbul'u alırken son Bizans İmparatoru şehirden kaçmayı düşünmemiş, ordusu başında ölmüştür. Biz, Bizans imparatorları kadar da mı olamıyoruz ki bu şehri bırakmayı düşünüyoruz? Osmanlı Hanedanı İstanbul'u terkederse bir daha oraya dönemez. Muhterem biraderime söyleyin: İstanbul'dan bir adım bile dışarı atamam!»

Abdülhamid, öldüğü zaman, kendisine yapılan içten gelen muhteşem tören, onun hâtırasına karşı ve uğradığı haksızlıkları tamir için gösterilmiş bir saygı idi. Bu hazin törende eski düşmanları olan ve kendisini tahttan indiren İttihatçıların iki büyük siması, **Talât Paşa** ve **Enver Paşa**, hüngür hüngür ağlamışlardır.

Sultan Hamid, gaflet ne kelime, en uyanık ve şuurlu insandı. Yıldız tepesinden tek başına Osmanlı İmparatorluğu'nu idare etti. Okullar, yollar ve ilmî yayınlar ile onu yüceltmeye uğraştı. Kuvvetli kurmay subaylar hazırladı. Ermenileri sindirdi. Balkan milletlerini birbirine düşürerek aleyhimizde birleşmelerine engel oldu. Avrupa devletlerini kukla gibi oynattı. Türkiye'de ve Avrupa'da kuş uçsa haberi olurdu. İngiliz entellijensini gölgede bırakan bir haber alma şebekesi kurmuştu. Değerli insanları korudu. Para ile düşmanlarını kul haline getirdi. Çok namuslu idi. Kadınları asla devlet işlerine karıştırmadı. Kan dökmedi. Kimsenin ekmeği ile oynamadı. Böylelikle 33 yıl, içten güçsüz ve dıştan tehlikelerle çevrili imparatorluğu ayakta tuttu. İslâm dünyası üzerinde öyle bir otorite kurdu ki, Avrupa devletleri bu nüfuzdan çekinir oldular. Onun kudreti sayesinde İstanbul ve Rumeli Hıristiyanları Türklere karşı bir aşağılık duygusu içinde idiler. Her ay

yüzlercesi, kendi istekleriyle, Müslüman oluyorlardı. Tahttan indirilmese ve aynı otorite ile devleti on yıl daha idare etseydi Balkan Savaşı çıkmayabilir, Türkiye Birinci Dünya Savaşı'na girmez ve bu suretle imparatorluk kaybedilmezdi.

Sözün kısası, II. Abdülhamid, gafletin ve bîçareliğin zıddı ne ise, onun en muhteşem temsilcisidir.

V. Mehmed: Çok iyi kalbli, iyi huylu, babacan, vatansever bir hükümdardı. Fakat tahta geçtiği zaman ihtiyar ve hastalıklı idi. Bundan başka **İttihatçılar** memlekete hâkim olmuşlar ve devleti savaşa sokmuşlardı. Bazı müdahaleleri dışında, devlet işlerine karışmayan bu mübarek adam Balkan felâketini görmüş, fakat asıl büyük felâketi görmeden ölmüştür.

VI. Mehmed: Osmanlı padişahlarının en talihsizidir. Bu yüzden kendisine *hain* damgası vurulmuştur. Fakat hain değil, bütün Osmanlı padişahları gibi vatanseverdir. Veliahd iken Almanya'ya gittiği zaman, batı cephesinde ateş hattı siperlerini gezmiş, herhangi bir umulmadık tehlikeye karşı başını eğmesi söylendiği zaman: *«Türk başı düşman karşısında eğilmez!»* cevabını vermiştir.

Zeki ve otoriter bir padişahtı. İttihatçılardan nefret ediyordu. Fakat **Talât Paşa**'yı çok beğenirdi.

> «Talât Paşa, o zümre ile lekelenmiş olmasaydı bu devleti kurtarabilirdik.» demiştir.

Mütarekede, Saltanat Şûrâsı'nı toplayıp, oturumu kısa bir konuşma ile açtıktan sonra salonu terkederken, yanında bulunan Veliahd Abdülmecid koluna girmeye mecbur olmuş ve gözlerinden yaşlar boşanan padişah: *«Karı gibi ağlıyorum!»* demekten kendini alamamıştır.

Niçin İstanbul'u terkedip de Anadolu'daki millî hareketin basına geçmediği sorulabilir.

Sultan Vahideddin, bunu yapamazdı, **İstanbul'u bıraktığı takdirde, düşmanlar bu şehri bir daha Türklere vermezlerdi**. Şehzadeleri de millî hareketin başına yollayamazdı. İngilizlerin, bunu bahane ederek, kendisini atmaları ve askerî işgal altındaki İstanbul'u siyasî ve ebedî olarak işgal etmeleri de mümkündü. **İstanbul'u ve hanedanı kurtarmak için baskılara katlanarak oturmuş ve Anadolu'da harekâta başlamaları için güvendiği kumandanları göndermiştir**. Kâzım Karabekîr Paşa'yı kabul edip de bütün ümitlerin genç paşalarda olduğunu söyledikten sonra, Anadolu'ya daha kimlerin gönderilmesini tavsiye edebileceğini sormuş; Kâzım Karabekîr, Mustafa Kemal Paşa'nın adını söyleyince, bunu memnunlukla karşılamış, zaten kendi yaveri olan Mustafa Kemal Paşa'ya büyük güveni olduğu için, onu huzuruna çağırıp konuşmuş ve Anadolu'ya gidip teşkilât kurması için kendisine 40.000 altın vermiştir. Bu paranın büyük kısmı, eskiden beri beslediği yarış atlarını satmak suretiyle elde edilmiştir. Vahideddin, iyi bir binici ve aynı zamanda da fıkıh bilgini idi.

Daha sonra Millî Harekete karşı takındığı tavırlar, hep, İngilizlerin baskısı ile olmuştur. Bunun hiçbir fiilî değeri olmadığını ve İngilizleri yatıştırmak için başka çare bulamadığını, gurbet yıllarında, büyük kızı **Ulviye Sultan**'a söylemiştir.

Gurbet felâketine büyük bir metanetle dayanan VI. Mehmed, kendisini tahtından eden **Mustafa Kemal Paşa** aleyhinde hiçbir söz söylemediği gibi söyletmemiştir de. *«Bunu ilerde tarih halledecektir!»* demiştir.

Son günlerinde, Ulviye Sultan'a artık vatana dönemeyeceğini söyledikten sonra:

"Siz dönünce benim bir vatan haini olmadığımı anlatın!»

demiştir.

VI. Mehmed'in iki yanlışı vardır: Biri **Damad Ferid Paşa**'yı birkaç defa sadrazamlığa getirmesidir. Bunu anlamak güçtür. Çünkü Damad Ferid'den nefret ettiği malûmdur. Onu, İngilizlerin baskısı ile sadrazam yapmış olması mümkündür. Bu Damad Ferid Paşa, zekâsının kıtlığı ve şahsî kinlerini öne alması yüzünden devletin işlerini çıkmaza sokmuş; Sultan Vahideddin'in de felâketini hazırlamıştır.

İkinci yanlışı İngilizlere sığınmasıdır. Hayatını tehlikede gördüğü için böyle yaptığı muhakkaktır. Hayatı tehlikede olan insanların her çareye başvurması da tabiîdir. Fakat, Osmanoğulları gibi, yüzlerce yıldan beri ölümle kaynaşmış ve onu bir sevgili gibi bağrına basmaya alışmış bir hanedanın temsilcisi olarak Sultan Vahideddin'in ölümden korkması kendisine yakışmamıştır. Bununla beraber, bu meseleler, henüz objektif bir tarih görüşüyle incelenmediği için, bugünlük daha kesin bir hüküm verilemez. Şimdiden varacağımız sonuç şudur: Yanlışları ne olursa olsun, **Sultan Vahideddin, bir hain değildir** ve olamaz da... Çünkü o bir **Osmanoğlu**dur.

Cumhuriyet devrinde kurulmuş cumhuriyetçi bir bilim kurumu olan Türk Tarih Kurumu'nun yayınladığı, Sultan Vahideddin'in başkâtibi **Ali Fuad Türkgeldi**'nin hâtıraları olan *Görüp İşittiklerim* adlı eser, VI. Mehmed'in tarih mahkemesindeki beraat kararıdır.

Şimdi, **Osmanlı Hanedanı**'nı tarih bakımından tarafsız olarak gözden geçirelim:

Bu hanedan, aynı ülkede, tek koldan hükümet sürmüş hükümdar ailelerinin en uzun ömürlüsü olmak bakımından dünya tarihinde birinciliği almaktadır. Her ne kadar Japonlar 2600 yıldan beri aynı hükümdar sülâlesiyle idare olunduklarını söylüyorlarsa da, bunun değeri yoktur. Çünkü Japonlar, son yüzyıla kadar, kimseyle temas etmeyerek adalarında yaşamışlardır. Başka milletlerin ge-

çirdiği tarih fırtınalarını geçirseydi, Japonya ne hale gelirdi? Bu düşünülecek bir meseledir. Bundan başka 2600 yıllık hanedan olmaları, tarihî bir iddia sayılamaz. Bu keramet, Japonların kendileri tarafından söylenmektedir. Tarih bakımından makbul değildir.

Dünyanın umumî akışına katılmış milletler içinde Osmanlı Hanedanı kadar uzun ömürlüsü yoktur. Fransızların **Capet Hanedanı** (987-1789), 802 yıl sürmüşse de, bunlar Osmanlı Hanedanı gibi tek koldan inmemişlerdir. 1380'den itibaren **Valois** kolu geçmiştir. Demek ki asıl Capet'ler 393 yıl hükümdarlıkta kalmışlardır. Valois'lar da tek kol halinde değildir. **Bourbon** ve **Orlean** diye iki ayrı koldan hükümdarlar gelmiştir.

Almanların en uzun ömürlü **Habsburg Hanedanı** bir defa 1273-1308 arasında 35 yıl, bir defa 1438-1740 arasında 302 yıl, bir defa da 1745-1806 arasında 61 yıl hükümet sürmüştür. Yani aralıklıdır. Hepsi birden 398 yıl eder.

Hollanda'nın **Orange Hanedanı** da aralıklı olarak dört seferde hükümdarlık etmiştir. Birincisinde 1559-1650 arasında 91 yıl, ikincisinde 1672-1702 arasında 30 yıl, üçüncüsünde 1747-1795 arasında 48 yıl, dördüncüsünde ise 1814-1975 arasında (yani günümüze kadar) 161 yıl olmak üzere 330 yıldan beri hükümdarlık etmektedir.

Muhafazakârlığı ile tanınmış İngilizlerde bile en uzun ömürlü hanedan **Anjou Hanedanı** 1154-1483 arasında 329 yıl hükümdarlıkta kalmıştır.

En eski bir devlet olan Çin'de bile, efsanevî sülâleleri bırakıp tarihî sülâleleri alırsak, en uzun ömürlüsü olarak **Tang Sülâlesi**'ni (618-907) görürüz. Bunun devam müddeti 298 yıldır. Çinlilerin **Han Sülâlesi** 427 yıl hüküm sürmüşse de bunlar Büyük Han, Küçük Han diye iki kol halindedirler.

Türk hanedanları arasında en uzun sürenlerden olan iki tanesi, yani Moğolistan'daki **Cengiz Sülâlesi** 1206-1634 arasında 428 yıl, Güney Anadolu'daki **Artuk Hanedanı** ise 1108-1408 arasında 300 yıl hükümdarlık etmişlerdir.

Bu hususta daha iyi bir fikre sahip olabilmek için, türlü milletlerin uzun ömürlü hanedanlarının şu listesine göz atmak yeter:

Türklerden	Osmanlı Hanedanı	623 yıl(1299-1922)
Lehlilerden	Piyast Hanedanı	528 yıl(842-1370)
Danlardan	Oldenburg Hanedanı	527 yıl (1448-1975)
Araplardan	Abbaslı Hanedanı	508 yıl(750-1258)
İranlılardan	Part Hanedanı	475 yıl(M.Ö. 249-M. S. 226)
Norveçlilerden	İtling Hanedanı	456 yıl(863-1319)
Türklerden	Kun Hanedanı	446 yıl(M.Ö. 220-M.S. 226)
Türklerden	Cengiz Hanedanı (Moğolistan'daki kol)	428 yıl (1206-1634)
İranlılardan	Sasan Hanedanı	425 yıl (226-651)
Macarlardan	Arpad Hanedanı	418 yıl (890-1308)
Almanlardan	Habsburg Hanedanı	398 yıl(1273-1308, 1438-1740 1745-1806)
Fransızlardan	Capet Hanedanı	353 yıl (987-1380)
İngilizlerden	Anjou Hanedanı	329 yıl (1154-1483)
Hollandalılardan	Orange Hanedanı	330 yıl (1559-1650, 1672-1702, 1747-1795, 1814-1975)
Türklerden	Artuk Hanedanı	300 yıl (1108-1408)
Ruslardan	Romanof Hanedanı	294 yıl(1623-1917)
Çinlilerden	Tang Hanedanı	289 yıl (618 - 907)
Portekizlerden	Bragansa Hanedanı	270 yıl (1640-1910)
İspanya'da	Bourbon Hanedanı	232 yıl (1700-1932)
Bizans'ta	Makedonya Hanedanı	189 yıl (867-1056)
İsveçlilerden	Vasa Hanedanı	131 yıl(1523-1654)

Demek ki, başka milletlerin en uzun zaman devam eden hanedanları bile, Osmanlı Hanedanı ile yarış edememektedir. Bu, şüphesiz, Osmanlı Hanedanı'nın lehine bir noktadır. Çünkü onlar, kıyıda kalmış sessiz bir ülkede değil, yetmiş iki millete karşı gazâ yapan bir memlekette padişahlık ediyordu. Bir avuç Türk ile 12 millet üzerinde hüküm sürüyorlardı.

Başka milletlerden çıkan hanedanların içindeki büyük, orta, küçük çaptaki adamların sayısı üzerinde bir şey söyleyemem. Fakat Osmanlı padişahları için şöyle bir liste yapabiliriz:

Osman Gazi, Orhan Gazi, I. Murad, Yıldırım Bayazıd, Musa Çelebi, Mehmed Çelebi, II. Murad, Fatih, II. Bayazıd, Yavuz, Kanunî, III. Murad, I. Ahmed, Genç Osman, IV. Murad, II. Mustafa, III. Ahmed, I. Mahmud, III. Selim, II. Mahmud ve II. Abdülhamid, yani 21 tanesi büyük şahsiyetlerdir. Hele bunların da yarısı pek büyük ve şanlı kimselerdir.

Süleyman Çelebi, Mustafa Çelebi, Sultan Cem, II. Selim, III. Murad, IV. Mehmed, III. Mustafa, I. Abdülhamid, Abdülmecid, Abdülâziz ve V. Mehmed yani 11 tanesi orta çapta kimselerdir. Meziyetleri kusurlarından üstündür. Bunlar hakkında hüküm verirken yaşadıkları çağın şartlarını gözönünde tutmak gerekir.

II. Süleyman, II. Ahmed, III. Osman ve IV. Mustafa yani 4 tanesi silik şahsiyetlerdir. Padişahlık süreleri pek kısa olduğu için haklarında doğru bir hüküm vermek güçtür.

I. Mustafa, İbrahim ve V. Murad, yani 3 tanesi akıl hastasıdır, I. Mustafa ile V. Murad tahtta pek az kalmışlardır. İlk zamanlar normal ve pek hamiyetli bir padişah olan Sultan İbrahim ise sonradan hastalanmış, sinirleri bozulmuş ve yerine geçirilecek şehzade bulunmadığı için

tahtta kalmıştır. Bunların üçü de hasta olduklarından, haklarında normal insanlar gibi hüküm veremeyiz.

VI. Mehmed, henüz tarih olmamıştır. İngilizlerle işbirliği yaptığı hakkındaki sözler doğru değildir. Doğru olsa bile, İngilizleri Türkiye işlerine karışmaya çağıran **Mithat Paşa** büyük bir vatansever sayılırken, VI. Mehmed'in ihanetle suçlanması garip bir haksızlıktır. Onun hakkındaki hüküm, yakınları tarafından kesin savunulması yapıldıktan sonra verilecektir.

Buna göre, eğer bir öğretmen benzetmesi yapılacak olursa, bu 40 kişilik sınıftan 32 tanesi sınıf geçmiş, 4 tanesi bütünlemeye kalmıştır. Sınıfta kalanlar 3 kişidir. Onlar da hasta olduklarından kalmışlardır. 1 kişinin sınav kâğıdı yeniden gözden geçirilecektir. O zaman, onun da sınıf geçmesi en tabiî sonuçtur. Böyle bir sınıf, mükemmel bir sınıftır.

Osmanlı Hanedanından **Gündüz Beğ, Savcı Beğ, Baykoca Beğ** ve **Aydoğdu Beğ**, yani 4 tanesi **şehittir**.

Ertuğrul, I. Osman, Orhan, Süleyman Paşa, Yıldırım, Yakub Çelebi, Süleyman Çelebi, Mehmed Çelebi, Musa Çelebi, İsa Çelebi, Mustafa Çelebi, II. Murad, Fatih, Cem, II. Bayazıd, Yavuz, Kanunî, III. Mehmed, Genç Osman, IV. Murad, II. Mustafa, yani 22 kişi **gazidir.**

I. Murad hem gazi, hem şehittir.

II. Murad'dan başlayarak hemen hepsi şairdir. Büyük bir kısmı hattat, musikişinas veya bilgindir.

Artık, böyle bir aile için hepsi gaafil ve bîçare demek insafsızlıktır. Bugün memlekette cumhuriyet yerleşmiştir. Osmanlı Hanedanı'nın yeniden gelmesi bahis konusu olamaz. Bu sebepten, tarihî övünçlerimiz olan hususları açıkça söyleyebiliriz.

Osmanlı Hanedanı, Türk tarihindeki ailelerin en büyüğüdür. Tarihî vazifesini şerefle yapıp çekilmiştir. Şüphesiz onların da kusurları vardır. Fakat Osmanlı padişah-

larını topyekûn küçük görmek ve göstermeye çalışmak, nihayet, kendi tarihimize ve geçmişimize karşı nankörlük olur. Hele okul kitaplarında bu gibi düşüncelerin yer alması, millî terbiye bakımından büyük bir tehlikedir.

Artık, tarihimizi nasıl ele alacağımızı öğrenmeli, bu işi yola koymalıyız. Milletimizin tarihinin nereden başladığını, devletimizin kurulduğu yılı, büyük bayram günlerini tesbit etmeliyiz.

Geçmişin değerlerine saygı... İşte milliyetçiliğin ve ahlâkın baş şartı... Ne kadar inkılâpçı olsak, yine geçmişe bağlıyız. Çünkü: Kökü mazide olan âtiyiz!

(*Tanrıdağ,* 10. ve 11. sayı, 10 ve 17 Temmuz 1942)

Türk Kara Ordusu Ne Zaman Kuruldu?

1963'TE Kara Kuvvetleri Komutanı radyoda yaptığı konuşma ile Türk kara kuvvetlerinin 600. kuruluş yılını kutladığı gibi, daha yüksek mevkilerdeki kimseler arasında da, aynı konu üzerinde tebrikleşmeler oldu.

Buna göre, Türk kara kuvvetleri, yani daha gerçek anlamı ile, Türk ordusu 1363'te kurulmuş oluyor.

Bu demeç ve tebrikleşmelerle, kendimizi bilmek ve millî şuur bakımından nasıl bir gaflet içinde bulunduğumuz bir kere daha ortaya çıkmış oldu.

Türk kara kuvvetlerinin 600. yıl dönümünü kutlamak suretiyle, onun 1363'te kurulmuş olduğunu kabul edenlere şunu sormak gerek: Kara ordumuz 1363'te kurulduysa, ondan önceki büyük savaşlar, büyük stratejik hareketler ve taktik vuruşmalar kimin tarafından yapıldı? Bu hareketleri yapanlar ve büyük meydan savaşlarını kazananlar Türk orduları değil mi idi? Meselâ, sık sık tekrarlanan **1071 Malazgirt zaferi**ni Türk ordusu değil de, çeteler mi kazandı? Yahut bu ordu, Türk devletine ücretle tutulmuş yabancı askerler tarafından mı kurulmuştu?

Bunun gibi, **1040 Dendânekan Savaşı**'nı, **1048 Pasinler Savaşı**'nı, **I. Kılıç Arslan**'ın, **I. Mesud**'un, **II. Kılıç Ars-**

lan'ın haçlılarla yaptığı büyük meydan savaşlarını kazanan Türk ordusu değil mi idi?

Türk ordusunu 1363'te kurulmuş saymak millî gururu incitici bir yanlıştır. 1363'te kurulan Türk ordusu değil, Devşirmelerden meydana gelen bir iki muhafız bölüğüdür. Osmanlı Hanedanı zamanındaki büyük askerî hareketlerde de bunların rolü cirimleri kadar olmuş, asıl savaşı Tımarlılar, yani eskiden beri var olan ordu yapmıştır.

1363'te kurulmuş ordu ile yeni bir ordu düzeninden bahsedilmek isteniyorsa, yine yanlıştır. Çünkü bu ordu XIX. Yüzyılda devlet tarafından kaldırılarak yenisi kurulmuş, hattâ Balkan Savaşı'ndan sonra Almanya'dan getirilen öğretmenlerle ve yeni teşkilâtla ordu yeni baştan düzenlenmiştir. Değişme burada da bitmemiştir. Şimdiki ordumuzun eğitim, kuruluş, taktik, kıyafet, hattâ yürüyüş ve adım atış bakımından, Kurtuluş Savaşı'nı yapan orduya benzer tarafı kalmış mıdır?

Böyle olduğu halde, onlara, nasıl aynı ordunun çeşitli çağlardaki kademeleri diye bakıyorsak, 1363'ten önceki zamanların ordusuna da öyle bakmak gerekir ve gerçek de budur.

Tarihi, Milâttan önce 220'den beri tarihî belgelerle bilinen ve tarihte daima birinci sınıf askerler diye tanınan bir millet, 16 yüzyıl, ordusu olmadan yaşayacak, sonra ancak 1363'te aklına gelerek bir kara ordusu kuracak, bu ordu da, yeryüzünde Türk kalmamış gibi, yabancılardan meydana getirilecek!

Buna karşı söylenecek söz bulmak güçtür.

Bu olay, memlekette millî kültür yoksunluğunun derecesini gösteriyor.

Millî şuurun, millî kültür ile ayakta tutulacağı, artık dünyanın yuvarlaklığı kabilinden bir gerçektir. Millî kültürün kaynağı ise okullardaki bazı derslerdir. Bu derslerin başında Türk dili ve Türk tarihi gelir. Millî Eğitim

Bakanı tarih, coğrafya ve yurt bilgisini birleştirip, yerine müstakil bir Türk tarihi dersi koyarsa ve bunu ilkokulun ikinci sınıfından lisenin sonuna kadar okutursa çok yerinde bir harekette bulunmuş olur.

Başka milletlerin aydınlarındaki kendi tarihlerini biliş, her türlü takdirin üstündedir. Bizim aydınlarımızın da o hale gelmesi, ancak, ders programlarındaki yeni ayarlama ile kaabil olacaktır. Kısacası, ilk ve orta öğretim, bir yandan millî şuur, bir yandan da atom çağı gereklerine göre düzenlenecektir.

Sayın Kara Kuvvetleri Komutanı, lise öğrenimi sırasında iyi bir Türk tarihi dersi görseydi; **Atillâ**'nın, **Kül Tegin**'in, **Çağrı Beğ**'in zaferlerini; **Çengiz Han**'ın genç komutanı **Cebe**'nin Doğu Avrupa'daki harika yürüyüşünü ve bu komutanların eşsiz disiplinli ordularını bilseydi, Türk kara kuvvetleri 1363'te kurulmuştur demeyecekti.

O halde, Türk kara kuvvetleri ne zaman kuruldu?

Bugünkü tarihî bilgimize göre, ilk teşkilâtlı Türk ordusu Milâttan Önce 209'da **Tanrıkut Mete** (=Motun) tarafından kurulmuş, verilen buyruğa kayıtsız şartsız itaat kabul edilmiştir. Ordu, 10, 100, 1000 kişilik birliklere ayrılmıştır. **Fatih**, İstanbul kuşatmasında nasıl **yeni bir top** icad etmişse, Mete de **uzun menzilli bir yay** icad etmiş, bu müthiş ordu sayesinde Kora'dan Hazar'a kadar olan bölgeyi tek devlet halinde birleştirerek Türk milletinin yaratıcısı olmuştur.

Bundan sonra bütün ordularımız, Tanrıkut Mete ordusunun devamıdır. Zaman zaman değişiklikler ve düzeltmeler yapılmış, fakat ruh ve temel aynı kalmıştır.

Bu sebeple, 1963, Türk kara kuvvetlerinin, yani Türk ordusunun kuruluşunun 600. değil, 2172. yılı olur.

Bütün generallere ve subaylara duyurulur.

(*Orkun*, 18. Sayı, 15 Temmuz 1963)

30 Ağustos ve Türk Ordusu

30 AĞUSTOS deyince, tabiî, akla hemen Türk ordusu geliyor. Türk ordusunu düşününce de, insan, ister istemez geçmişin derinliklerine giderek bir savaşlar destanını gururla hatırlıyor.

Tarihimiz her şeyden önce bir kavgalar tarihidir. Eşsiz kahramanlıklarla, kumandanlık sanatının şaheser örnekleriyle dolu bir kavgalar tarihi ve tarihin seçkin ordusunun destanı...

Türk ordusunun ne zaman kurulduğunu, daha doğru bir deyimle, Türk savaşçılarının ne vakit ordu haline geldiğini, kesin olarak bilmiyoruz. Tarihin aydınlığına çıktığımız zaman ordumuz vardı. Hem de ne ordu?... Destana «Oğuz Han» diye geçen büyük imparatorumuz **Tanrıkut Mete** yahut Motun'un yarattığı o bulunmaz ve yenilmez ordu... Tanrıkut Mete, disiplinin bir ordu için yiğitlikten de üstün olduğunu anlamıştı. Tarihin en disiplinli ordusunu bu düşünceyle kurdu ve askerlerine öyle bir ruh aşıladı ki ne buyruk verse körü körüne yapılıyordu. O kadar ki, Tanrıkut buyruk verdiği için servetleri olan atlarını ve sevgilileri olan nişanlıları ile evdeşlerini hedef yaparak vurmaktan çekinmediler.

Bugünün yumuşamış insanları, şüphesiz, böyle bir şeyi yapamaz ve yaptıramazlar. Fakat az kuvvetle çok iş

yapmak, büyük devlet kurmak ve millet yaratmak isteyenin felsefesi de pörsük bir ruha dayanamaz. Tanrıkut Mete, Türk milletinin ebedî disiplinini kurdu ve bütün dünyaya askerî disiplinin ne olduğunu, neler yapabileceğini gösterdi.

Disiplin, körükörüne itaattir ve körükörüne itaatta en büyük yaratıcı şuur gizlidir. Buhranlı anda ölümün karşısında tartışmakla hiçbir güçlük çözülemez. **İtaat edilen yanlış karar bile, tartışılan doğru karardan daha verimlidir.**

Mete'nin Hunlarının yiğitliğe ve nişancılığa ihtiyaçları yoktu. Lüzumundan çok cesur ve nişancı idiler. Mete, bu meziyetlere **disiplini** de ekleyerek Türk ırkını ebedîleştirdi.

Disiplin... Emir vermek gururu ve emir almak sarhoşluğu... Bu sarhoşluk müthiş bir şeydir ve içinde atom enerjisi gibi korkunç bir kuvvet gizlidir.

Hunlar, Tabgaçlar, Aparlar, Gök Türkler, Uygurlar, Karahanlılar ve Selçuklular hep aynı strateji ve aynı taktikle savaşıyorlardı. Ani baskın yapmak yahut düşman saldırınca çekilmek ve onu üssünden iyice uzaklaştırıp yıprattıktan sonra kesin sonuçlu savaşa girmek. Düşmanla karşılaşınca ok yağdırarak ince ay şeklinde saldırmak, düşman dayanırsa yine ince ay biçiminde hızla çekilmek ve çekilirken geriye şaşmaz oklarla atış yapmak.

Bu ince ay, kovalarken de, kaçarken de düşmanı kıskaç içine almaya daima hazır bir metottur ve çok kere kapanarak onu yok etmiştir.

Savaş, bozkırların bir hayat felsefesi olmuştur. Henüz İslâmiyet doğmamıştır ve Türkler ebedî cenneti bilmedikleri gibi şehitlerin cennete gideceklerinden de haberleri yoktur. Öyle olduğu halde savaşta ölmeye can atarlar, evde ölmekten utanırlar, böyle bir ihtimal karşısında benizleri sararır.

Böyle bir orduyu elbette yenemezsin. Yok edebilirsin, fakat mağlûp, asla!...

Babadan oğula askerliğin, iyi savaşçı yetiştirdiği muhakkaktır. İnsan hayatında işbölümü gelişip toplum daha çapraşık bir durum alınca, Türkler de **Tımarlı** askerliği kabul ettiler. Bu daimî bir ordu demekti ve yüzyıllar boyunca çok verimli sonuçlar doğurdu. Tımarlı asker bir toprağın sahibi idi. Toprağın gelirini alıyor, fakat daima savaşa hazır bulunuyordu. Ölünce yerine oğullarından en iyisi geçiyordu. Osmanlıların, bir muamma ve mucize gibi görülen ilk fetihlerini, küçük toprak aristokrasisi olan bu Tımarlı ordu yaptı.

Mete'nin, büyük bir askerî felsefenin kurucusu olduğunu zaman ispat etti. Türk ordusu, Mete'nin prensiplerine sadık kaldığı müddetçe yenilmedi, yenilse de hemen toparlanmasını bildi. Mete'nin prensiplerinden uzaklaşınca bozgunlar kendini gösterdi.

Askerlik, fedakârlık ve feragat mesleğidir. Asker, şahsî kaprislerinden de feragat edecektir. Kumanda aldığı zaman bunu kayıtsız şartsız uygulamayan insan, asker olamaz. Bu itaatta eşsiz bir güzellik vardır. Hoşuna gitmeyen şey karşısında herkes direnir. Bunu, en seviyesiz insan, hattâ hayvan da yapar. Fakat hoşuna gitmeyi düşünmeden; zevkini, arzusunu, fikrini büyük bir prensip uğruna feda edebilen insan, en üstün insandır. Disiplin ve itaat, medenî insanın vasfıdır. Tarihimizde, disiplinin bozulduğu zamanların cezasını bozgunlarla ödedik. Son devrimizde ise, disiplinsizlikten başka yeni bir mikropla zehirlendiğimiz oldu: **Siyaset**! Bunun nasıl bir mikrop olduğunu ve neye mal olabileceğini **Balkan Savaşı** göstermiştir. Bütün dünyanın, Balkanları birkaç ayda perişan edecek sandığı Türk ordusu, subay kadrosuna giren siyaset mikrobu yüzünden korkunç bir bozguna uğradı. Siyasetin, nasıl kemirici bir mikrop olduğunu anlamak için

1913'te Balkanlılara yenilen bu ordunun, 1914-1918'de İngiltere ve Fransa gibi o zamanın şampiyonları karşısındaki şerefli ve destanî savaşlarına bakmak yeter.

Çekirdek silâhlarının ortaya çıktığı zamanımızda, askerliğin değeri kalmış mıdır diyenler var. Bunlar kasıtlı bozguncular değilse, karamsar gaafillerdir. Askerî ruha sahip bir millet, aklın gerektirdiği şekilde hazırlanmışsa, birkaç atom bombası ile yenilmesine imkân yoktur. Küçük İsveç, atom silâhları olmadığı halde atom savaşına hazırlanmıştır. Sığınaklarla, atom savaşı eğitimi ve gerillâcıları ile...

Çekirdek silâhlı düşmanın saldırısına uğrayan Türk ordusu ne yapar? Kendisinin de aynı silâhları varsa mesele yok. Aynı cinsten silâhları yoksa, dağlara ve mağaralara dağılarak tarihin en şanlı ve kanlı, en uzun ve çetin savaşını yapar.

İngilizler, Fransızlar Çanakkale'ye saldırdığı zaman, o üstün silâhlar karşısında, o maneviyat ve o eğitim karşısında, Balkan Savaşı'ndan çıkmış Türk askerinin bir şey yapamayacağına emindiler. Hattâ Türk ordusundaki Alman subayları da aynı düşüncede idiler. Fakat **Enver Paşa**'nın sıkı disiplini ile bir buçuk yılda hazırlanan ordu, yetişkin ve fedakâr subaylarının kumandasında, bire karşı iki ölerek, onları durdurup kaçırdı. Çünkü ruhlarını zafer inancı sarmıştı. Fakat ruhlarında zafer inancı olmayan Fransızlar, Majino'nun arkasında oldukları halde Alman saldırışı karşısında 12 günde yere serildiler.

30 Ağustosu anarken, bir inanç gücünün kazandırdığı zaferi düşünüyor ve ona başlangıç olan 26 Ağustosu da hatırlıyoruz. 26 Ağustos, 40.000 kişinin 100.000'i darmadağın ettiği başka bir inanç savaşının, Malazgird'in de yıldönümüdür. Ve doğrusunu isterseniz, Türkiye Türklerine yakışan asıl bayram 26-30 Ağustos günlerinin bayramıdır.

30 Ağustosu anarken, onun şehitlerini ve bütün savaşların şehitleri olan elli milyon kahramanı kutluyoruz. Milletimizin özü olan ordumuzu ve onun şeref tablosunu düşünüyoruz. Subaylarımızın Tanrıkut Mete ordusu subayları kadar çelik iradeli olmasını diliyoruz. Askerliğin zorlaştığı çağımızda, subay ve assubaylarımızın daha çekirdekten yetişmesini istiyor, bu sebepten askerî okullarımızın kapatılmaları yolundaki hareketleri üzüntüyle karşılıyoruz.

Hayat savaştır. Ölümden korkanlar yaşamasın. Bayraklar, nasıl kanlandıkça bayrak oluyorsa, toprak nasıl kanla sulandıkça vatan haline geliyorsa, toplumlar da ölmesini bildikleri nisbette millettirler. Ölümden ancak hayvan ve hayvanlaşmış insan kaçar. Ölümlerin en güzeli ise, yurt ve şeref uğrunda ölümdür. İçimizi sızlatan şehitlerimiz aynı zamanda övüncümüz ve sevincimizdir de...

Bu yazı, Türkçülerin, Türk ordusuna, onun elli milyon şehidine ve yarınki şehitlerine saygı duruşudur.

(*Millî Yol*, 31. Sayı, 31 Ağustos 1962)

Türk Destanı Üzerinde İncelemeler: I

Türk Destanı

GEÇMİŞTEKİ büyük olayların, savaşların, kahramanlıkların şiirleşmiş şekli olan millî destana malik bulunmak millet için bir talihtir. Her millet bu talihe erişememiştir. Geçmiş zamanı, tüller arkasından görülen belirsiz görüntüler gibi gösterip bizi büyük karanlıktan kurtaran, bir soyun geleceği hakkındaki ümitlerini hayal meyal belirten, bir milletin yüksek edebiyatının tohumlarını taşıyan millî destan, millî hazinenin en yüksek değerli mücevherlerinden birisidir. Fakat, bu mücevherin tam değerini bulabilmesi için yüksek bir sanatçının elinde, yıllarca işlenmesi, şekillendirilmesi gerektir. Bu işin en mükemmel örneği olarak İran destanı ile onu işleyip *Şehname* haline koyan Firdevsî gösterilir.

Biz, büyük parçalar halinde, çoğu birbirinin devamı olan destanlara malik bahtiyar milletlerden birisiyiz. Talihsizliğimiz, şimdiye kadar, içimizden bu destan parçalarını birleştirip işleyecek büyük bir sanatçının çıkmamış olmasıdır.

Bir millî destan o kadar mühim bir millî kuvvettir ki, bazan, bir milleti yaşattığı veya dirilttiği görülür. Firdevsî: *«Farsça ile Acem milletini dirilttim!»* demekte haklıdır. Arap istilâsı ile yıkılıp bütün millî varlığını kaybeden ve hattâ eski ırkî özellikleri bile kalmayan İran son devirdeki siyasî istiklâlinden önce, Firdevsî'nin yarattığı *Şehnâme* sayesinde manevî ruhî istiklâlini kazanmıştı. Fars dili ve Fars millî ruhu yalnız *Şehnâme* sayesinde yaşadı demek pek mübalâğa olmasa gerekir. Millî destanın millî hayattaki rolünü kavrayan bazı küçük milletlerin kendilerine millî destan uydurmaya kalktıkları bile görülmüştür.

Acaba, Türk destanı nasıl bir destandır? Hangi zamanları, hangi kahramanları, hangi düşünceleri ve karakterleri anlatıyor? Yunan destanı ile kıyaslandığı zaman, onlarınkinin daha çok *efsane*lerle dolu bulunmasına karşılık, bizimkinin *tarihî* olduğu hemen dikkati çeker. Belki bu da, Türklerin mübalâğadan kaçan millî karakterlerinin bir sonucudur.

Dünyanın ve insanların yaratılışı hakkındaki parça ile Altay Türklerinin pek mahallî kalmış bazı destan parçalan bir yana bırakılırsa, Türk destanına, bir nevi halk tarihi demek mümkündür. Fakat efsanevî olanlardaki şiiriyet ile tarihî olanlardaki hamasîlik, manzum ve mensur büyük bir Türk destanı yaratacak olan sanatçı için baha biçilmez değerli unsurlardır.

Türk tarihinin hamasî ve lirik bir yankısı olan millî destanlarımız, bize, Milâttan önce VII. Yüzyılın kırıntılarını bile getirmektedir. Fakat ne yazık ki bu büyük destanın mahiyetini ve onun baş kahramanı olan **Alp Er Tunga**'yı ancak İran kaynaklarındaki şeklinden öğrenebiliyoruz. Bu destanın Türkçesinden yalnız bir ağıt kalmıştır ki, o da, Milâttan sonraki XI. Yüzyılda kâğıda geçirilmiş ve orijinalliğini kaybetmiştir.

Firdevsî, İranlıların «Afrâsiyâb» dedikleri Türk kahramanından *Şehnâme*'de uzun uzadıya bahsetmiştir. Onu, yenilmiş ve kötü bir tip olarak göstermiş, hattâ *Şehnâme*' nin Türkler üzerindeki tesiri dolayısıyla, Selçuklular ve Osmanlılar devrindeki Türk edebiyatında Afrâsiyâb, kötülüğün timsali haline gelmiştir.

Türk destanlarına şöyle bir bakmak bile onlardaki bediî hamasî unsurları görmeye yeter. Kadın güzelliği, kadının ilham verişi ve vefalılığı, kahramanlıkta ölçüsüzlük, iyiliğin her zaman kazanışı, atın insana sadık bir yoldaş olması, gafletin her zaman ceza görmesi, namusun ve şerefin hayattan üstün tutulması Türk destanlarında belli başlı unsurlardır.

Dünyanın yaratılışı hakkındaki destana bakınız:

> «Hiç bir şey yokken yalnız Tanrı ve ebedî su var. Bu yalnızlıktan sıkılan Tanrı, ne yapayım diye düşünürken sudan beyaz bir kadın çıkıyor ve ne yapayım diye düşünen Tanrı'ya 'Yarat!' diye ilham vererek suda kayboluyor. Tanrı, bu ilham üzerine şeytanı, yeri ve insanları yaratıyor.»

Yine Dokuz Oğuz'ların türeyişleri hakkındaki destanı hatırlayınız:

> «Hun imparatorlarından birisinin o kadar güzel iki kızı vardır ki, bunlar hiçbir insana verilemez, ancak Tanrı'nın eşi olabilirler diye düşünüyor. Bu düşünce ile yurdun yüksek bir yerinde bir kule yaptırıp kızları oraya koyuyor ve onları eş olarak alması için Tanrı'ya yalvardıktan sonra gidiyor. Bir zaman sonra kulenin dibine yerleşen ve durmadan haykıran bir kurt, kızların dikkatini çekiyor. Tanrı, bir kurt şeklinde kendisini göstermiştir diyerek ona eş oluyorlar. Ve Dokuz Oğuz'lar bu evlenmeden türeyerek, atalarının kurt olması dolayısıyla türkülerini kurt ulumasını andırır şekilde seslerini titreterek söylüyorlar.»

İptidaî toplumlarda türlü şekiller gösteren bediîlik, görülüyor ki, Dokuz Oğuz Türklerinde pek şairane bir hal almıştır. Totemizmin veya eski bozkurt hanedanının hâtırası olan «kurt babadan türeyiş» yanında bediî unsur olarak «dünya güzeli iki kız kardeşten doğuş» motifi herhalde birçok tarihî-destanî eserlere, operalara konu olacak güçtedir.

Bugün, Türk destanı hakkındaki bilgimizin tam olmadığı muhakkaktır. Anadolu'da yer yer önemli destan parçalarının halk ağzında yaşamakta olduğunu gösterecek deliller vardır. Bu delillerden biri, son yıllarda halk bilgisi araştırmaları sırasında elde edilen bazı yeni Dede Korkut varyantları, diğeri de Baki Arık tarafından yayınlanan *Adana'nın Fethi* adlı küçük bir kitaptır. Adana'nın fethinin Adana Türkleri arasında yaşayan hatırasının yayınlanması, bize, diğer şehirlerimizin de böyle fetih destanları olabileceğini düşündürdü. Anadolulu bazı aydınlarla yaptığımız konuşmalar, hiç olmazsa bazı şehirlerimizde böyle destanlar olduğunu, halk arasında söylenen ve yaşlılar azaldıkça yavaş yavaş unutulan bu destanların gecikmeden kâğıda geçirilmezse, kaybolup gideceklerini de bize öğretmiş bulunuyor.

Türk destanının, bundan başka meseleleri de vardır. Bunlardan birisi de, yayınlanmış ve hattâ kesin şekillerini almış destan parçaları üzerinde yetkililerin ortak kanaat ve sonuca varmamış olmalarıdır. Meselâ «Battal Gaazi» destanı, Türk destanı mıdır, yoksa Türkçeye çevrilmiş veya adapta edilmiş bir Arap destanı mıdır? «Köroğlu» destanı VII. Yüzyıla ait bir Gök Türk destan parçası mıdır, yoksa XVI. Yüzyıla ait bir Anadolu destanı mıdır? «Manas» destanı X. Yüzyıla ait bir Karahanlı destanı mıdır, yoksa XVII. Yüzyıla ait bir Kırgız destanı mı?

Görülüyor ki bunlar, küçümsenecek meseleler değildir. Bunlar hallolunmadıkça destan parçalarını birleştirip

bir sanat anıtı meydana getirmek imkânsızdır. Millî tarihimizi bir sisteme bağlamak için uzun bir hazırlanma gerektiği gibi, millî destanımızı kesin bir şekle sokmak, şüpheli taraflarını aydınlatmak, bize ait olanlarını alıp olmayanlarını atmak için de yine yorucu bir çalışmaya ihtiyaç vardır.

(*Orkun*, 30. Sayı, 27 Nisan 1951)

Türk Destanı Üzerinde Çalışanlar

BENİM bildiğime göre, Türk destanı üzerinde ilk çalışan Türk, **Ziya Gökalp**'tır. Gökalp, iyi bir şair olmamakla beraber, Türk destanının bazı parçalarını sade ve özlü bir dille nazma çekmiş ve bununla ilmî değil, yalnız millî ve terbiyevî bir gaye gütmüştür. Fakat Gökalp'ın çocuklar için yazdığı ve aslına göre azçok değiştirdiği manzum masallar ve destanlar, gerçekte çocukların anlayabileceği manzumeler değildir. Bu alandaki ilk denemeleri sembolik mahiyette olduğundan, ancak belirli kültürü olan aydınların anlayabileceği parçalardır.

Gökalp'ın, vaktiyle, ilkokul çocukları için çıkan *Çocuk Dünyası* adlı haftalık dergide «Türk Tufanı» başlığı ile yazdığı bir manzume, Oğuz Destanı'nın değiştirilmiş bir şeklidir. Bu destanın aslındaki Karahan, Oğuz Han'ın babası olduğu halde, Gökalp, onu yabancı bir düşman haline sokmuş ve Karahan kelimesi, Türkleri basan karanın bir sembolü haline getirilmiştir. Bu manzume, *Çocuk Dünyası*'nın 30 Mayıs 1329 (=1913) tarihli sayısında çıktığına göre, Gökalp, o zaman 37 yaşında idi ve türko-

loji bakımından henüz olgunlaşmamıştı. O, yalnız Balkan Savaşı'nın felâketle biten günlerinde, geçmişten kuvvet almak ve gelecek için ümitli bulunmak gayesiyle bu manzumeyi yazmıştı. Nitekim, 58 beyitlik manzumenin son mısraları bunu açıkça göstermektedir:

Gerçek yalan içinde,
Budur kalan içinde;
Türk'ü kara basmışken
Oğuz, onu bu dertten
Kurtardı, verdi necat!
Başladı yeni hayat;
Şimdi bizi al bastı;
Camilere haç astı,
Koptu kızıl kıyamet,
Yeni güne alâmet;
Eğer bugün Tanrı'dan
İsteyerek kol ve kan
Çıkarmazsak bir Oğuz,
Bilelim: Artık yoğuz...

Gökalp'ın Birinci Dünya Savaşı sırasında çıkan *Kızılelma* adlı şiir kitabında da Türk destanının az çok işlenmiş parçaları vardır. «Alageyik» ve «Ergenekon» adlı parçalar tamamen veya kısmen Türk destanından alınmıştır. Hece vezninin yedisi ile yazılan «Alageyik» manzumesi Gök Türklere ait Ergenekon Destanı'nın oldukça değiştirilmiş şeklidir. Gökalp, burada Türkçesinin kudretini en güzel şekilde isbat eden bir nazımcıdır:

Açtım bir elmas oda,
Dev şahını uykuda
Gördüm, kestim başını,
Dedim: «Ey ifrit, hani

Nerde dünya güzeli?»
Dedi: «Elinde eli!»
Döndüm, baktım bir Kırgız
Elbiseli güzel kız
Durmuş bakar yanımda,
Şimşek çaktı canımda!

Bu manzumenin Ergenekon Destanı'ndan alındığını gösteren parçası son mısralardadır.

Geçtik nice dağ, kaya;
Geldik Demirkapı'ya.
Kapanması çok yıldı,
«Açıl!» dedim, açıldı.
Yol verince gizli yurt,
Aldı bizi bir bozkurt,
Kaf Dağı'ndan geçirdi,
Türkeline getirdi.

Hecenin sekizlisiyle yazılan «Ergenekon» manzumesi ise şekil bakımdan olduğu gibi muhtevası bakımından da hem destan, hem de tarihtir. İlk dörtlüklerinde Oğuz Destanı'nın malûm olan İslâmî şeklini ve Ergenekon Destanı'nı anlatır. Gökalp bu kısımları belli ki Ebülgazi Bahadır Han'ın *Türk Şeceresi* adlı eserinden almıştır. Daha sonraki dörtlükler ise Türk tarihinin bir özü halindedir.

Fakat Gökalp, manzumelerini daima telkin maksadı ile yazdığı için, bunun sonunda da okuyuculara bir ders vermeyi ihmal etmemiştir:

Kırım, Kazan heder oldu!
Tuna, Kafkas beter oldu!
Türkistan'da neler oldu,
İşitmedi kulağımız.

Yurt girince yad eline
Ergenekon oldu yine.
Çıkmaz mı bir Börteçine?
Nurlanmaz mı çırağımız?

Gökalp, Kurtuluş Savaşı'ndan sonra, 1339(=1923)'da, çocuklar için yayınladığı manzum ve mensur masallardan meydana gelen *Altın Işık* adlı kitapta da, bazı Türk destan parçalarını nazma almıştır. *Altın Işık*'taki parçalar Dede Korkut'tan alınmıştır. Hecenin 4+4+3 vezniyle yazılan «Deli Dumrul» masalı, aslına çok uygun ve yine sade, güzel Türkçe iledir. Yine Dede Korkut'taki «Tepegöz» parçasının nazma çekilmiş şekli olan «Arslan Basat» adlı uzun parça ise, nazım tekniği ve sanat bakımından, diğer manzumelerinden daha az başarılıdır.

Ziya Gökalp, çeşitli millî ve toplum görevlerinin ele alınmadığı veya iyi görülmediği bir devirde yetişmiş milliyetçi bir aydın olduğu ve bundan büyük bir ızdırap duyduğu için, ihmal edilenlerin hepsini birden yapmaya kalkmış, bu yüzden yaptıklarının bir kısmı eksik veya yarım kalmıştır. Türk destanını yazmak hususundaki teşebbüsü de böyledir. Bununla beraber birçok alanlarda olduğu gibi, bu sahada da ilk çığırı açmış olması, onun büyük şereflerinden birisidir.

Gökalp'tan sonra Türk destanı ile uğraşan fikir adamlarından birisi de Hilmi Ziya Ülken'dir. 1340-1341 (= 1924-1925) yıllarında yalnız 12 sayı olarak çıkan ve Anadoluculuk fikrini yaymaya uğraşan aylık *Anadolu* dergisinde, Türk destanı üzerindeki çalışmalarının ürünlerini yayınlamıştır. Hilmi Ziya Ülken'in, o sıralarda lise öğ-

retmeni olduğunu sanıyorum. Anadoluculuk inancının fikriyatını yapan ve millî tarihimizin adı, konusu, milletimizin adı, Anadolu coğrafyası, millî bayram, Anadolu kadınlığı, Anadolu edebiyatı gibi sırf Anadolu'ya ait şeylerle uğraşan, hattâ milletimizin adını Anadolu milleti, devleti de Anadolu cumhuriyeti diye adlandıran ve hepsi de genç olan bu grup arasında Hilmi Ziya, Türk destanı ile uğraşan tek kişidir.

O, bu konu ile iki yönden uğraşmıştır: Hem bazı destan parçalarını uzun manzumeler halinde yazmış, hem de destanı ilmî bir konu olarak ele alıp nasıl teşekkül ettiğini göstermiştir.

Hilmi Ziya'ya, manzumelerinde başarı göstermiştir denemez. Çünkü zaten şair değildi. «Anadolu- Örfü ve Destanlar» adı ile yayınladığı ve destanı ilmî olarak ele aldığı iki makalesinde de fazla başarılı değildir. Çünkü o zaman kendisi pek genç, ele aldığı konu da bizim için yeni ve el değmemiş gibi idi. Bundan başka Hilmi Ziya, *Anadolu* dergisinin prensibine uyarak, işe, Anadoluculuk ön fikriyle başlamış bulunuyordu. Bu ön fikrin, onu, bazı tarihî gerçekleri görmekten alıkoyduğu muhakkaktır.

Bununla beraber, destanlar hakkında vardığı sonuç ve verdiği hüküm doğrudur:

> «Galip veya mağlûp, zengin veya fakir bütün milletlere mefkûresini gösteren, istikametlerini tayin eden destanlardır.»

(*Orkun*, 31. Sayı, 4 Mayıs 1951)

Türk Destanını Sınıflandırmak Tecrübesi

ZİYA GÖKALP ve Hilmi Ziya'dan sonra, Türk destanı üzerindeki çalışmalar daha ilmî ve daha metodlu olmuştur. Başka milletlerin destanları hakkındaki eserleri inceleyerek Türk destanını ilmî şekilde sınıflandıran ilk Türk, Prof. Zeki Velidi Togan'dır. Türk tarihi üzerindeki derin bilgi ve ihtisası malûm bulunan ve Türkistan'ın batı ucu demek olan Başkurdistan'da doğan, bütün Orta Asya'yı ilmî ve siyasî sebeplerle dolaşan Zekî Velidi Togan, Türklerin henüz destanî devirde yaşayan boyları arasında da dolaşmanın verdiği yetkiyle, millî destanlar üzerinde ciddiyetle durmuş ve bunu yaparken yalnız destanı işlemekle kalmayarak eski destanlar vasıtasıyla tarihin bazı karanlık noktalarını aydınlatmasını da bilmiştir.

Prof. Zeki Velidi Togan'ın Türk destanı üzerindeki ilk mühim yazıları *Atsız Mecmua*'da çıkmıştır, Bu derginin mayıs, haziran, temmuz ve eylül 1931 tarihinde çıkan 1., 2., 3. ve 5. sayılarında «Türk Millî Destanının Tasnifi» başlığıyla dört makale yayınlayarak, millî destan üzerine

dikkati çekmiş ve bu destanın nasıl işlenmesi gerektiğini göstermiştir

Zekî Velidi Togan'a göre:

> «Millî destanlar, tarihî vakaları tasvirden ziyade, milletin yüksek millî duygularını in'ikâs ettiren, tamamiyle veyahut az çok tarihe müstenit bir ideal âlemi gösteren halk edebiyatı eserlerinden ibarettir.»

Millî destanın meydana gelmesi için üç merhale lâzımdır:

1— Destanî ruhlu bir milletin çeşitli devirlerdeki maceralı hayatını halk şairleri ufak parçalar halinde söyler.

2— Milletin bütününü ilgilendiren bir hâdise, bu çeşitli destan parçalarını bir mihver etrafında toplar.

3— Sonunda, millette büyük bir medenî hareket olur ve o sırada çıkan aydın bir halk şairi, bu parçaları toplayarak millî destanı yaratır. (Yunan, Fars ve Fin destanları böyle meydana gelmiştir.)

Prof. Zekî Velidi Togan'a göre, Türkler ikinci devri birkaç kere geçirmişlerdir.

> «Bütün Türk milletinin mekûresini ve düşüncelerini bir yere toplayan destanlar bütün Türk milletini birleştiren Oğuz (Hun-Kun) ve Çengiz vekayii gibi hâdiseler dolayısıyla husule gelmiş, fakat üçüncü devreye girmeyip büyük bir halk şairi tarafından tesbit edilerek muntazam millî destan şeklini alamamış ve üfûl edip gitmiştir. Bizde bu büyük destanların ancak enkazı vardır.»

Acaba, bu eski büyük destanların «enkaz»ı yeni baştan düzenlenebilir mi? Destan zamanı geçmiş değil midir?

Zekî Velidi Togan, Avrupa için geçmiş olan destan devirinin Türkler için de geçmiş olduğunu kabul etmekle beraber, Avrupa'da çıkacağını daha o zaman (yani

1931'de) haber verdiği uzun çarpışmada, eski millî destanların Türk ve Çin gibi milletlerin işine yarayacağını söylemekten de geri kalmamıştır. Ona göre, bugünkü durum ve şartlar, eski Türk destanlarını sınıflandırmaya ve bunları millî terbiyeye esas edinmeye elverişli olmakla beraber, geçmişimizi anlayış hususunda aramızda birlik bulunmayışı da önemli bir engeldir.

Prof. Zekî Velidi Togan, Fatih Sultan Mehmed zamanına kadar Türkiye'de yaşayan Çağatay hayranlığının (ve bunun sonucu olan manevî Türk birliğinin), Mısır ve Suriye müverrihleri tarafından yapılan propaganda ile kaybolduğunu ve yerini Çengiz ve Temir düşmanlığına bıraktığını söyler. Yine ona göre Safevîlerin şiîlik propagandası ve iranlılık gayreti de millî tarih anlayışı ile Türk destanının baltalanmasına sebep olan hareketlerden birisidir. Bunları ortaya koyduktan sonra, Türk destanının ana çizgilerine geçen Zekî Velidi Togan, bu destanı şöyle özetliyor:

Dişi kurt tarafından beslenen ilk Türklerin yurdu Isıg Göl yakınlarındaki **Azıt Art** dağlarıdır. **Türk**'ün dört oğlu oluyor ve bunlardan **Tüng** tuzu keşfediyor. Onun oğlu **Alp Er Tunga** ise Türk hükümdar sülâlelerinin kurucusu oluyor. Bunun neslinden **Alanca Kara Han**, âhûdan misk elde etmesini bulup ticareti kuruyor, ok ve yay ile avlanmasını icad ediyor. Alanca Kara Han'dan sonra memleket **Türk** ve **Oğuz** veya **Moğol** ve **Tatar** diye ikiye ayrılıyor. Moğol neslinden Kara Han'ın oğlu **Oğuz Han** (veya **Oğuz Ata**) büyük fetihler yapıyor. Veziri **Ulug Türk** de aklın, tedbirin temsilcisi sayılıyor. Oğuz Han'dan sonra oğlu **Gün Han** hükümdarlığa geçiyor ve onun da **İrkıl Hoca** adındaki veziri nam salıyor. Gün Han'dan sonra her biri 75-125 yıl hüküm süren dokuz hükümdar daha geliyor, ve hükümdarlık Oğuz sülâlesinden **Buğra Han** sülâlesine geçiyor. Karahanlıların destana geçmiş şekli olan Buğra

Han'dan sonra olağanüstü bir doğuşla dünyaya gelen **Çengiz Han** başa geçiyor. Çengiz'in neslinden gelen birkaç padişahtan sonra **Temir**, **Toktamış** ve **Edüge** parçaları destanı tamamlıyor.

Zekî Velidi Togan, üzerinde fazla çalışmadığı için Batı Türklerinin, yani Türkiyelilerle Azerbaycanlıların destanları hakkında çok söz söylememiş, yalnız, Anadolu'da yayılan Battal Gaazi ve Danişmend Gaazi destanlarının Türk destanı değil, İslâmî destanlar olduklarını söylemekle yetinmiştir.

Seyid Battal Gaazi hikâyesi, konusunu Anadolu'daki İslâm-Bizans kavgalarından almış olmakla beraber, bu kavgaların Selçuklular değil, daha önceki Araplar devrini dile getirdiği ve kahramanları hep Arapça adlar taşıyanlar bulunduğu için, gerçekten de, bir Türk destanı gibi görülmemektedir. Her ne kadar **Fuad Köprülü** *Türk Edebiyatı Tarihi*'nde bunu Anadolu Türk destanlarının ilki diye göstermiş ve Anadolu'daki İslâm-Bizans çarpışmaları sırasında Emevî ve bilhassa Abbasî ordularındaki Türk unsuru arasında doğmuş olabileceğini ileri sürmüşse de, masal unsuru ile çok karışmış olan Battal Gaazi hikâyesinin diğer Türk destanlarındaki umumî karakteri göstermediği muhakkaktır. Anadolu'da ilk önce Araplar, sonra Türklerle Rumlar arasında yüzyıllarca süren dinî savaşları aksettirmiş olması bakımından öteki Türk destanlarından ayrıldığı düşünülebilirse de, böyle bir düşünce ve itiraz pek de yerinde olamaz. Çünkü Müslüman olmayan Gürcü ve Abazalar ile yapılan savaşların hâtırasını saklayan Dede Korkut hikâyeleri de dinî bir karakter taşıdığı halde millî unsurdan bir şey kaybetmiş değildir. Öyle sanıyorum ki Batı Türklerinin, yani Türkiye, Irak, Azerbaycan Türklerinin ilk destanî ürünleri de bu Dede Korkut hikâyeleridir.

Kökünü Türkistan'dan ve hattâ kısmen Gök Türkler çağından aldığı belli olmakla beraber Doğu Anadolu'da yerleşmiş, değişmiş ve olgunlaşmış olan bu hikâyeler Battal Gaazi ile kıyaslanamayacak kadar millî ve destanî karakter taşımaktadır. Bugün yalnız Anadolu Türkleri arasında bilinen ve destanî mahiyet taşıyan hikâyeleri doğrudan doğruya Anadolu Türklerinin destanı saymakta isabet olamayacağını sanıyorum. Bunların başka milletlerden Türklere geçmiş olması ve Türklerde yaşadığı halde eski sahiplerince unutulmuş bulunması pek mümkündür. Nitekim Alp Er Tunga destanı da Türklerin malı olduğu halde onlar arasında hemen hemen unutulmuş, fakat bizden alınan zengin parçaları Fîrdevsî tarafından *Şehnâme*'ye sokularak İranlılara mal edilmiştir.

Prof. Zekî Velidi Togan'ın Danişmend Gaazi destanını da Türk destanı saymamasına gelince: Ben burada değerli bilginin fikrine katılmıyorum. Çünkü Battal Gaazi'nin Araplar arasında yaşamış, tarihî bir aslı olduğu halde, Danişmend Gaazi, bilindiği gibi, XI. Yüzyıldaki Anadolu Türk kahramanlarından birisidir. Destanı da destan olduğu kadar popüler bir halk tarihinden başka bir şey değildir. Danişmend Gaazi destanının da eski karakteristik Türk destanlarına çok benzemediği muhakkaktır. Zannımca bunun sebebi, bu hikâyenin destanlaşacak kadar bir sözlü devre geçirmeden kâğıda çekilmiş olmasıdır. Bu iddiayı kuvvetlendirecek başka örnekleri de Osmanlı tarihinin başlangıcında görüyoruz: Ertuğrul Gaazi'nin, çarpışan iki orduya raslayıp yenilmek üzere olana yardımı, *Kur'ân* karşısında sabaha kadar ayakta durması, Osman Gaazi'nin meşhur rüyası ve bu rüyadan sonra Ede Balı'nın kızı ile evlenmesi; Rumeli'ye sallar ile geçiş vesaire hep tarihî birer aslı bulunan, fakat destanlaşmanın bütün safhalarını tamamlamadan kâğıda geçirildiği için tarihle masal arasında kalan hâdiselerdir.

Âşıkpaşaoğlu, Oruç Beğ gibi Osmanlı tarihlerinde ilk Osmanlılara ait olayların büyük bir kısmını bozulmuş, yalnış tesbit edilmiş tarih saymak mümkün olduğu gibi destan saymak da mümkündür. Tıpkı *Şehnâme*'nin bazı parçalarının tarihe uyması gibi.

O halde, Prof. Zekî Velidi'nîn ihmal ettiği batı Türkleri destanını sınıflandırmak gerekirse, bunu şimdilik Dede Korkut, Danişmend Gaazi, Adana Fethi ve ilk Osmanlılara ait parçalar olmak üzere sıralamak ve Köroğlu'nu da — aslı Türkistan'a ait olsa bile— Danişmend Gaazi destanından sonra veya Osmanlılardan önceye getirmek üzere bu işi uzmanlarına bırakmak gerekir.

(*Orkun*, 32. Sayı, 11 Mayıs 1951)

Türk Destanı Üzerinde İncelemeler: 4

Türk Destanını Nazma Çekme Teşebbüsü

a) Uğuz Kağan Destanı

YAKIN YILLARDA, Türk destanını manzum olarak yazmak teşebbüslerine de raslandı. Bu teşebbüsler, ilk defa Ziya Gökalp'ın denediği gibi küçük parçalar halinde değil, Türk destanının büyük parçaları veya bütünü üzerinde yapılmıştır. Millî destanı bu şekilde nazma çekmeye çalışanlar **Dr. Rıza Nur** ile **Basri Gocul**'dur.

Millî hükümetin ilk maarif vekili olan Dr. Rıza Nur, yirmi yılı gurbette geçen maceralı hayatında pek çok eser vermiş ve Türklüğe hizmet etmek için çeşitli konulara temas etmek lüzumunu duymuştu. Bunlar arasında *Uğuz Kağan Destanı*[1] adını taşıyanı merhumun son eseridir ve

---

[1] Rıza Nur, umumî «Oğuz» söyleyişinin aksine olarak «Uğuz» diye söyler ve yazardı. Bugün Anadolu Türkleri arasında her iki şekilde de kullanılmaktadır.

diğer birçokları gibi sadece Türklüğe hizmet gayesiyle kaleme alınmıştır.

Dr. Rıza Nur, Türk destanını baştan sona kadar bir bütün olarak yazmak teşebbüsüne girmemişse de, ele aldığı Uğuz Kağan Destanı'nı öteki Türk destanlarından parçalarla zenginleştirmiş ve 6100 mısraı aşan büyük bir eser meydana getirmiştir. Eserine 1 Kasım 1937'de İskenderiye'de başlamıştır. Bitiriş tarihi ise 1 Kasım 1939' dur. Rıza Nur, destanına yazdığı «önünç»te şöyle demektedir:

«Bir milletin destanı, masalları nice asırlar sonra toplanır, tanzim edilir. Ben de birçok asır sonra Türk destanını yazmak hevesine düştüm. Türk tarihini tetkikim esnasında bunlardan topladım. Uğuznâme'ye esas yaptım. Topladıklarımı Paris'te 1932 yılında nesir ve iskelet halinde tesbit ettim. Bu esasa göre şiir olarak süsleyerek yazacaktım. O tarihten 1936 yılı başına kadar diğer eserlerimin işini bitirip de bu destana başlayamadım. Hepsi bu tarihte bitti, lâkin başım çok yorgun düştü. Uzunca dinlenmek lâzımdı. Başka türlü çalışmak mümkün olmayacaktı.

Bundan sonra bir taraftan eserlerimi bastırmakla, bir taraftan da yavaş yavaş bu destanı yazmakla ömrümü geçirmeye karar vermiştim. Dinlenirken bazı neşriyat da yaptım. Böylece 1937 yılı teşrinisanisinin ilk gününe geldim. Ben, bu destanı şiir olarak ve iyi yazabilmek için başım dinlenmiş, sıhhatim yolunda, gönlüm rahat ve cebimde para olsun dedim. Bugün de yine gurbetteyim. Yine elem içindeyim. Yine kafa yorgun, yine sıhhat bozuk, yine gönül üzgün ve perişan, yine paranın benimle ünsiyetsizliği devamda. Baktım ki istediğim böyle bir devir bize gelmeyecek, bu zaten muhali istemekti. Artık bu tarihte yazmaya başladım.

Dünyada ne kendim için, ne de bir başkası için hiç bir arzum, emelim yoktur. Arzum sadece bu. Bakalım kaç yılda bitireceğim? Ölmeden bitirirsem gözüm arkada kalmayarak bu dünyadan giderim. Uzun yıllardan beri Türk için, mukaddes Türklük için canımın içinde bin naz ve sevgi ile beslediğim,

gönlümün en kıymetli köşesinde aklı, fikri alan ve bütün varlığı kaplayıp tutan coşkun bir aşkın, tatlı, altın kanatlı sırrı gibi sakladığım bu hizmeti de görünceye kadar ölüm bana aman versin.

Bu destanı sırf Türkçe yazmak mümkündü. Gönlüm de böyle isterdi. Millî destanlar zaten böyle yazılır. Ancak böyle bir eseri bugün hiçbir Türk'ün anlayamayacağını düşünerek vazgeçtim. Millet anlamazsa yazmakta ne fayda var? Ve yine böyle bir destan için bir dilde kelimeler uzun zamandan beri işlenmiş, billûrlaşmış, hazırlanmış bulunmalıdır. Arap ve Acem kelimeleri Türkçeyi istilâ edip çıktıktan sonra Türk kelimeleri bu meziyetleri kaybetmişlerdir. Sırf Türkçe yazmak için Türkçe kelimeler yeniden işleninceye kadar beklemek lâzımdır. Demek henüz bunun vakti değil. Bununla beraber bugün mümkün en sade dile yazdım. Bu eserde eski Türkçe kelimelerden de pek çok bulunacaktır. Ecnebi kelimeler hem pek az, hem de Türkçenin bünyesine girmiş, adapte olmuş kelimelerdir.»

Rıza Nur bundan sonra, bu destanı yazarken atalar türesine uyarak mesnevi tarzını kullanacağını, araya bazı mensur ufak parçalar koyacağını söylüyor. Seçtiği vezin, hecenin on birlisidir. Fakat bunu 6+5 veya 4+4+3 duraklı olarak değil, serbest, yani duraksız olarak almıştır. Rıza Nur, bunun yeknesaklığı gidereceğini söylemekte ise de aksine, eserin ahengini zayıflatmıştır. Destanın içinde bazan kullandığı daha küçük vezinler ise esere gerçekten çeşni vermiş ve bu küçük vezinli yerler daha başarılı olmuştur. Meselâ Uğuz'un kıyat'ı (yani ejderhayı) öldürmesi üzerine orman perilerinin onu övmesi hiç de fena değildir.

Bu Uğuz Kağan
Elinde çağan
Duruşu hoştur
Kolunda kalkan

Cıdası hele
Elinde yaman
Bu Uğuz'dur, bu
Acunu yakan

Hayran olur her
Uğuz'a bakan
Kıyat geberdi
Sevindi orman

Yine bir başka yerde, Kanturalı adındaki bir kahramanın savaştan önce övünmesi de, başarılı bir nazım örneğidir:

Ben bir baturum
Düşkünüm şana
Ovalar, dağlar
Bahçedir bana
Sahiptir evim
Gökten tavana
Yemeğim vardır
Susarım kana
Yumuşak yatak
Gelmez arslana
Er dilerim ben
Bugün düşmana
Bir iş edeyim
Ki cihan ana

Şu ufak örneklerde de görüldüğü üzere Rıza Nur, hem eski kelimeler, hem de eski gramer şekillerini kullanmaktadır. Hele bazı yerlerde eski Türkçede olmayan, ancak konuşma dilimizde kullanılan şekilleri denemesi bizi oldukça yadırgatmaktadır. Meselâ «ova kanla, leşle doldu» diyeceği yerde «ova kannan, leşnen doldu» demesini yadırgamamak mümkün değildir. Bununla beraber

konuşurken çoğumuzun böyle söylediği ve «benimle, seninle» diyecek yerde «bennen, sennen» dediğimiz de muhakkaktır.

Eserin bölüm başlıkları şunlardır:

Başlangıç, destanı yazmanın sebebi, destana başlama, Ergenekon'a kapanış, Ergenekon'dan çıkış, Karahan'ın kağanlığı, Uğuz Kağan'ın doğuşu, Uğuz Kağan'ın çocukluğu ve gençliği, Uğuz'un kıyatla cengi, Uğuz'un evlenmesi, Uğuz'un şiiri, Uğuz'un âşık olup evlenmesi, Uğuz'un babası Karahan'la cengi, Uğuz'un kağan oluşu, Uğuz Kağan'ın evlenişi, Uğuz Kağan'ın dünya fethine çıkışı, ordunun tanzimi, Uğuz Kağan'ın orduya geçit yapışı, Çin elçisinin gelişi, Uğuz Kağan'ın Çin'e dalışı, Uğuz Kağan'ın öğüdü, ulu vuruşgu (= harp), Uğuz Kağan'ın Han Baluğu (= Pekin'i) alışı, Altın Kağan'dan Uğuz Kağan'a yumsab (= elçi) gelişi, Uğuz Kağan'ın Urum üstüne yürüyüşü, ulu vuruşgu, Urus Beğ'in gelip Uğuz Kağan'a itaati ve Uğuz Kağan'ın Uruslara Saklab adı verişi; Uğuz Kağan'ın İtil ırmağını geçişi ve Kıpçaklar, Uğuz Kağan'ın aygırının kaçışı ve Karluklar, anahtarsız ev ve Kalaçlar, Mamak'ın ölümü, Uğuz Kağan'ın icadı, Uğuz Kağan'ın Tangut üstüne yürüyüşü, Uğuz Kağan'ın Karahıtay üzerine yürüyüşü, kalenin muhasarası, İtbarak'ın Uğuz Kağan'a sığınması, Uğuz Kağan'ın doğuya dönüşü, batıya dönüş ve Uğuz Kağan'ın Kırgızlara varışı, Uğuz Kağan'ın Hind'e yürüyüşü, vuruşgu, Uğuz Kağan'ın Keşmir'i alışı ve Gün Han'ın Sevim Hanımla aşkı, Uğuz Kağan'ın yurda dönüşü, Uğuz Kağan'ın İran'ı alışı, vuruşgu, Uğuz Kağan'ın Suriye'yi ye Mısır'ı alışı, altın yayla üç gümüş ok, Uğuz Kağan'ın oğullarına öğüdü ve yurdunu taksimi, Uğuz Kağan'ın duası, şölen, Uğuz Kağan'ın ölümü, Uğuz Kağan'ın yuğu, Uğuz Kağan'ın yakılması, bark ve balballar, sağu (= mersiye), sonuç.

Rıza Nur, şair yaratılışlı olmadığı için, bu uzun destanda başarı göstermiştir denemez. Eserin, parça parça kuvvetli yerleri bulunmakla beraber, bütünü zayıf kalmıştır. Bin türlü dert arasında ve ömrünün son yıllarında yazdığı bir eser de, zaten, başka olamazdı.

Eserin en değerli tarafı, yazılmasındaki gayedir. Namık Kemal ve Ziya Gökalp gibi, Rıza Nur da, çeşitli edebî nevilere sırf millî hizmet olsun diye başvurmuştur. Esasen onun tarih yazması, meşhur operaları nazım olarak Türkçeye çevirmesi, Türk edebiyatı üzerinde çalışarak 5 büyük cilt meydana getirmesi de hep aynı maksatladır.

Destan yazmak için çektiği sıkıntıları, eserinin son bölümünde, şöyle anlatıyor.

Uğuz'un şairi saf Türk Rıza Nur,
- Tanrı'ya bin kere şükür olunur-
İstanbul'da Taksim, Sülünpalas'ta[2]
Yalnız, perişan, bezgin ve hasta,
Tamamladı. Etti Türk'e armağan...
Paris'te, Mısır'da sefalet içre,
Türlü tehlike geçire geçire
Bu destanı yazmak için çalıştım,
Dert öyle oldu ki, derde alıştım.

Millî gayeler uğrunda bu kadar didinen ve son devir tarihimizin birinci sınıf adamlarından olan Dr. Rıza Nur, bugün yalnız gözlerden değil, gönüllerden ve hafızalardan da uzak olarak, Merkezefendi Kabristanı'ndaki mütevazi mezarında dinlenmektedir. Taşında şu kelimeler yazılıdır:

Türklük için yaşadı, öldü

(*Orkun*, 34. Sayı, 18 Mayıs 1951)

---

[2] Rıza Nur'un oturduğu ve öldüğü apartman.

Türk Destanını Nazma Çekme Teşebbüsü

b) Kopuzlama ve Oğuzlama

BİRÇOKLARININ yadırgayacağı «kopuzlama» ve «oğuzlama» kelimeleri, tanınmamış bir köy öğretmeninin, manzum olarak hazırlamak için yıllardır çalıştığı Türk destanına verdiği isimlerdir.

«Kopuz,» bilindiği gibi bugünkü çöğür, bağlama ve saz'ın anası olan millî Türk sazı, «Oğuz» da büyük Türk soyunun en mühim unsurlarından biri, yani bugün Türkiye, Azerbaycan ve Irak'ta yaşayan Türklerin hemen genellikle mensup bulundukları kavmin adıdır. O halde kopuzlama ve oğuzlama ne oluyor diye sorulacak. Acaba bu kelimeler de uydurmacıların ortaya attığı asılsız, fasılsız nesneler mi diye düşünülecek.

Hayır, bunlar uydurulmuş değil, yaratılmış kelimelerdir. Nasıl «yiğit» anlamındaki «koçak»tan «hamasî şiir» mânâsına «koçaklama» yapılmışsa, nasıl, «güzel»den «gü-

zelleme» yapılmışsa bu tanınmadık köy öğretmeni de kopuzlama ve oğuzlama kelimelerini icad etmiştir. Kopuzlama kopuzun eşliğiyle söylenen eski destanlara kıyasla Türk destanı, oğuzlama da Oğuz Türkleri'nin destanı demektir. Halk şiirleri üzerinde, pek üstünkörü bile olsa, biraz duranlar ikinci okuyuştan sonra kopuzlama ve oğuzlama kelimelerine alışmaktadırlar.

Bu tanınmamış şair, belki de ilerde millî bir şöhretin sahibi olacak bu köy öğretmeni Basri Gocul'dur. Vaktiyle komünist Nâzım Hikmet'e karşı çıkarılmış bir küçük risalesini hatırlıyorum. Ömrünü tek ülküye, Türk destanını manzum olarak yazmak düşüncesine vermiştir ve tek gaye üzerinde koşan insanların çoğu gibi onun da başarıya ulaşması pek muhtemeldir.

Her türlü yayınların pek bol, hattâ müptezel olarak yapıldığı şu son zamanlarda şiirden ve şairlerden bahseden münekkitlerin onun adını da söylediklerini hatırlamıyorum. Münekkitler bunda belki haklıdırlar. Bütün yazılanları görmek mümkün olmadığı gibi yığınla yazılanlar arasında ölçülü bir seçme yapmak da imkânsızdır. Fakat «zaman» iltimassız süzgecini kullanacak; zayıfları, değersizleri süzüp atacak; o zaman belki de bugün adı anılmayanlardan bazıları edebiyat tarihine girecektir.

Ben Basri Gocul için bu ihtimali vârid görenlerdenim. Uğraştığı konunun heybeti ve haşmeti kendisindeki nazım tekniği ve şairlik kabiliyeti belki ilerde onun adını ebedîleştirecektir.

Şimdiye kadar bazı gazete ve dergilerde onun millî destanından parçalar görüyorduk. Sonra Dil Kurumu'nun bu destanı mükâfatlandırdığını işittik. Fakat Ahmet Cevad'in tercüme ettiği Yunan destanını yayınlayan Türk Dil Kurumu, Basri Gocul'un eserlerini bastırmaya istekli görünmedi. Nihayet şairin kendisi destanından seçilmiş parçaları *Örnekler* adı ile küçük kitaplar halinde yayınla-

yarak Türk aydınlarına sundu. Bu örneklerin 1948'de İstanbul'daki Anıl Matbaası'nda basılan birincisinden öğrendiğimize göre Basri Gocul, Türk destanını manzum olarak yazmak düşüncesine bir sabit fikirle kendini vermiştir. Türk destanını iki cilt halinde yazmıştır. Birinci cilt *Kopuzlama* adındadır ve «Türk Han»dan «Çengiz Han» a kadar olan çağları almaktadır. İkinci cilt *Oğuzlama*'dır. Dede Korkut hikâyeleri ikinci ciltedir. İkinci cildin 10.000 mısradan fazla tuttuğunu yine şairin ifadesinden öğreniyoruz.

Türk destanını nazma çekmek için yalnız şairliğin yetmeyeceğini, destanın ruhuna da nüfuz etmek gerektiğini iyice takdir eden Basri Gocul millî destanlar üzerindeki yazıları dikkatle okumuş, onu iyice kavramıştır. Dede Korkut'ta bir nevi serbest vezinle yazılmış, manzumeleri âdeta restore ederek ortaya cidden başarılı sonuçlar çıkarmıştır.

Basri Gocul, *Oğuzlama*'yı hecenin türlü vezinleriyle yazmış ve en çok 7, 8, 11 ve 12 hecelileri kullanmıştır. Eski Türkçe kelimeler de az değildir. Fakat bu manzumelerde bir yapmacık, bir zorakilik yoktur. Meselâ şu yelteme, yani hücum manzumesine bakın:

Kiyir kiyir kişneşiyor
Atlar yeri eşe eşe!
Gün doğusu kızıllaştı,
Yayılalım dağa, taşa!
«Tayma! Tayma!» naraları
Korku salsın uçar kuşa!
Bir uğurdan saldıralım
Çarpıyorken oklar döşe!
Gözümüzün pekliğinden
Düşmanların aklı şaşa!
Hanlar, beğler aramızda;
Emeğimiz gitmez boşa!

Can kaygısı çekmek olmaz,
Yazılanlar gelir başa
Kırılmakla tükenmeyiz;
Bakmamalı üçe, beşe!
Tunç topuzlar yüz dağıta,
Kunt adalar bağır deşe!
Dahi kılıç çarpışandan
Baş, bacaklar ayrı düşe;
Cenk meydanı doluşunca
Üşmelidir kuzgun leşe!

Tam bir hamasî şiir olan bu parçadaki «kiyir kiyir kişnemek» bize hiç de yabancı gelmiyor Mânâsını da hiçbir sözlüğe bakmadan anlıyoruz. Bunun gibi, «tayma»nın da bir saldırış narası olduğunu kolayca farkediyoruz. «Döş» kelimesi bugün edebî dilde olmamakla beraber «döl döş» deyiminde kullanıyor. «Döşek» kelimesi de buradan geliyor. Bir türlü kargı olan «ada» sözlüklerde kalmış bir kelime olmakla beraber bu manzumenin havası içinde okuyanı yadırgatmıyor.

Görülüyor ki Basri Gocul halk şiiriyle haşır neşir olmuştur. Yukarki parçanın:

Kırılmakla tükenmeyiz;
Bakmamalı üçe, beşe

beyti, halk şairi «Muhibbî»nin:

Sayılmazız parmak ile,
Tükenmeyiz kırmak ile
Taşramızdan bakmak ile
Kimse bilmez halimizi

dörlüğünü hatırlatıyor. Yine «yazılanlar gelir başa» mısraındaki fikir bütün halk edebiyatında, anonim edebiyatta,

Türk milletinde ortaklaşa bir fikirdir. Hattâ Sultan Cem bile:

«Herkesin başına yazılan gelir, devrândır»

diye aynı fikri manzum olarak söylemiştir. Sondan bir önceki beyitte, mısraın «dahi» kelimesiyle başlaması da bize yabancı gelmiyor. Bu bakımdan Basri Gocul, merhum Rıza Nur'un söylediği «Türkçe kelimelerin bir destanı ifade edebilecek şekilde billûrlaşmasını» sağlamış demektir. Hakikaten öteki parçalarda da billûrlaşma göze çarpmaktadır. Sanki uzun zamandan beri Türkçe ile türlü destanlar yazılıyormuş gibi bir akıcılık mısralardan dökülmektedir. Türlü Türk lehçelerinde, özellikle Kazakçada görülen îcaz kudreti Basri Gocul'da da olgunluğa doğru gidiyor. Örnek olmak üzere «Kanturalı»nın bir söylemesini alıyorum:

Kanturalı tehlikeli bir maceraya atılmak üzeredir. Babası, oğlunu vazgeçirmek için gideceği yerin korkunç sarplığından, ahalisinin keskin nişancılığından, baş kesen cellâtlarından, zindanlarından, insanı belâya sokan yosmalarından bahseder. Kanturalı'nın cevabı şudur:

Yollardan korkar mıyım?
Aygırım nal dökerdir!
Okçudan korkar mıyım?
Cebem temren bükerdir!
Cellâttan korkar mıyım?
Yumruğum döş çökertir!
Zindandan korkar mıyım?
Yoldaşım kırk nökerdir!
Yosmadan korkar mıyım?
Döneceğim bu yerdir!...

Kendisini millî destanın güzelliğine kaptıran için, Dede Korkut'taki tekrirlere benzeyen bu tekrarlamalar çok hoştur. Millî kültürü olmayanların bundan zevk almayacağı tabiîdir. Millî destanlar halka ve ilkokul çocuklarına kadar yayıldıkça bundan alınan zevk de umumîleşecek ve büyüyecektir. Çünkü zevk kısmen öğrenim ve çevre meselesidir. Eskiden makbul olmayan yarım kafiyeler bugün hoşumuza gittiği gibi destanlardaki ruh da yarın beğenilecektir.

Bu bakımdan Basri Gocul bugün, belki kendisinin de farkına varmadığı, büyük bir iş üzerindedir. Acele etmeyişi, yazdıklarını boyuna değiştirmesi (bunu kendi söylüyor), durmaksızın çalışması onun başarısını hazırlayan sebeplerdir. Kendisi şehirlerin gürültülü hayatından uzaktır. Beynini ve gönlünü dinleyebilecek bir çevre içindedir. Bundan dolayı eserine ihtirasla sarılması, ortaya koyabileceği en yüksek değeri yaratabilmesi mümkündür.

Şehnameler çağı geçmiş değildir. Bugün başka millet-lerde mensur destan olarak çok lirik tarihî romanlar yazıldığına şahit oluyoruz. Biz ise her ikisini de başaracak bir tarihî çağda bulunuyoruz. Korkunç sosyal kasırgalar arasında, oluşlar ve ölüşler ortasında yeni bir manevî düzene, yeni bir hamasî devre doğru gittiğimizi gösteren belirtiler de var. Millî destan üzerindeki ümit verici çalışmalar bu belirtilerden biridir.

(*Orkun*, 34 Sayı, 25 Mayıs 1951)

Kim Millî Kahramandır?

KAHRAMANLAR tarihin her çağında saygı görmüş; her zaman, her yerde kahramanlar yetişmiştir. Kahramanlık insan erdemlerinin en yücesidir. Milletlerin de kahramanları sayısınca itibar kazandığı ve dayanıklı olduğu bilinen gerçeklerdendir.

Fakat sadece «kahraman» olmakla «millî kahraman» olmak arasında fark vardır. «Millî kahraman», tesirini daha büyük çapta gösteren, gelecek yüzyıllara da kumanda eden, unutulmaz izler bırakan kimsedir. Millî kahramanlar, milletlerin hayatına yön verir.

Millî kahraman olmak için mutlaka yüksek makamda bulunmaya lüzum yoktur. Meselâ 30 yıldan beri Amerikalılar'a ve Filipinliler'e teslim olmadan tek başına Lübang adasında yaşayan ve bugün 51 yaşında bulunan Japon Teğmeni **Onoda** da bir millî kahramandır. Onun, vaktiyle almış olduğu buyruğa uyarak direnmesinin gerçi Japon savunmasına hiçbir yararı dokunmamışsa da, temsil ettiği kahramanlık ruhu ile Japon milletine şeref ve gurur vermiş, tarihe ebedî bir kahraman olarak geçmiştir.

Millî kahramanlar bir millete hız veren enerji kaynaklarıdır. Onlar olmadan büyük bilgin, dâhi şâir veya filozof yetiştirmenin değeri ve mânâsı kalmaz. Hindistan, filo-

zoflar ve şairler yetiştiren, fakat millî kahraman çıkarmayan ülkelerin nasıl yaşadıklarına bir örnektir.

Fakat şunu da unutmamalı ki millî kahraman yetiştirdiği halde onları unutan bir millet, hayvan sürüsünden biraz farklı bir yığındır. Ergeç başkaları tarafından güdülmeye mahkûmdur.

Millî kahramanları unutmak nasıl bir felâketse, sahte millî kahramanları unutmak da okadar vahim bir rezalettir. Bu; hırsızlığı zekâ, dolandırıcılığı dehâ saymakla eşit bir faziletsizliktir.

Kendi eski tarihimizden örnek vermek gerekirse milâttan önce Üçüncü Yüzyılda, atını ve evdeşini verdiği halde vatan parçasını düşmana vermeyen ve Türk milletini yaratan **Tanrıkut Mete**'yi millî kahraman tipi olarak gösterebiliriz. O, yenmiş bir millî kahramandır.

Yenilmiş millî kahraman tipi ise **Kür Şad**'dır. O delice kahramanlık olmasaydı Türkler Çin'de erimiş ve Türk devletine hâkim olan zayıf Sırtarduşlar Çin'le başa çıkamayacağı için Türk milleti bugün yeryüzünden silinmiş olacaktı. Hepsi ölen 41 kişinin koca bir imparatorluğa dehşet salması onların nasıl millî kahramanlar olduklarının senedidir. O yenilmiş ve öldürülmüş millî kahramanlar daha sonraki zaferlerin ve bütün millî hayatın yaratıcıları olmuştur. Çünkü millî kahraman olmak için inanmak ve ölümü göze almak şarttır.

Yeni tarihimize gelince, bunun yalnız Kurtuluş Savaşı devresini alarak hangi millî kahramanları yetiştirdiğini düşünürsek vereceğimiz hüküm hiç tereddütsüz şu olacaktır: Kurtuluş Savaşı'nın iki millî kahramanı, en karanlık günlerde bile bu işin başarılacağına inanan **Kâzım Karabekir** ve **Mustafa Kemal Paşa**lardır. Biri iyi silâhlı **Ermeni ordusu**nu onun yarısı kadar bir kuvvetle bozguna uğratarak, öteki bir destan savaşı olan **Sakarya**'yı ve imha savaşının güzel örneği **Dumlupınar**'ı kazanarak bu

payeyi almışlardır. Bu savaşların Türk ve cihan hayatındaki tesirleri hâlâ devam etmektedir.

Kurtuluş Savaşı'nın birçok kahramanları daha vardır. Fakat başta ünlü asker **Mareşal Fevzi Çakmak** olduğu halde bunların hiçbiri millî kahraman olacak ayarda değildir.

Gerçekler balçıkla sıvanamaz. Hiçbir değeri olmayanları bugün millî kahraman ilân etseler bile, yarın onlar o mevkiden indirilir.

Stalin'in cesedi de aynı sebeplerle Lenin'in yanından alınarak yok edildi.

11 Mart 1974

(*Ötüken*, Sayı, 123, Mart 1974)

Namık Kemal

YAKIN tarihimizin en büyük insanlarından biri olan Namık Kemal hakkında şimdiye kadar yazılan eserlerde, birbirine çok aykırı düşünceler ileri sürülmüştür. Bütün insanlar hakkında, birbirine benzemeyen fikir ve düşünceler ileri sürmek tabiîdir. Fakat vatana hizmet etmiş, millet için çalışmış ve hürriyet uğrunda her şeye katlanmış yüksek ahlâk sahibi bir insanı, bu gibi meziyetlerin tam tersi görmek ve göstermek, elbette ki, hususî maksatlarla hareket etmek demektir.

Namık Kemal için yazılmış eserlerin en büyükleri, tarih sırasıyla, Sadettin Nüzhet, Rıza Nur ve Necip Fazıl tarafından kaleme alınmış olanlardır. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından para ile ve ısmarlama olarak yazdırılan sonuncusunun hiçbir ilmî değeri yoktur. Kaynakları arasında Rıza Nur'un kitabı alınmadığı halde, onun bir kopyası olduğu anlaşılan, fakat içinde ilmî ve ciddî bir mütalâaya rastlanmayan bu eserin yazarı da, esasen, Namık Kemal hakkında ilmî bir monografi yazacak yetkide değildir.

Sadettin Nüzhet ve Dr. Rıza Nur'un eserleri ise ayrı bakımlardan kaleme alınmıştır. Rıza Nur'un eserinde Namık Kemal hakkında ileri sürülen düşünceler ve fikirler, çoğunluğunkine uygundur. Yani Namık Kemal'in vatan-

severliği, yüksek şairliği, milliyetçiliği, ahlâkî büyüklüğü kabul edilmektedir. Sadettin Nüzhet ise, Namık Kemal'de bazı meziyetler kabul etmekle beraber, onun milliyetçiliğini ve ülkücülüğünü kabul etmemekte, üstelik de Namık Kemal'in Arnavut olduğunu ileri sürmektedir.

Çok iyi tanıdığım Sadettin Nüzhet'in bu fikirlerinin samimî olmadığını biliyorum. Onun hangi kaygular ve ne gibi düşünceler ile böyle yazdığını da biliyorum. Şahsiyata dökülmemek için, bu zoraki düşmanlığın sebeplerini saymayacağım. Fakat onun bu yanlış davranışı, birçok kafaları da bulandırdığı ve bulandırmaya devam edeceği için, bunlara cevap vereceğim. Türk olmayan veya yabancı ülkülere bulaşmış kimseler bu fikirleri sömürmekte oldukları için, Sadettin Nüzhet de bilmeyerek ve istemeyerek kötülük yapmış bir duruma düşmektedir.

1— Namık Kemal'e yapılan hücum ve iftiraların başında, Arnavutluğu hakkındaki iddia gelir. Bu iddia, iki sebebe dayandırılmaktadır:

a) Kemal'in annesinin babası Abdüllâtif Paşa'nın Koniçeli olması,

b) Namık Kemal'in *Takib* adlı eserinde: *«Bendeniz Arnavudum ama okadar ciğerden hoşlanmam.* Hârâbat'*ın her sayfasında ise bir ciğer mazmununa tesadüf ettikçe kendimi Bahçekapısındaki Süslü'nün lokantasında zannediyorum da gönlüme istikrah geliyor.»* demesi...

Bu iki zayıf delille Namık Kemal'i Arnavut yapmak için insanın muhakkak kötü bir niyeti olması gerekir. Çünkü bir insanın, annesinin babası Arnavut olmakla, kendisinin de Arnavut olması gerekmez. Embriyoloji ilmine göre o insanda ancak % 25 Arnavut kanı var de-

mektir. Eğer Namık Kemal'in annesinin babası gerçekten Arnavut ise, kendisinde dörtte bir nisbetinde Arnavut kanı olduğunu kabul ederiz. Fakat kanının dörte üçü ile kültürünün tamamının Türk olmasını bir yana bırakarak Kemal'e Arnavutluk kondurmak çok gülünçtür. Kaldı ki anne babasının Arnavutluğu da kesin değildir, sadece bir ihtimaldir. Çünkü Koniçeliler Arnavut değildir. Dr. Rıza Nur, *Namık Kemal* adlı eserini yazarken, Koniçelilerin ırkı hakkında araştırmalar yapmış ve İstanbul'da da benim araştırma yapmamı istemişti. Yaptığım araştırmalara göre «Konice» kelimesinin Sırpça, Rumca ve Arnavutça olmadığını, Koniçelilerin kendilerini Türk saydıklarını, aralarında bozuk bir Rumca, Selanik şivesine benzeyen bir Türkçe ve çarşıda kısmen Arnavutça konuştuklarını öğrenmiştim.

Bu muhtemel % 25 Arnavutluğa karşı, Namık Kemal'in baba tarafından sağlam bir Türk soykütüğü vardır ki, inkâr olunamayacak kadar kuvvetlidir. Namık Kemal'in bilinen ilk dedesi Konyalı Bekir Ağa, onun oğlu sadrazam ve şehit Topal Osman Paşa, onun oğlu derya kaptanı ve III. Ahmed'in damadı şair ve hattat Râtib Ahmed Paşa, onun oğlu beğlerbeğilik rütbesi almış olan ve III. Mustafa'ya mabeyinci olan Şemseddin Beğ, onun oğlu ve Namık Kemal'in babası da II. Abdülhamid'in başmüneccimi Mustafa Asım Beğ'dir. Görülüyor ki, Namık Kemal 250 yıllık aristokrat ve vatana hizmet etmiş bir aileye mensuptur. III. Ahmed'in kızı Ayşe Sultan ile evlenen Râtib Ahmed Paşa'nın on tane oğlu vardır. Bunlar herhalde aynı hanımdan değildir. Eğer Namık Kemal'in dedesi, Şemseddin, Ayşe Sultan'dan doğmuşsa, Kemal, kısmen de Osmanlı hanedanına mensup demektir. Buna göre Kemal'in soykütüğü şöyle olmaktadır:

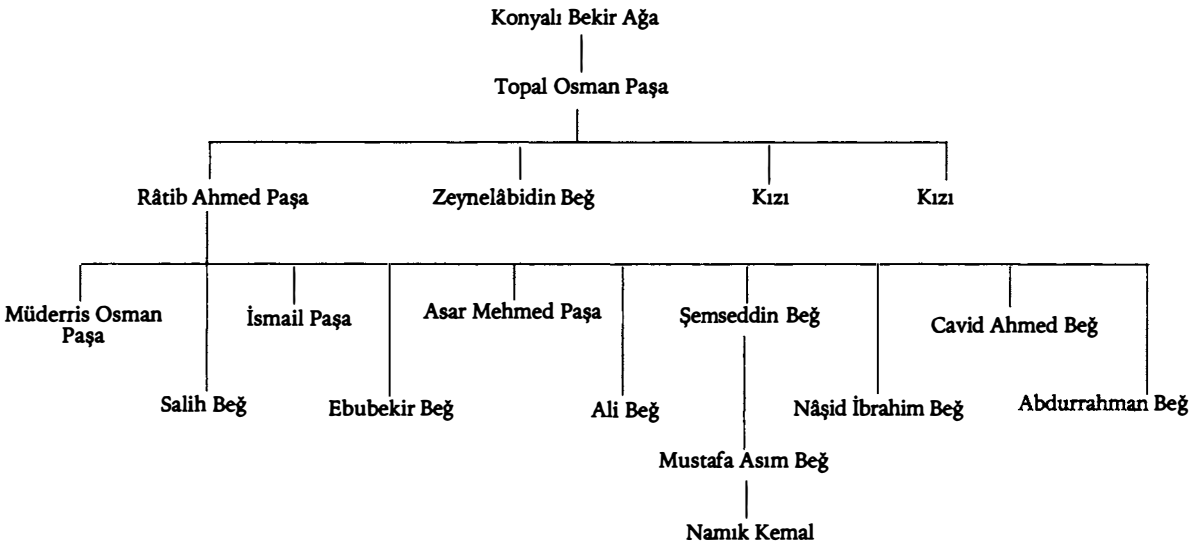
Konyalı Bekir Ağa
Topal Osman Paşa
Râtib Ahmed Paşa
Zeynelâbidin Beğ
Kızı
Kızı
Müderris Osman Paşa
İsmail Paşa
Asar Mehmed Paşa
Şemseddin Beğ
Cavid Ahmed Beğ
Salih Beğ
Ebubekir Beğ
Ali Beğ
Nâşid İbrahim Beğ
Abdurrahman Beğ
Mustafa Asım Beğ
Namık Kemal

Bazıları, Topal Osman Paşa'nın babası olan Bekir Ağa' yı tarihî kayıtlarda raslanmıyor diye kabul etmiyorlar. Tarihî kayıtlarda raslanmayan şeylerin, ailelerin özel sicillerinde bulunması pekâlâ mümkündür. Böyle olmasaydı, Namık Kemal'in oğlu Ali Ekrem Bolayır *Namık Kemal* adlı kitabına Konyalı Bekir Ağa'yı almazdı.

Konyalı Bekir Ağa uydurma bir ad olsa bile, Topal Osman Paşa'nın Türklüğü aleyhinde hiçbir delil yoktur. Eski hal tercümesi kitaplarında, Türkten gayrı soylardan olanların asıl milliyeti kaydedildiği halde, Topal Osman Paşa hakkında böyle bir kayıt yoktur. Türklüğü aleyhinde hiçbir kayıt bulunmayan bir Osmanlı paşasını Türk saymamak, kötü niyetten başka bir şey olamaz.

Namık Kemal'in *«Bendeniz Arnavutum ama o kadar ciğerden hoşlanmam!»* demesi ise, apaçık bir alaydır. Bu söz, o sırada Kemal ile arası açık olan Ziya Paşa'yı horlamak için söylenmiştir. Ziya Paşa'nın annesi Arnavut'tur. Namık Kemal, Ziya Paşa'nın *Hârâbat*'ını tenkid ederken onun hakkında böyle bir telmihte bulunmuştur.

Kemal'in oğlu Ali Ekrem, Edebiyat Fakültesinde benim hocamdı. Tam bir Osmanlı olan Ali Ekrem'de öyle aşırı bir Türklük duygusu yoktu. Bu sebepten, ailesinde, gerçekten bir Arnavut olsaydı, bunu bizlerle çok hususî ve samimî konuşan Ali Ekrem'den duymamız gerekirdi. Aksine, biz kendisinden bunun tamamen tersini duyduk.

Görülüyor ki, Namık Kemal'in Arnavutluğu iddiası, son yıllarda Türk düşmanları tarafından Ömer Seyfeddin, Abdülhak Hâmid, Ziya Gökalp ve Osman Gaazi'nin başka soylardan oldukları iftira ve yalanları gibi yalandır.

2— Namık Kemal'in padişahtan para aldığı hakkındaki sözler de iftiradır. Kemal, Avrupa'da iken Mustafa Fazıl Paşa'nın verdiği para ile geçinip mücadelesini yapıyordu. O para kesilince Türkiye'ye döndü. Padişahtan para alan adam Türkiye'de otururdu.

Namık Kemal düşmanları, onun, Osmanlı hanedanına düşman olduğu halde, onlardan memuriyet almasını da aleyhinde bir delil diye kullanmak istiyorlar. Şunu kesinlikle bilmeli ki, Namık Kemal, Osmanlı hanedanına düşman değildi. Aksine, o hanedanı seven ve sayan bir insandı. Bu gerçek, tarihî eserlerinde pek açık görülür. O, yalnız, mutlakiyeti yıkıp meşrutiyeti getirmek için padişahla çarpışmıştı. Memuriyet almasına gelince, bundan daha tabiî bir şey olamazdı. Çünkü kendi vatanına hizmet ediyor ve hizmetine karşılık da, yaşamak için, milletin parası demek olan bir maaş alıyordu. Namık Kemal, Rus çarına hizmet etmiyordu. Kendisine memuriyet veren adam, nihayet bir Türk padişahı idi. Nasıl, Osmanlı Hanedanını yıkan Atatürk'ün Osmanlı devletinde bir subay ve sultanın yaveri olması onun aleyhine kaydedilecek bir husus değilse, mutlakiyet düşmanı bulunan Namık Kemal'in de paşidahın bir mutasarrıfı olması onu asla küçültmez.

3— Namık Kemal milliyetçi değildir, Osmanlıcı ve islamcıdır diyorlar.

Şunu düşünmek gerek: Acaba, XIX. Yüzyıl Türkiye'sinde bugünkü gibi bir Türkçülük yapılabilir miydi? Her şeyi zaman ve çevre ile ölçmek gerekirken, neden, Namık Kemal, zamanı dikkate alınmadan suçlanıyor?

Namık Kemal, Osmanlıcı ve İslamcı idi. Fakat onun zamanında milliyetçilik de ancak o şekilde yapılabilirdi. O kadar ululadığımız Fatih Sultan Mehmed de bugünkü mânâsı ile Türkçü değildi. Onu da mı böyle tenkid edeceğiz?

Bu gülünç iddialar, demagojiden başka bir şey değildir. Unutmamalı ki, Namık Kemal, yurdumuza herkesin «Memâlik-i Osmâniyye» dediği bir sırada «Türkistan» diyordu. Milletimiz için birçok yerlerde «Türkler» deyi-

mini kullanmıştı.. Bunlar onun şuurlu bir milliyetçi olduğunu göstermez mi?

Ve nihayet, Namık Kemal'in, gerçek bir Türk milliyetçisi olduğuna bir delil daha vardır ki, küçümsenemez: Türkiye'deki komünistler neden daima Namık Kemal'e saldırmışlardır? Herhalde kendilerinin tam karşısı olduğu için... Namık Kemal, büyük milliyetçi olmasaydı, Türklük ve vatan düşmanları ilkönce ona saldırmazlardı.

Namık Kemal'in şairliği, bilginliği hakkındaki tenkidlere cevap vermeyeceğim. Bunların asıl konu ile ilgisi azdır. Ancak, şu kadar söyleyelim ki, Namık Kemal, Osmanlı Türk edebiyatının bütün inceliklerini bilen bir şairdi. Öyle sanıyorum ki, Osmanlı şairlerinin en önemsizlerini bile okumuştu. XV. yüzyıl sonu tarihçilerinden Neşrî'nin bir gazeline yazdığı nazire bunu gösterir. Çünkü Neşrî, değersiz bir şairdi.

Büyük Namık Kemal'e yapılan hücumlar ya milliyetçiliği yıkmak, ya da bazı kimselere yaranmak için yapılmaktadır. Kemal'in tenkid olunacak tarafları elbette vardır. Fakat bunlar ne komünistlerin, ne de dalkavukların ileri sürdükleri şeyler değildir.

(*Çınaraltı*, 22 Sayı, 3 Ocak 1942)

Türkiye ve Kıbrıs

MİLLETLER ve onların teşkilâtlanmış şekli olan devletler yaşamak için bir takım tedbirler almaya ve çareler bulmaya mecburdur. Devletler, bu tedbirlerin isabetli ve akıllıca olduğu nisbette büyür, güçlenir.

Bütün tarih bize şu gerçeği gösteriyor: Milletlerin hayatında üç merhale ve üç değişmez prensip vardır: Bağımsızlık, birleşmek, büyümek.

Bir millet, başka bir milletin veya milletlerin hâkimiyetinde ise önce bağımsız olmak için çabalar. Bağımsızlığını kazanmışsa yabancı hâkimiyetlerdeki soydaşlarını kurtarmaya çalışır. Millî birliğini tamamlamışsa büyümeye uğraşır.

Zamanımızda istenildiği kadar insaniyetten, insan haklarından bahsolunsun; sömürgecilik, emperyalizm istenildiği kadar yerin dibine batırılsın, yürürlükte olan gerçek budur. Bütün tarihte görüldüğü gibi bugün de barışçılık, barışseverlik, savaş aleyhinde bulunmak birer oyalayıcı yalandan ibarettir. Ebedî barış olacağına, bu konuda verilen teminatlara inanan budala milletler bunun acısını bağımsızlıklarını ve haysiyetlerini kaybederek çekerler. Ne kadar çirkin olursa olsun, hakikat şudur ki milletler birbirlerine yalan söylemek, güler yüz göstere-

rek kuyularını kazmak ve dost maskesi altında çıkar sağlamakla meşguldürler.

Dostluk ve barış yalanlarının en korkunç örneği kısa bir süre önce Çekoslovakya'nın Ruslar tarafından işgaliyle verilmiştir. Sebep, en akılsız insanları bile kandıramayacak kadar sudandır: Batı Almanya, Çekoslovakya'yı zaptetmeye hazırlanıyormuş.

Bu işgal olmasaydı bile insaniyetçiliğin yalan olduğu yine parlak dilleriyle ortadaydı: Ruslar 40 milyon Türk'le 40 milyon Ukraynalı'nın ve birçok küçük milletlerin bağımsızlığını yok etmişlerdi. Hani «insanlara hürriyet, milletllere istiklâl» verilecekti? Hani sömürgecilik, emperyalizm yapılmayacaktı?

Cihan tarihinin günden güne çapraşık bir durum alan değişmez kanunları karşısında Türkiye'nin de siyasî sınır dışında kalmış soydaşlarını düşünmesinden tabiî bir şey olamaz.

Büyük Türk milletinin ve tarihinin bugünkü temsilcisi ve vârisi olan Türkiye Cumhuriyeti ilkönce Osmanlı İmparatorluğu'ndan kalan Türkler'i, daha sonra da ötekilerini düşünmek mecburiyetinde kalacaktı. Bu, tarihin değişmez kanunu idi. Türkiye'nin onları düşünmemesi, eski bir Osmanlı tâbiri ile zaten «tabîat-ı eşyaya muhalif».

Bu, o kadar güçlü bir kanundu ki hükümetler istemese bile millet, hükümetini bu işe zorlayacaktı. Nitekim Türkiye Dışişleri Bakanı Profesör Fuad Köprülü'nün *«Bizim için Kıbrıs meselesi diye bir konu yoktur.»* demesinden biraz sonra, bizim için büyük bir Kıbrıs meselesi olduğu ortaya çıktı ve hiç de parlak bir gazeteci olmayan merhum Sedat Simavî'nin birkaç yazısıyla Türk milleti birdenbire şahlanıvererek Kıbrıs'ı millî bir ülkü haline getirdi.

Türkiye'nin Kıbrıs'ta ne çıkarı var? Türkiye, ileri teknik usullerini uyguladığı takdirde belki de 100 milyon kişiyi besleyecek kadar bir toprağa sahipken, nüfusunun ancak beşte biri Türk olan Kıbrıs'la neden ilgileniyor? Kıbrıs, zengin petrol kaynakları veya demir madenleri olan bir yer değildir. Türkiye'ye iktisadî yönden büyük kazanç da sağlayamaz. O halde neden millet ve hükümet bu konuya bu kadar eğilmiştir?

Çünkü millî ülkü yalnız madde üzerinde kurulamaz. Milletlerarası ilşkilerde, yalnız insanlarda bulunup öteki yaratıklarda bulunmayan şeref ve haysiyet kavramlarının, yani manevî ve ahlâkî faktörlerin de büyük payı vardır.

Kıbrıs'la ilgilenmemizin sebepleri şunlardır:

1— Kıbrıs, Yunanistan'a geçtiği veya Kıbrıs'ta Rum hâkimiyeti altında bir devlet kurulduğu takdirde buradaki 100.000 Türk zamanla dağılıp yok edilecektir. On İki Ada'da ve Batı Trakya'da olduğu gibi.

2— Batı kıyılarımıza sokulmuş olup günün birinde mutlaka Türkiye'ye dönmesi gereken eski adalarımızdan sonra bir de güneyimizdeki Kıbrıs'ın Yunanlaşması Türkiye'nin güneyine sokulmuş bir düşman üssü demektir. Gerçi Yunanlılar tek başlarına hiçbir zaman bizim için bir tehlike olamazlarsa da bir ittifak içinde veya Türkiye'nin başka yönlerden saldırıya uğradığı bir anda Kıbrıs, Türkiye aleyhinde tehlikeli bir üs olabilir ve öteki adalar gibi küçük olmadığından bu üssün Türk hava kuvvetleri tarafından vurulması hiç de kolay olmaz.

3— Yunanistan, Türkiye'nin ebedî ve barışmaz düşmanıdır. Kendimizi boşuna aldatıp Atatürk ile Venizelos arasında kurulan dostluktan bahs açmayalım. Onlar geçici siyasî manevralardı. Kıbrıs'ın Yunanistan'a geçmesiyle Yunan maneviyatı Megalo İdea bakımından kuvvetleneceği gibi Türk kamuoyunda da «Hükümetlerimiz millî çıkarlarımızı asla koruyamıyor» gibi karamsar bir düşünce-

ye yol açar. Kıbrıs'tan sonra Pontus'a kadar uzanan Yunan emellerine kapı açılmış olur ve devamlı Yunan başarıları Avrupa'da onlara karşı büyük bir sempati sağlar.

4— Kıbrıs asırlarca Türk ülkesi olarak kalmış, bize mal olmuş adadır. Hatay nasıl geri alındıysa Kıbrıs da alınacaktır. Bugükü durumda Türk nüfusunun az olması tarihî hakkımızı asla elimizden alamaz. İsrail devleti kurulduğu zaman İsrail topraklarındaki Yahudiler yüzde kaç tutuyordu? Bir millet millî inancı kuvvetli olduktan sonra haklarını geri almasını bilir ve o toprakları yine yüzdeyüz kendi milletiyle doldurur.

5— Kıbrıs Türkleri yıllardır süren ve cidden kahramanca olan savunmaları ile anavatanla birleşmeye ne kadar liyakatli olduklarını ispat etmişlerdir. Hiçbir kahramanlık mükâfatsız kalamaz.

6— Kıbrıs'ın kapatırılması Türkiye'de büyük bir moral çöküntüsü yaratabilir. Türk milletinin bütün parti, zümre ve fertleriyle birleştiği tek mesele Kıbrıs konusudur. Kıbrıs'ın ele geçirilmesi politik alanda birbirinin gözünü oymakla uğraşan Türk milletini bir süre için birleştirerek iç dağılmayı önleyeceği gibi zaferlerin millet ruhiyatına getireceği kuvveti de sağlayarak bizi daha olgun ve mâkûl bir hâle getirir.

Kıbrıs konusundaki tutumumuz başlangıçta yanlış olmuştur. Kıbrıs'ı istemek, sonra bölüşmeye razı olmak, daha sonra federatif sistemden bahsetmek fikrî bir kargaşalığın, Kıbrıs konusundaki plansızlığın alâmetidir.

Başka devletler ne derlerse desinler, «Kıbrıs Türktür» sloganı ile hareket edilecek ve asla tâviz verilmeyecekti. Kıbrıs devleti kurulup Türkler'e, nüfuslarına göre fazla

haklar sağlandığı zaman, Avrupa'dan dönen Türk heyetini karşılayanlar arasındaki o zamanın Millet Meclisi Başkanı Refik Koraltan onlara: «Hoş geldiniz Kıbrıs fatihleri!» diye hitap etmişti. Bu, çok yakışıksız bir övünç, Türk milletine yakışmayan bir böbürlenme idi. Kıbrıs'ın fetholunmadığı, meselenin sadece bir pamuk ipliğine bağlandığı pek çabuk anlaşıldı.

Şimdi, Kıbrıs meselesinin cemaatlerce görüşüldüğü şu sırada hükümetin bu konuda dıştan gelen bir takım güçlüklerle karşı karşıya olduğunu biliyoruz. Fakat milletin bütününe dayanan bir hükümetin dışarıya karşı çok güçlü olacağını da biliyoruz. Plânı bulunan bir hükümetin tarihî fırsatlar çıktığı zaman onlardan faydalanması ancak millî şuura malik olmasıyla mümkündür. Korkmakla ve siyasî ihtiyatkârlığı ödleklik derecesine vardırmakla hiçbir şey kazanılmaz. Küçük İsrail'in korkunç bir emperyalizmin örneğini verdiği ve Birleşmiş Milletler kararını hiçe saydığı zamanımızda, Türkiye'nin de Kıbrıs'ı Türkiye'ye eklemek (evet: Kaybedilmiş vilâyetimizi yeniden almak) için bir takım teşebbüslere girmesini beklemek abes değildir. Buna «milletin yarısı okumamışken, memleket yoksulluk içindeyken...» gibi bıktırıcı ve mânâsız itirazlarla karşı çıkılacağını biliyoruz. Yunanistan Kıbrıs ve İstanbul'u almayı düşünürken bütün meselelerini halletmiş değildi. İsrail büyük toprak parçalarını alırken de öyle. Hindistan, ineklere tapınılan, günâhtır diye farelerin öldürülmediği ve bu yüzden milyonlarca insanın açlıktan öldüğü geri ve yoksul bir ahmaklar memleketi iken Pakistan'ın Keşmir'ini yemekten çekinmedi. Hattâ aya roket fırlatan Rusya'da bile halk büyük çoğunlukla yoksulluk ve zorluk içindedir. Sözün kısası ülkü hamlesi zaman ve mekân dinlemez.

O halde, elinde bir de Patrikhane gibi büyük kozu olan Türkiye ne yapmalı? Siyasî ilişikler ve andlaşmalar hükümeti bağlıyorsa Kıbrıs'a çıkarma yaparak birkaç günde meseleyi çözmek iktidarında olan on binlerce sivil ve asker gönüllü ne güne duruyor?

(*Ötüken*, Sayı: 85, Ocak 1971)

Türk Tarihinde MESELELER

ATSIZ

Türk tarihi henüz tedvin edilmemiştir. Bu kadar büyük ve mühim bir milletin tarihi için "henüz tedvin edilmemiştir" demek ilk bakışta insana imkânsız gibi görünse de bu, bir gerçektir. Bunun başlıca üç sebebi vardır: Birincisi, Türk tarihinin başka milletlerle asla ölçüştürülemeyecek kadar geniş bir coğrafya sahasında geçmesi; ikincisi Türk tarihçilerinin devletten çok hanedanlara değer vermesi; üçüncüsü de Türk milletinin tarihi yapan, fakat yazmayan bir millet karakterinde olmasıdır. Bu sebeple Türk tarihinin en çok bilinen şahısları ve olayları üzerinde bile bazen derin fikir ayrılıkları göze çarpmaktadır. Bu kitap, bu fikir ayrılıklarından doğan meselelerin bir bölümünü ele alarak tartışmak, bir sonuca varmak için yazılmıştır. Türk tarihinin meseleleri şüphesiz, yalnız burada ele alınanlardan ibaret değildir. Maksat, bu meselelerden birkaçını göstererek aydınların, özellikle tarihçilerin dikkatini bu konular üzerine çekmek, ihtilâflı noktalarda fikir birliğine varmak için gerekli toplantıların ve tartışmaların yapılmasına yol açmaktır. Bunlar yapılabilirse tarihimiz tedvin olunmak yoluna girecektir.

9 789754 378054